

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse õppetool

Mari Keskküla

KARISTUSANDMETE AVALIKUSTAMINE

Magistritöö

Juhendaja
dr. iur. Paloma Krõõt Tupay

Tallinn
2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. KARISTUSANDMETE AVALIKUSTAMISE OLEMUS JA PÕHIMÕTTED.....	9
1.1. Olulised mõisted ja selgitused.....	9
1.2. Kehtiva olukorra kirjeldus.....	9
1.2.1. Kehtiv regulatsioon.....	9
1.2.2. Andmete väljastamine ja piirangud	12
1.3. Õigusliku regulatsiooni kujunemine	17
1.3.1. Eesti Vabariik 1919 - 1940	17
1.3.2. Nõukogude okupatsioon	19
1.3.3. Eesti Vabariik 1991 – 2000	19
1.3.3.1. Eesti Vabariigi põhiseadus	19
1.3.3.2. 1996. aasta isikuandmete kaitse seadus	20
1.3.3.3. 1997. aasta karistusregistri seadus.....	21
1.3.3.4. 2000. aasta avaliku teabe seadus	22
1.3.4. Eesti Vabariik 2001 – 2005	25
1.3.4.1. 2001. aasta kohtute seaduse täiendamise seadus	25
1.3.4.2. 2003. aasta kriminaalmenetluse seadustik	25
1.3.4.3. 2004. aasta kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seadus	26
1.3.5. Eesti Vabariik 2006 - 2025	27
1.3.5.1. 2007. aasta isikuandmete kaitse seadus ¹	27
1.3.5.2. 2011. aasta karistusregistri seadus ¹	29
1.3.5.3. 2014. aasta kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seadus	32
1.3.5.4. 2018. aasta isikuandmete kaitse seadus ¹	34
1.3.5.5. 2019 a. isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seadus	36
2. KARISTUSANDMETE AVALIKUSTAMISE ÕIGUSPÄRASUS.....	38
2.1. Õigusruumi ja väärtuste kujunemine Eestis	38
2.2. Põhiseaduse tõlgendamine läbi EL õiguse prisma	41
2.3. Riivatavad põhiõigused	42
2.4. Põhiõiguste riive õigustamine	44
2.4.1. Formaalsed nõuded	45
2.4.2. Materiaalsed nõuded	45
2.4.2.1. Piiriklausel	45
2.4.2.2. Kohtulahendi avalik kuulutamine ja võimalik põhiõiguste kollisioon.....	46
2.4.2.3. Karistusandmete avalikustamise eesmärgid üldiselt	52
2.4.2.4. Karistusandmete avaldamine kohtulahendites proportsionaalsus	52
2.4.2.5. Karistusregistri andmete avalikkuse proportsionaalsus.....	58
2.5. Tuleviku väljavaated ja ettepanekud muudatusteks	61
2.5.1. Andmete avalikustamine kohtulahendites	62
2.5.2. Karistusregistri seonduvad muudatused	63
KOKKUVÕTE.....	65
ABSTRACT.....	65
KASUTATUD KIRJANDUS	77
ÕIGUSAKTIDE EELNÕUD, SELETUSKIRJAD.....	80
RIIGIKOGU STENOGRAMMID	82
KASUTATUD ÕIGUSAKTID.....	83
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	84
ARTIKLID, MUUD MATERJALID JA TÖÖVAHENDID.....	86
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.....	88

SISSEJUHATUS

Viimastel aastakümnetel maailma mõjutanud järjestikused kriisid ja konfliktid on avaldanud ulatuslikku mõju riikide õiguskaitseasutuste toimimisele. Inimese roll enda, oma lähedaste, vara ning kogukonna kaitsmisel on muutunud järjest olulisemaks ning sageli ka vältimatuks. Andmed on sealjuures üheks tõhusamaks tööriistaks kujundamaks ühiskonna hoiakuid ja käitumist, suunates inimesed soovitud suunas mõtlema ja tegutsema, või hoidmaks ära mittesobilikku käitumist.

Eesti üheks peamiseks kriminaalpoliitiliseks eesmärgiks on tagada, et süütegu, mis eeldaks riigi poolset karistushinnangut, jääks üldse tegemata. Kui aga karistatav tegu siiski aset leiab, jääks see toimepanijale ainsaks, isik leiaks tagasi tee õiguskuulekasse ühiskonda ning ühiskond oleks valmis teda ka tagasi võtma.¹ Kasutatavad digitaalsed lahendused ning avaliku sektori kogutud andmed, sealjuures karistusandmed, võivad olla efektiivseks vahendiks võimaldades riskide hindamist ja ennetusmeetmete sihipärasemat rakendamist. Teisalt on karistusandmed oma olemuselt väga tundlikud isikuandmed, mille liigne avalikustamine võib tuua kaasa karistatud isikute avaliku häbimärgistamise ning raskendada oluliselt nende ühiskonda naasmist.

Eraelu puutumatus ja isikuandmete kaitse ei ole aga pelgalt ühiskondlikud väärtused, vaid inimväärse elu vältimatud alused. Euroopa Kohus on selgitanud, et karistusandmete erilise tundlikkuse tõttu võib nende töötlemine kujutada endast eriti tõsist sekkumist põhiõigusesse eraelu puutumatusse ja põhiõigusesse isikuandmete kaitsele.²

Samas paistab Eesti silma erakordse avatuse poolest karistusandmete jagamisel. Võrreldes naaberriikide ning paljude teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega on Eesti praktika isiku karistusandmete avalikustamisel oluliselt leebem ja lahkem.³

Riigi Teataja veebiportaali kaudu tehakse üldsusele kättesaadavaks kohtute infosüsteemis säilitatavad jõustunud kohtuotsused väärteo- ja kriminaalasjades, seda koos süüdistatava isikuandmetega, osalised piirangud kehtivad alaealise süüdistatava osas.⁴ Karistusandmed kantakse ka karistusregistrisse, riigi andmekogusse, mis sisaldab andmeid kõigi isikute väärtegude ja kuritegude eest mõistetud karistuste kohta. Register on kõigile kättesaadav avaliku e-toimiku⁵ veebirakenduse kaudu ning igäühel on õigus saada registrist andmeid enda ja teise isiku karistuste

¹ Kriminaalpoliitika põhialuste aastani 2030 heakskiitmine. Riigikogu otsus. – RT III, 13.11.2020, 6

² EKO C-136/17, *GC and Others*, ECLI:EU:C:2019:773, p 44.

³ Opijnen, M. jt. On-line Publication of Court Decisions in the EU. Report of the Policy Group of the Project Building on the European Case Law Identifier. (15.02.2017). – SSRN. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3088495> (22.04.2025).

⁴ Riigi Teataja võrguväljaanne, Justiits- ja Digiministeerium. – https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/koik_menetlused.html. (22.04.2025).

⁵ Avalik e-toimik. Justiits- ja Digiministeerium. – <https://etoimik.rik.ee/> (22.04.2025).

kohta. Kui karistusregistris tuleb andmete saamiseks end eelnevalt identifitseerida ja kinnitada õigusliku aluse ja eesmärgi, päringud logitakse, siis kohtulahendite avaliku otsingu kaudu nimetatud piirangud puuduvad ning huvitatud isikul on võimalik saada karistusandmeid ilma, et andmesubjekt sellest üldse teada saaks.

Internetis leiab juhiseid koos koondatud erinevate andmekogude linkidega põhjalikuks taustakontrolliks,⁶ info kogumist teise isiku kohta saab osta ka teenusena.⁷ Soov teada teise inimese kohta võimalikult palju infot, koheselt ja kiirelt, võimalikult vähese omapoolse pingutuseta ning sõltumata kas seda parasjagu mingi otsustuse tarvis ka vaja on, on muutunud uueks normaalsuseks. Kontrollitakse nii tööle kandideerimisel, elukohta üürides või üürile andes, varjupaigast lemmiklooma võttes, aga ka niisama uudishimust uusi naabreid, töökaaslast või avaliku elu tegelasi. Sealjuures on just isiku varasem karistus üheks peamiseks asjaoluks, mis isikule antava hinnangu või tema suhtes tehtava otsustuse vaates määravaks saab. Karistusandmete üldsusele avalikult kättesaadavust on nimetatud lausa Eestis välja kujunenud traditsiooniks mida ei tohi rikkuda.⁸

2022. aastal Justiitsministeeriumi poolt läbi viidud uuringu käigus selgus, et õigusrikkujate endi jaoks on karistusega kaasnev mainekahju osaks karistusest ning „registrisse“ sattumine mõjutab tugevalt inimeste tulevikku.⁹ Kohtulahendite registrist või karistusregistrist vastu vaatav varasem karistus raskendab oluliselt töö ja elukoha leidmist, äritegevusega jätkamist, aga ka tekitab kannatusi ning häbi karistatud isikute lähedastele.¹⁰

Teisalt ei ole harv kui hoopis kannatanule heidetakse ette süüdlase osas tausta kontrollimata jätmist kui omapoolset hooletust ning ohvrile langeb kaela ühiskonna poolt isegi suurem etteheide kui teda petnud isikule.¹¹ Samuti tundub ju igati mõistetav, et isikud, keda usaldame igapäevaselt oma lastega tegelema, kinnisomandit valdama või ettevõtet juhtima, peavad vastama neile nii seatud seadusest tulenevatele nõuetele, aga ka suuta täita neile pandud kohustusi ega ohustada neile usaldatud vara.

Riigikohtunik ja halduskolleegiumi esimees Ivo Pilving on juba rohkem kui kaks aastakümnet tagasi, tollal veel karistusandmete laialdase avalikustamise lävel, nimetanud karistatust tabavalt

⁶ Pealtnägija. "Pealtnägija" taustakontrolli spikker. ERR. 06.11.2024. – <https://eeter.err.ee/1609513981/pealtnagija-taustakontrolli-spikker> (22.04.2025).

⁷ vt nt eraisiku taustakontrolli teenus Riskikontroll OÜ. – <https://riskikontroll.ee> (22.04.2025).

⁸ Ajalehtede Liit korraldas aktsiooni kurjategijate nimede salastamise vastu. EALL. 12.03.2014. – http://vana.meedialiit.ee/uudised/2014/12_03_14.html (22.04.2025).

⁹ Haljasmets, K. jt. Karistuste mõju õigusrikkujatele. Lõppraport. Haap Consulting, Rakendusliku Antropoloogia Keskus. 2022. – https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2022-09/Uuring_Karistuse%20m%C3%B5ju_%C3%B5igusrikkuja%20vaade_1%C3%B5ppraport_2022.pdf (22.04.2025).

¹⁰ *Ibid.*, lk 51-52.

¹¹ Habakuk, L. Udu, K. Karm reaalsus: küber- või telefonipetise ohvriks võib langeda igäiks. Postimees. 05.06.2021. – <https://parnu.postimees.ee/7264337/suur-lugu-karm-reaalsus-kuber-voi-telefonipetise-ohvriks-voib-langeda-igauks> (26.04.2025).

„sotsiaalse survega teabeks“ mille avalikustamisest tulenev mõju karistatud isikule ei sõltu enam mitte riigist ega süü raskusest, vaid puhtalt avalikust arvamusest ja juhusest, tuues kaasa isikute erineva kohtlemise. Mõne isiku puhul ei järgne mingit hukkamõistu, teise isiku samaväärne süütegu toob kaasa ühiskondliku hüsteerilise reaktsiooni, päädides mõnel juhul inimese tühistamisega.¹² Ka tollane õiguskantsler Allar Jõks tuletas omalt poolt seadusandjale meelde, et isikuandmete kaitse nõuded kehtivad nii kuriteohvrite kui ka kurjategijate suhtes ning ka süüdimõistetutel on põhiseaduslik õigus oma eraelu puutumatusel.¹³ Kuid ka kümme aastat hiljem polnud karistusandmete avalikustamise põhiseadusele vastavus endiselt saanud ei sotsiaalselt ega õiguslikult olulist tähelepanu ning õiguskantsleri ettepanekud olid suures ulatuses jäänud tähelepanuta.¹⁴

2016. aasta 14. aprillil kiitis Euroopa Parlament heaks isikuandmete kaitse üldmääruse 2016/679 (edaspidi IKÜM või üldmäärus),¹⁵ millega asendati varasemalt kehtinud andmekaitse direktiiv.¹⁶ Isikuandmete kaitse üldmäärus tõi lisaks varasema õiguse ühtlustamisele kaasa uusi mõisteid ja kohustusi andmetöötlejatele. Üheks oluliseks muudatuseks oli artiklis 10 sätestatud nõuded süüdimõistvate kohtuotsuste ja süütegudega seotud isikuandmete töötlemisel.

Kui peale andmekaitse määruse jõustumist viidi Eestis määrusega kooskõlla isikuandmete kaitse seadus¹⁷, siis karistusandmete avalikustamise regulatsioon ja praktika jäi peale andmekaitse reformi siseriiklikus õiguses suures osas endisel moel kehtima.¹⁸

Euroopa Kohus tegi 7. märtsil 2024. a otsuse asjas *Endemol Shine Finland Oy (C-740/22)*.¹⁹ Kohus ei käsitlenud otsuses mitte ainult isikuandmete töötlemise mõiste määratlust, vaid hinnates tasakaalu avalikkuse juurdepääsuõiguse ametlikele dokumentidele ja isikuandmete kaitse vajaduse vahel leidis, et eraelu puutumatus ja isikuandmete kaitse põhiõigused kaaluvad üles avalikkuse huvi saada juurdepääs ametlikele dokumentidele.

Tähelepanuvääriv on kohtu lõplik seisukoht, et süüteoasjades füüsiliste isiku süüdimõistvaid kohtuotsuseid puudutavaid andmeid, mis on kantud kohtu poolt peetavasse andmete kogumisse,

¹² Pilving, I. Sugupuud müügiks ja roolijoodikud häbiposti? Isikuandmetega seonduvad piirangud avaliku teabe avaldamisel. — *Juridica II/2004*, lk 75 ja 83.

¹³ Kohtulahendi avalikustamine ja eraelu kaitse ning huvide kaalumise. Õiguskantsleri 2003.- 2004. aasta tegevuse ülevaade. Õiguskantsleri kantsleil. Tallinn: AS Triip 2004. – <https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/2024-12/Ulevaade%202003.pdf>, lk 156. (23.04.2025).

¹⁴ Tupay, P.K. Mikiver, M. Der estnische E-Staat – Zukunftsweisendes Vorbild oder befremdlicher Einzelgänger?. – *OER Osteuropa Recht. Nomos*. 1.2015. <https://doi.org/10.5771/0030-6444-2015-1-2>, lk 25. (23.04.2025).

¹⁵ 27. aprill 2016 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (EMPs kohaldatav tekst). – *ELT L 119*, 4.5.2016, lk 1-88.

¹⁶ 24. oktoober 1995 Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 95/46/EÜ füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta. – *EÜT L 281*, 23.11.1995, lk 31.

¹⁷ Isikuandmete kaitse seadus. – *RT I*, 04.01.2019, 11.

¹⁸ Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seadus. – *RT I*, 13.03.2019, 2.

¹⁹ EKo C-740/22, *Endemol Shine Finland Oy*, *ECLI:EU:C:2024:216*.

ei või avaldada ametlikele dokumentidele avalikku juurdepääsu taotlevale isikule ilma, et avaldamist taotlev isik tõendab konkreetset huvi nimetatud andmete saamiseks, olenemata sellest, kas ta on äriühing või eraisik või kas andmeid avaldatakse kirjalikult või suuliselt.²⁰

Käesoleva magistritöö kirjutamise hetkel on Riigikogus menetluses kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse optimeerimine ja kohtulahendite avalikkus) eelnõu 560 SE²¹, mis näeb ette ka süüteoasjades jõustumata lahendite avalikustamise koos süüdistatava karistusandmetega. Eelnõu seletuskirjas on muudatuse vajalikkust põhjendatud kehtiva regulatsiooni võimaliku vastuoluga põhiseadusega: „Kehtiv seadus näeb ette, et avalikustatakse üksnes jõustunud kohtulahendid. See on nähtavasti vastuolus Põhiseadusega, mille kohaselt kohtulahendid on avalikud ja põhiseaduse tekstist ei tulene erisust kohtulahendi avalikkuse osas lahendi jõustumise alusel.“²²

Samas ei nähtu nimetatud muudatuste aluseks olevast eelnõu väljatöötamiskavatsusest ega ka eelnõu seletuskirjast põhjendusi ega mõjuanalüüsi isikute privaatsusõigusele, piirdudes ulatuslikuma avalikustamise õigustamisega varasema andmete avalikustamisega.²³

Karistusregistri seaduse eelnõu (762 SE) seletuskirjas jäi seadusandja samuti põhjendustes napolisõnaliseks, viidates karistusregistri andmete avalikustamise õigustamiseks sellele, et kohtulahendid on juba avalikud, mistõttu on põhjendamatu näha seadusega uuesti ette alused andmete piiramiseks.²⁴ Õiguskantsleri ametis olnud Indrek Teder juhtis toona tähelepanu, et enne veelgi suurema avalikustamise võimaldamist tuleks juba kehtiv regulatsioon üle vaadata ning hinnata kohtulahendi avalikkuse põhimõtte ajaloolist sisu vastu avalikustamise mõju internetiühiskonnas, viidates keskaja häbimärgistamisele.²⁵

Eeltoodust lähtuvalt tekib küsimus, kas isikute karistusandmete avalikustamist õigustavad argumendid ei toetu mitte loogilisele veale, mille puhul järelduse põhjendamiseks tuginetakse eeldusele, mida tuleks alles tõestada – teisisõnu, kas ei ole mitte tegemist *circulus vitiosus*'e arutluskäiguga?²⁶

²⁰ C-740/20, *Endemol*, p 56-57.

²¹ Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus (kohtumenetluse optimeerimine ja kohtulahendite avalikkus) 560 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/62fde454-6c94-4c0b-a555-e6e663ebba09/kriminaalmenetluse-seadustiku-ja-teiste-seaduste-muutmise-seadus-kohtumenetluse-optimeerimine-ja-kohtulahendite-avalikkus/>. (26.04.2025).

²² Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus (kohtumenetluse optimeerimine ja kohtulahendite avalikkus) 560 SE seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/download/abb55666-033e-4f11-9c2a-ab268055479a>, lk 10.

²³ *Ibid.*, lk 69-70; Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus. Justiitsministeerium. 11.11.2020. – <https://adr.rik.ee/jm/dokument/7898689>, lk 10. (22.04.2025).

²⁴ Karistusregistri seadus 762 SE. Seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/8ffa1fd-8dea-9b9b-53f1-ddf8f342a164/Karistusregistri%20seadus/>, lk 2. (26.04.2025).

²⁵ Arvamus karistusregistri seaduse eelnõule (762 SE). Õiguskantsler. 22.10.2010 nr 18-1/101568/1005746.. – <https://www.riigikogu.ee/download/Offca9bd-8cfa-d29a-f19b-45389b70ebf5>, lk 4. (26.04.2025).

²⁶ [*tsirku- -tsio- -]* (ld 'vigane ring'), tõestusviga, milles A tõestatakse B kaudu ja B omakorda A kaudu ehk tõestamiseks kasutatakse seda, mida on alles vaja tõestada ehk millegi tõestamiseks kasutatakse seda, mida on alles vaja tõestada.

Nii Euroopa Kohtu hiljutise otsuse C-740/22 *Endemol* ja Euroopa Liidu andmekaitseõiguse arengu kontekstis on põhjendatud taasavada ning hinnata Eestis füüsilise isiku karistusandmete avalikustamise aluseks olevate kaalutluste põhjendatust. Omades arusaama, millistel väärtustel ja kaalutlustel Eestis kehtiv avalikustamise põhimõte põhineb, mis on avalikustamise eesmärgid ning millised mõjud sellega kaasnevad, saab hinnata kas senine praktika on õiguspärane või on vajalikud muutused.

Eelnevast lähtuvalt püstitab autor käesoleva töö peamise eesmärgi ja uurimisküsimused.

Käesoleva magistritöö peamiseks eesmärgiks on anda hinnang avalikus kohtulahendite otsingus ja karistusregis füsikalise isiku karistusandmete avalikustamise õiguspärasusele.

Tulemusteni jõudmiseks püstitab autor järgmised peamised uurimisküsimused:

- 1) Millistel õiguslikel alustel, kuidas ja millistel eesmärkidel toimub Eestis füüsilise isiku karistusandmete avalikustamine?
- 2) Kas Eestis rakendatav füüsilise isiku karistusandmete avalikustamine on kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseaduse § 26-s sätestatud põhiõigusega eraelu puutumatusele läbi kohaldatava EL õiguse?
- 3) Kas ja kui jah, siis millised on võimalikud vajalikud muudatused?

Eesmärgist lähtuvalt on töö jaotatud kahte ossa. Magistritöö esimeses osas teeb autor ülevaate karistusandmete avalikustamist reguleerivast regulatsioonist ja praktikast, käsitledes ühtlasi andmete avalikustamisega seotud õigusloome arengut. Teises osas analüüsib autor karistusandmete avalikustamise eesmäärke ja hindab karistusandmete avalikustamise õiguspärasust. Lõpetuseks esitab autor lühikese ülevaate omapoolsetest ettepanekutest muudatuste kaalumiseks.

Magistritöös kasutab autor peamiselt kvalitatiivset ja analüütilist meetodit, tegemist on õigusdogmaatilise uurimusega, kus autor kasutab uurimisküsimusele vastamiseks valitud teksti allikaid ning õigusaktide analüüsi.

Töös püstitatud eesmärkideni jõudmiseks kasutab autor eelkõige õigusaktide ja nende eelnõude menetlusedokumentide, Riigikogu stenogrammide ja õiguskirjanduse analüüsi ning tõlgendamist. Lisaks Eesti, Euroopa Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat, seda mõistete selgitamisel, analüüsis kui ka näidete toomiseks. Samuti kasutab autor ajakirjanduses ning veebilehtedel avaldatud õiguseksperide arvamusi, kommentaare, temaga seotud artikleid ja erinevate tööühade poolt tehtud asjakohaseid uuringuid. Magistritöö teksti toimetamisel ja võõrkeelsete

tekstide tõlkimisel kasutab autor tehisintellektil põhinevaid lahendusi Microsoft Copilot, OpenAI ChatGPT ja Euroopa Komisjoni neuromasintõlke teenust eTranslation.²⁷

Käesolevas magistritöös ei käsitleta välisriikide poolt karistusregistrile edastatud andmete eripära, samuti juriidiliste isikute karistuste avalikustamisega seotud küsimusi ega meedia vahendusel karistusandmete avalikustamist. Magistritöö raames ei hinnata ka magistritöö kirjutamise ajal menetluses oleva kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõus (560 SE) jõustumata kohtulahendite avalikustamisega planeeritavaid muudatusi.

Autor peab oluliseks märkida, et põhjalikumalt on kohtulahendite avalikkuse teemat käsitlenud 2014. aastal Tartu Ülikoolis kaitstud magistritöös Tuuli Hansen.²⁸ Magistritöös käsitleti Eesti kohtulahendite ülesehituse struktuuri, selle elemente ning kohtulahendi eri elementide funktsiooni avalikustamise aspektist. Magistritöös ei hinnatud põhjalikumalt süüdimõistvates kohtulahendites isikuandmete avalikustamisega seonduvat, kuid pöörati tähelepanu süüteoasjades jõustumata kohtulahendite avalikustamisega kaasneva võivatele probleemidele. Samuti ei olnud magistritöö kaitsmise hetkel veel vastu võetud ega jõustunud isikuandmete kaitse üldmäärus.

Töö märksõnad on põhiõigused, andmekaitse, karistusregistrid, privaatsus, isikuandmed.

Autor tänab südamest abi ja tähelepanekute eest oma juhendajat dr. iur. Paloma Krõõt Tupayid.

²⁷ Euroopa Komisjon. (2025). eTranslation [EL neuromasintõlke teenus] — ; https://commission.europa.eu/resources/etranslation_et; Microsoft. (2025). Microsoft Copilot. <https://www.microsoft.com/copilot>; OpenAI. (2025). ChatGPT. — <https://chat.openai.com/> (26.04.2025).

²⁸ Hansen, T. Õigus eraelu puutumatusel vs kohtulahendi avalikustamine. Magistritöö. Juhendajad Madis Ernits, Berit Aaviksoo. Tartu Ülikool 2012.

1. KARISTUSANDMETE AVALIKUSTAMISE OLEMUS JA PÕHIMÕTTED

1.1. Olulised mõisted ja selgitused

Karistusandmed - käesoleva töö mõistes tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta käiv mis tahes teave (isikuandmed), mis kajastab isiku suhtes süüteoasjas tehtud süüdimõistvaid otsuseid ja nendega kaasnevaid karistust puudutavaid asjaolusid, sisaldades muuhulgas isiku identifitseerimist võimaldavaid andmeid, nagu nimi, isikukood, aga ka süüteo liiki ja raskusastet, määratud karistuse liiki, kestust ning täitmise infot.²⁹

Kehtiv karistus - karistusregistrisse kantud kustutamata ehk mitte arhiveeritud karistus.

Kustunud karistus - karistusregistrist kustutatud ning karistusregistri arhiivi kantud karistus.

Karistus - isiku karistus on ajutise iseloomuga õiguslik seisund ja kestab selle kustumise või kustutamiseni (KarRS § 5 lg 1).³⁰

Karistamise fakt - püsiva ning iseloomustava tähendusega, hõlmates olemuslikult nii kehtivaid kui registrist kustutatud (arhiveeritud), aga ka registri arhiivist kustutatud karistusi.³¹

1.2. Kehtiva olukorra kirjeldus

1.2.1. Kehtiv regulatsioon

Eestis on peamiseks isikuandmete kaitset reguleerivaks õigusaktiks isikuandmete kaitse üldmäärus (IKÜM).³²

IKÜM artikkel 10 näeb ette, et süüteoasjades süüdimõistvate kohtuotsuste ja süütegude või nendega seotud turvameetmetega seotud isikuandmeid töödeldakse artikli 6 lg 1 kohaselt ainult ametiasutuse järelevalve all või siis, kui töötlemine on lubatud liidu või liikmesriigi õigusega, milles on sätestatud asjakohased kaitsemeetmed andmesubjektide õiguste ja vabaduste kaitseks. Süüteoasjades süüdimõistvate kohtuotsuste terviklikku registrit peetakse ainult ametiasutuse järelevalve all.

IKÜM artikkel 86 sätestab, et avaliku sektori asutus või avaliku sektori organ või erasektori organ võib avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks avaldada tema valduses olevates ametlikes dokumentides sisalduvaid isikuandmeid kooskõlas liidu õigusega või kõnealusele avaliku sektori

²⁹ IKÜM art 4 lg 1; IKÜM art 10.

³⁰ RKÜKo 3-4-1-7-01, p 18.

³¹ *Ibid.*

³² 27. aprill 2016 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 119, 4.5.2016, lk 1-88.

asutusele või organile kohaldatava liikmesriigi õigusega, et ühitada üldsuse juurdepääs sellistele ametlikele dokumentidele ja käesoleva määruse kohane õigus isikuandmete kaitsele.

Eesti õiguses täiendab ja täpsustab isikuandmete kaitset isikuandmete kaitse seadus, seda ulatuses milles on liikmesriigile antud üldmäärusest tulenev diskretsioon. Samuti on võetud IKS- iga üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil (õiguskaitseasutuste direktiiv).³³

Isikuandmete kaitse üldmäärust ja isikuandmete kaitse seadust kohaldatakse kohtumenetlusele menetlusseadustikes sätestatud erisustega. Vastavalt IKÜM artikkel 2 lg 2 punktile d ja IKS § 2-s sätestatule laieneb õigusemõistmisele süüteomenetluses õiguskaitseasutuste direktiiv, kohtute õigusemõistmise välisele haldustegevusele kohaldub üldmäärus.

Avaliku teabe seaduse³⁴ § 43⁸ lg 1 kohaselt peavad andmekogus töödeldavad andmed olema avalikult kättesaadavad, kui neile ei ole seadusega või selle alusel kehtestatud juurdepääsupiirangut.

AvTS § 28 lg 1 p 29 alusel on kohtulahendid seadusest tulenevate piirangutega avalikud.

Kohtulahendid avaldatakse kohtute seaduse³⁵ § 34 lg 1 alusel asutatud kohtute infosüsteemis, mille eesmärk on kohtute töö korraldamine, statistika kogumine, kohtulahendite kogumine, süstematiseerimine ning kohtutele ja avalikkusele kättesaadavaks tegemine.

Kohtute infosüsteemi põhimääruse³⁶ § 2 kohaselt on kohtute infosüsteem (KIS) õigusemõistmise elektrooniline töökeskkond, mille asutamise eesmärk on muuhulgas kohtuasjade ühtsesse andmekogusse koondamine, kohtumenetluste käigust ülevaatuse tagamine, kohtulahendi sisulise analüüsi ja süstematiseerimise võimaldamine märksõnastiku, annotatsioonide ja otsingumootori abil ning kohtulahendite arvutivõrgus avalikkusele kättesaadavaks tegemine.

Kohtute infosüsteemi põhimääruse § 11 lg 1 alusel avalikustatakse kohtulahendid kohtumenetluse seadustes ettenähtud juhtudel ja viisil Eesti Vabariigi ametlikus võrguväljaandes Riigi Teataja. Põhimääruse § 3 kohaselt on kohtute infosüsteemi kantud andmetel üldjuhul vaid informatiivne tähendus. Erandina võib registrisse kantud teabel olla õiguslik tähendus ainult juhul,

³³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/680, 27. aprill 2016, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK. – ELT L 119, 04.05.2016, lk 89–131.

³⁴ Avaliku teabe seadus. – RT I, 30.12.2024, 5.

³⁵ Kohtute seadus. – RT I, 14.03.2025, 24

³⁶ Kohtute infosüsteemi põhimäärus. – RT I, 21.03.2025, 8

kui see on seadusega selgesõnaliselt ette nähtud. KIS on piiratud juurdepääsuga andmekogu ning selles sisalduvad andmed on ette nähtud üksnes ametialaseks kasutamiseks, välja arvatud juhul, kui seadus või põhimäärus sätestab teisiti.

Kriminaalmenetluse seadustik³⁷ § 408¹ sätestab, et jõustunud kohtuotsus ja menetlust lõpetav jõustunud kohtumäärus avalikustatakse selleks ettenähtud kohas arvutivõrgus koos süüdistatava nime ja isikukoodi või sünniajaga. Sama põhimõtte kehtib väärteomenetluse seadustiku³⁸ § 2 kohaselt kui väärteoasja arutab ja karistuse määrab kohus. Alaealise süüdistatava nimi ja isikukood või sünniaeg asendatakse initsiaalide või tähemärgiga, välja arvatud juhul, kui avaldatav jõustunud kohtulahend on vähemalt kolmas, milles alaealine on kuriteos süüdi tunnistatud. Teiste isikute isikuandmed asendab kohus initsiaalide või tähemärgiga. Isiku elukohta ei avalikustata. Kui kohtulahend sisaldab eriliiki isikuandmeid või muid tundlikke isikuandmeid ning kohtulahend võimaldab isiku tuvastamist vaatamata sellele, et nimed ja muud isikuandmed on varjatud, võib kohus avalikustada ka ainult kriminaal- või väärteoasjas tehtud lahendi sissejuhatause ja resolüütiiv- või lõpposa (KrMS § 408¹ lg 3, VTMS § 2).

Erisus on kohtuvälise menetleja poolt tehtavate otsuste avalikustamise osas. Kohtuvälise menetleja otsuse avaldamine on reguleeritud VTMS § 62 lõikes 2, mille järgi on otsuse avalikustamine lubatud pärast otsuse tegemist KrMS § 408¹ lg-tes 2 ja 3 ettenähtud tingimustel, arvestades kohtuvälise menetluse erisusi. Riigikohus on selgitanud, et kohtuvälise menetleja poolt kergemates väärteootsuses tehtud otsused väärivad menetlusala isiku isikuandmed suuremat kaitset, mistõttu ei näe seadus ette kohtuvälise menetleja otsuse Riigi Teatajas avalikustamist KrMS § 408¹ lg 1 alusel, vaid VTMS § 62 lg 2 annab kohtuvälisele menetlejale kaalutusõiguse igal üksikjuhtumil otsustada kas otsus taotleva isiku põhjendatud õigustatud huvi olemasolul ja vajalikus mahus väljastada või mitte.³⁹ VTMS § 54³ lg 2 alusel Avalikud Teadaanded veebiväljaandes avaldatavad kohtuvälise menetleja poolt tehtud hoiatustrahvid ei ole süüteo eest kohaldatavad karistused, neid ei kanta karistusregistrisse ning neile ei või tugineda korduvuse arvestamisel ega muude õigusjärelmite kohaldamisel (VTMS § 54¹ lg 3).

Selguse mõttes pöörab autor tähelepanu, et vaatamata kohtute infosüsteemi põhimääruse § 11 lg 1 sõnastusele, justkui avalikustatakse kohtulahendid võrguväljaandes Riigi Teataja, kogutakse, säilitatakse ja avalikustatakse kõik kohtulahendid siiski kohtute poolt kohtute infosüsteemis. Riigi Teataja võrgulehele on loodud vaid otsinguaken, võimalus otsida kohtute infosüsteemist kohtute poolt avalikustatud lahendeid (edaspidi töös nimetatud ka kui kohtulahendite register).⁴⁰

³⁷ Kriminaalmenetluse seadustik.. – RT I, 12.12.2024, 7

³⁸ Väärteomenetluse seadustik. – RT I, 29.06.2024, 8

³⁹ RKHK 3-16-11, p 15 ja 17.

⁴⁰ vt ka Riigi Teataja kasutusjuhendi punktis 11 toodud selgitust, <https://www.riigiteataja.ee/kkk.html#11> (23.04.2025).

Andmed karistatud isiku ja tema karistuste kohta kantakse ka karistusregistri andmekogusse.

Karistusregistri pidamist ja andmete väljastamist reguleerib karistusregistri seadus.⁴¹ Karistusregister on riigi infosüsteemi kuuluv, e-toimiku süsteemis peetav andmekogu, kuhu kantakse kõigi süütegude andmed karistatud isiku ja tema karistuse kohta (KarRS §-d 1 ja 2).

Karistusregistri eesmärgiks on usaldusväärse teabe andmine isiku karistusandmete kohta, isiku teavitamine tema kohta registrisse kantud andmetest ning isiku karistusandmete vahetamine välisriigiga (KarRS § 3).

Vastavalt KarRS § 5 lõikele 1 on registrisse kantud isiku karistusandmetel õiguslik tähendus isiku karistatuse ja kuriteo või väärteo korduvuse arvestamisel kuni andmete kustutamisel (arhiveerimisel) registrit, registrit kustutatud ning arhiveeritud karistusandmetel on õiguslik tähendus üksnes KarRS § 5 lg 2 sätestatud juhtudel.

KarRS §-s 7 sätestatud põhimõtte järgi on karistusregistrisse kantud andmed seaduses sätestatud erisustega avalikud ning andmeid töödeldakse üksnes seaduses sätestatud tingimustel ja korras.

KarRS § 13 näeb ette andmete registrile teatamise korra, mille kohaselt on kohtul, kohtuvälisel menetlejal või Vabariigi Presidendi Kantseleil pärast süüdimõistva kohtuotsuse või määruse jõustumist kohustus edastada viie tööpäeva jooksul e-toimiku kaudu karistusregistrile vastavad andmed isiku ja tema karistuse kohta. Sama kehtib ka teistele asutustele (näiteks vanglatele, kohtutäituritele või otsuse täitmist kontrollinud menetlejatele) kui isik on karistuse kandnud, trahvi tasunud või on lõpetatud temale kohaldatud ravi. Samuti tuleb karistusregistrit teavitada otsuse täitmise aegumisest.

KarRS § 12 kohaselt kantakse karistusregistrisse muuhulgas järgmised andmed: isiku nimi, isikukood või sünniaeg, sugu, elukoha aadress, süüteo toimepanemise ja otsuse tegemise kuupäev, väärteoasja number, süüteo kvalifikatsioon, karistuse liik ja määr ning teave sundravi kohaldamise või karistuse täitmise kohta.⁴² Registre ei kanta kohtulahendite ega väärteotsuste täistekste ega kohtuvälise menetleja otsust hoiatamismenetluses.

1.2.2. Andmete väljastamine ja piirangud

AvTS § 8 lõike kohaselt on teabe avalikustamine teabevaldaja poolt seadusega sätestatud korras teabele juurdepääsu võimaldamine, ilma et selleks peaks teabenõuet esitama.

⁴¹ Karistusregistri seadus. – RT I, 31.12.2024, 37.

⁴² Selgitava märkusena, et KarRS §-s 12 nimetatud registreisse kantavate andmete loetelu on ulatuslikum kui antud näites toodud.

Kohtulahendite registris jõustunud otsuste üldsusele kättesaadavaks tegemise näol on tegu andmete avalikustamisega ehk andmete kättesaadavaks tegemisega määratlemata isikute ringile (üldsusele).⁴³

Riigi Teatajasse loodud kohtulahendite otsingu kaudu on võimalik otsida kõiki pärast 2006.a kohtute poolt kohute infosüsteemis avalikustatud I ja II kohtuastme poolt avaldatud jõustunud lahendeid ning kõiki Riigikohtu lahendeid. Otsida saab kohtulahendeid erinevate klassifikaatorite alusel, aga ka vabalt märgitava märksõna alusel sisestades “Lahendi tekst” otsinguväljale üksiku sõna, numbri või lauseosa, ka on otsimisel võimalik kasutada jutumärke kindla fraasi leidmiseks, võimaldades otsida otsuseid isiku nime või isikukoodi alusel. Kriminaalkohtumenetluse lahendite otsingu aknas on võimalik otsida otsuseid kohtueelse menetluse kriminaalasja numbri, karistusseadustiku vastava paragrahvi, lõike ja punkti, menetlustüübi (sh psühhiaatrilise sundravi kohaldamine⁴⁴), karistuse liigi (põhikaristuse, mõjutusvahendi, lisakaristuse ja kohustuse) või vabalt märgitava märksõna alusel.

Päringu tulemusena kuvatakse nimekiri leitud kohtulahenditest, avades soovitud lahendi, avaneb otsuse terviktekst koos karistatu isikuandmete ning asja tehiooludega (v.a KrMS § 408¹ lg 3 ja lg 4 erisused). Kohtulahendeid on võimalik ühe kaupa .pdf vormingus avada ja alla laadida, aga ka neist otse soovitud informatsiooni kopeerida. Mitut kohtulahendit korraka alla laadida ei ole võimalik.

Päringu tegija eelnevat identifitseerimist ega õigustatud huvi olemasolu kontrolli ei toimu. Avaliku otsingu kaudu tehtud päringuid ei logita, seetõttu puudub andmesubjektil ülevaade, kes, millal ning mis eesmärgil on tema isikuandmeid töödeldud. Vältimaks automatiseeritud programmide poolt avalikustatud isikuandmete kogumist kasutab Riigi Teataja robotilõksu (CAPTCHA).⁴⁵ Ka ei ole avalikustatud lahendite säilitamisele sätestatud tähtaegu.

Praktikas taaskasutavad avalikustatud kohtulahendeid koos isikuandmetega muuhulgas mitmed eraõiguslikud ettevõtted, lisades need enda poolt pakutavate tasuliste õigusportaalide funktsionaalsuste osaks, analüüsides ja sidudes kohtupraktikat omakorda oma lahenduse osadega, ka saab lahendeid portaalide kaudu alla laadida ja töödelda.⁴⁶

⁴³ RKHKo 3-3-1-70-11, p 16.

⁴⁴ Autor märgib, et vastavalt KarRS § 18 lg 2 ei märgita karistusregistri väljavõttesse psühhiaatrilise sundravi kohaldamise (KarS § 86) ega isikule narkomaanide sõltuvusravi või seksuaalkurjategijate kompleksravi kohaldamise (KarS § 692) kohta käivaid andmeid. Samas oli autoril võimalik mõningase otsimise tulemusel seisuga 10.04.2025 leida avaliku kohtulahendite otsingu kaudu vanemaid lahendeid koos isikuandmetega ka psühhiaatrilise sundravi kohaldamise kohta nt VMKm 1-11-13101/38, TrtRnkm 1-12-701/38 (2013), TrtRnkm 1-12-2192/25.

⁴⁵ vt ka Riigi Teataja kasutusjuhend punkt 13 selgitust.

⁴⁶ Vt nt Estlex õigusinfoteenus. — <https://estlex.ee/>; ExtendLaw õigusrakendused. — <https://extendlaw.com/> (26.04.2025).

Karistusregistri seaduse § 7 sätestatud andmete avalikkuse põhimõtte väljendub eelkõige KarRS § 15 lõikes 1, mille kohaselt on igapähe õigus saada registrist andmeid enda ja juriidilise isiku kohta, teise inimese kohta andmete küsimisel tuleb kinnitada andmete küsimise õiguslikku alust või eesmärki.

AvTS § 31 lg 5 sätestab, et teave, millele on seadusega kehtestatud juurdepääsupiirang või millele juurdepääs on seadusega kehtestatud korras piiratud, sealhulgas teave, millele juurdepääsu võimaldatakse seaduse alusel üksnes õigustatud huvi korral või millele juurdepääsuks on seadusega kehtestatud eritingimused, kord ja viisid, ei ole üldiseks kasutamiseks.

Karistusregistri seadusega on andmetele juurdepääsuks kehtestatud eritingimused, teise inimese kohta andmete küsimisel tuleb kinnitada andmete küsimise õiguslikku alust või eesmärki. Seega on olemuslikult tegemist registrisse kantud andmete kättesaadavaks tegemisega konkreetsele identifitseeritud isikule, kes esitab seaduses sätestatud päringu ja kellel peab olema andmete saamiseks õiguslik alus ja eesmärk. Seega sisuliselt ei ole karistusregistrist andmete väljastamise näol erinevalt kohtulahendite registrist tegemist mitte andmete avalikustamisega, vaid andmete avaldamisega (edastamisega).⁴⁷

Praktikas on segadust tekitanud KarRS § 16 lõikes 1 sätestatud keeld nõuda isikult tema kohta registris või registri arhiivis hoitavaid andmeid. Sätte paraku ebaselge sõnastuse tõttu on hakatud seda keeldu tõlgendama ka kui ühte karistusandmete avalikkuse põhimõtte väljendust, leides ekslikult, et tulenevalt karistusregistri andmete avalikkuse põhimõttest ning sellest, et andmed on kõigile kättesaadavad, ei tohi küsida karistusandmeid isikult otse, vaid kohustab andmeid pärima otse karistusregistrist.⁴⁸

Toetudes seadusandja selgitustele karistusregistri seaduse eelnõu seletuskirjas⁴⁹ ja õiguskantsleri 2014. aastal läbi viidud omaalgatusliku menetluse lõppseisukohtadele⁵⁰ on KarRS § 16 lõikes 1 sisalduva keelu eesmärk hoida ära alaealiste isikute karistusandmete ning registri arhiivandmete sattumine (läbi andmete isiku enda käest küsimise) nende kätte, kellel kehtiva õiguse järgi sellistele andmetele ligipääs puudub. Teisisõnu, vastupidiselt kohati ekslikule tõlgendusele, ei laiene KarRS § 16 lõikes 1 sisalduv karistusandmete küsimise keeld neile, kellel on õiguspärane ligipääs karistusregistri ja arhiivi andmetele tagatud, mistõttu nemad võivad neid andmeid ka isikult otse küsida.

⁴⁷ RKKKo 3-3-1-70-11, p 16.

⁴⁸ vt näiteks Isikuandmete töötlemine töösuhtes. Andmekaitse Inspektsioon.— <https://www.aki.ee/isikuandmed/juhendid-ja-materjalid/isikuandmete-tootlemine-toosuhtes#kandideerimine-8> (26.04.2025).

⁴⁹ Karistusregistri seaduse eelnõu 762 SE seletuskiri, lk 4.

⁵⁰ Lõppseisukoht. Karistusregistri seaduse § 16 lg. Õiguskantsler. 4.07.2014 nr 6-10/140210/1403187. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/202411/õiguskantsleri_seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta_karistusregistri_seaduse_ss_16_lg_1.pdf (26.04.2025).

Õiguselguse tagamise eesmärgil tegi tollane õiguskantsler ettepaneku seadusandjale kaaluda KarRS § 16 lg 1 sõnastuse muutmist selliselt, et oleks arusaadav, et teatud juhtudel on karistusregistris või registri arhiivis sisalduvate andmete küsimise keelust võimalik kõrvale kalduda, kuid käesoleva magistritöö kirjutamise hetkel on kõnealuse sätte sõnastus muutmata kujul kehtiv. Autor peab siinkohal oluliseks lisada, et karistusandmete küsimisel isikult otse tuleb lähtuda kõigist isikuandmete töötlemise põhimõtetest, muuhulgas eesmärgipärasuse, minimaalsuse ja konfidentsiaalsuse põhimõtetest (IKÜM artikkel 5 lg 1 punktid b, c ja f).

Erinevalt kohtulahendite registrist, eeldab karistusregistrist andmete saamine, sealhulgas avaliku e-toimiku (edaspidi AET) kaudu karistusregistrist andmete väljastamine, päringu tegija eelnevat identifitseerimist ning päringu tegemiseks on vajalik teada füüsilise isiku isikukoodi.⁵¹ Teise inimese kohta andmete küsimisel tuleb taotluses ja AET kaudu tehtavas päringus kinnitada andmete küsimise õiguslikku alust või eesmärki, ka on teise inimese kohta tehtavad õigustatud huvi alusel päringud tasulised. Õiguslikku alust või eesmärki tuleb kinnitada vaid teise inimese kohta tehtava päringu suhtes, juriidiliste isikute osas õiguslikku alust ega eesmärki kinnitama ei pea.

Oluline on siinkohal selgitada, et õigusliku aluse või eesmärgi kinnitamise korral õigusliku aluse sisulist kontrolli ei toimu, tegemist on eelkõige tehnilise lahendusega, kus päringu tegijal tuleb märgistada nn „linnutada“ vormil olev andmete küsimise õiguslikku alust või eesmärki kinnitav vastav andmeväli. Päringu saab esitada kõigi isiku kehtivate karistuste osas, aga ka valides konkreetse kontrollitava süüteo liigi või liigid. Sellisel juhul väljastatakse isikule registriteade koos vastava hoiatusega, et tegemist on osalise väljavõttega, tuues välja selgelt milliste koosseisude vastu päring tehti ning teavitus, et kontrollitud ei ole kõiki koosseise. AET-i kaudu saab esitada päringuid ühe isiku kohta korraga ning masspäringud ei ole käesoleva töö kirjutamise hetkel võimalikud. Kõik tehtud päringud logitakse ja on karistusregistri päringute väljavõttest andmesubjektile nähtavad.

Karistusregistri väljavõttes ei avaldata registrist kustutatud ja arhiivi kantud andmeid ning KarRS § 18 lg 2 ja lg 3 nimetatud füüsilise isiku kohta käivaid andmeid. Karistusandmed kustutatakse registrist ja kantakse üle arhiivi KarRS §-s 24 sätestatud tähtaegadel. Väärteo eest mõistetud karistuse andmeid säilitatakse arhiveerituna kümme aastat, kuriteo eest mõistetud karistuse andmeid säilitatakse arhiveerituna 50 aastat arhiivi kandmise kuupäevast arvates. Arhiivandmetele on ligipääs vaid KarRS § 20 lõikes 1 toodud piiratud alustel.

⁵¹ Käesoleval hetkel on võimalik AET autentimine Eesti ID kaardi, mobiil ID ja SmartID ning Euroopa EU eID kasutades (23.04.2025).

Erisus arhiveeritud andmete väljastamisel kehtib KarRS § 20 lg 1 punktis 9 tehtava lastega töötamise piirangu kontrolli osas. Nimelt kuvatakse lastekaitse seadusega sätestatud nõuetele vastavuse kontrollimisel karistusregistrist tehtava päringu vastus päringu tegijale alati positiivse või negatiivse tulemusena, kinnitades piirangu olemasolu või selle puudumist, seda nii kehtivate kui ka arhiveeritud karistusandmete kohta. Päringu vastusena ei väljastata isikule karistusregistri väljavõtet, kuid päringu tegijal on võimalik teha täiendavalt tavapärase tasuline päring kehtivate karistuste saamiseks.

Reeglina asendatakse pärast isiku karistusandmete kustutamist registrist vastavalt KarRS §-s 28 Riigi Teataja portaalis avalikustatud kohtulahendites või muudes registrisse kandmise aluseks olnud ametnike avalikustatud otsustes isiku nimi initsiaalide või tähemärgiga. Isiku nime ei asendata, kui isik on süüdi mõistetud KarRS § 28 loetletud süütegude toimepanemise eest. Sellisel juhul jäävad isiku nimi ja isikukood, isiku karistust puudutavad andmed kohtulahendite registrist endiselt üldsusele tähtajatult piiranguteta kättesaadavaks. Arhiivi ei kanta ja seega avalikustatud kohtulahendites ei asendata isikuandmeid ka eluaegse vangistuse korral, välja arvatud juhul kui isik on vangistusest vabastatud või kui isik on surnud (KaRS § 25 lg 2).

Autor peab siinkohal oluliseks pöörata tähelepanu olulisele erinevusele, mis puudutab isikuandmete avaldamise piiramist karistuse kustumisel karistusregistris ja isikuandmete avaldamist Riigi Teataja kohtulahendite otsingu kaudu. Kui KarRS § 24 tähtaja saabumisel KarRS § 28 teises lauses toodud kataloogi kuuluv karistus karistusregistris arhiveeritakse ning seetõttu teise inimese kohta tehtud päringu väljavõttes enam ei avaldata (arhiivandmetele on ligipääs vaid KarRS §-s 20 piiratud juhtudel), siis tulenevalt KarRS § 28 erisustele on avalike kohtulahendite otsingu kaudu karistusregistrist kustutatud andmed üldsusele, sealhulgas ka avaliku sektori asutustele, piiranguteta kättesaadavad. Ka kustuvad karistusregistri arhiivist KarRS § 20 lg 6 sätestatud tähtaegadel KarRS § 28 erandite alla kuuluvad süüteod, kuid avalike kohtulahendite kaudu on nad tähtajatult kättesaadavad.

Eristada tuleb ka andmete kustutamist IKÜM artikli 17 ja karistusregistri seaduse § 24 lg 1 mõttes. Kui IKÜM artiklis 17 sätestatud kustutamine tähendab isiku õigust olla unustatud ehk tema andmete töötlemise lõpetamist, siis karistusregistri seaduse mõttes on kustutamise ehk arhiveerimise näol tegemist karistusandmete avaldamise ja avalikustamise piiramisega. Kustutamise mõistete vahel sisuline vahet tegemine on oluline eelkõige EL karistusandmete andmevahetuse kontekstis, nimelt lähtuvad EL karistusandmete vahetamist reguleerivad õigusaktid andmete kustutamisel IKÜM artikkel 17 mõistest, mistõttu tuleb Eestile edastatud ja karistusregistrisse kantud andmed, vastava kustutamise teate saamisel registrist eemaldada ja isikuandmete töötlemine lõpetada. Praktilises vaates ei puuduta käesoleval hetkel kustutamise

mõiste erinevus Riigi Teatajas avaldatud kohtulahendites toodud karistusandmeid, seda põhjusel, et vastavalt KrMS 408¹ lõikele 1 avaldatakse Riigi Teatajas vaid Eesti kohtute poolt tehtud jõustunud kohtuotsused. Siiski võivad olla isiku välisriikides mõistetud karistused Eesti kohtu poolt tehtud otsustes nähtavad, kui neid on karistuse mõistmisel arvesse võetud ja seetõttu kohtulahendi teksti kaudu kättesaadavad ka kohtulahendite registrist.

Praktikas on seega süüteoasjades süüdimõistvates kohtulahendites ja karistusregistrisse kantud füüsilise isiku karistusandmed üldsusele kättesaadavad nii kohtute infosüsteemi kui ka karistusregistri kaudu. Riigi Teataja kohtulahendite otsingu kaudu on avalikustatud andmed karistatud isiku kohta ilma tehniliste piiranguteta üldsusele kättesaadavad, karistusregistrist andmete pärimisel tuleb end eelnevalt tuvastada, kinnitada õigusliku aluse või eesmärgi olemasolu ning tasuda teenustasu. Kummalgi juhul ei kontrollita ega hinnata enne andmete väljastamist päringu tegija õigusliku aluse, sealhulgas õigustatud huvi ega eesmärgi olemasolu.

1.3. Õigusliku regulatsiooni kujunemine

1.3.1. Eesti Vabariik 1919 - 1940

Eesti õigusloome areng karistusandmete avalikustamise osas on kulgenud läbi mitmete ühiskondlike väärtuskonfliktide, nagu kohtumenetluse läbipaistvuse, avaliku kontrolli ja privaatsusõiguse põrkumise vahel.

Sõjaeelses Eesti Vabariigis alustati karistusandmete kesket kogumist 1919. aastal kohtuministeriumi määrusega, kus kohustati alates 1. oktoobrist 1919. a kõiki kohtuid (ka kõrgem riigikohus ja sõjakohtud) valmistama ja edastama kohtuministeriumile isikute kohta karistusteateid, samuti vormistama varasemate karistuste kohta teated tagantjärele ja need saatma ministeriumile.⁵²

Alates 16. juunist 1926. a lõpetas kohtuministerium asutuste päringutele vastamise ning õigustatud asutused pidid karistusandmeid vaatama ministeriumi poolt iga kolme kuu tagant välja antavast ja õigustatud asutustele saadetavast karistusteade väljaandest.⁵³

1927. a kohtuministri karistusteade määrus⁵⁴ reguleeris täpsemalt karistusteade kogumist, kasutamist ja väljastamist. Kuigi karistusteade raamatut trükiti mitmes eksemplaris ja levitati mitmele vastavat õigust omavale ametiasutusele, oli selle sisu määruse kohaselt salajane. Isikul endal või tema poolt volitatud isikul, oli õigus küsida enda kohta käiv ametlik tõend

⁵² Kohtuministeriumi määrus karistusteade valmistamise ja saatmise kohta kriminaal-asjus. – RT 1919, nr 72. <https://dea.digar.ee/article/AKriigiteataja/1919/10/07/3> (26.04.2025).

⁵³ Kohtuministeriumi määrus karistusteade kogumise kohta. – RT 1926, nr 49. – <https://dea.digar.ee/article/AKriigiteataja/1926/06/05/5> (26.04.2025).

⁵⁴ Kohtuministri määrus karistusteade kohta. – RT 1927, nr 79. <https://dea.digar.ee/article/AKriigiteataja/1927/08/29/4> (26.04.2025).

karistusteadete toimkonnast, politseiasutusest või vallavalitsusest, ja seda vaid kahel juhul, tõendamaks, et teda ei ole karistatute nimekirjas või et tema õigused ei ole antud hetkel piiratud. Muid andmeid tõendile ei lisatud. Määruse § 12 sätestas: “Eelmises (11) paragrahvis ettenähtud tunnistuse sihiks on tõestada, et isik ei seisa karistatute nimekirjas või et ta õigused ei ole väljaandmise ajal kitsendatud; muid andmeid nendesse tunnistustesse ei paigutata.”

Selgemad juhised pandi paika edastatavate andmete koosseisu ja vormide osas karistusteadete määrusega, mille andis välja kohtuminister välja 13. veebruaril 1935.a.⁵⁵ See määrus oli ka üks neist regulatsioonidest, mis Eesti Vabariigi esimese karistusregistri seaduse eelnõu (580 SE) koostamisel aluseks võeti.⁵⁶

Karistusteadeteid ei koostatud ja esitatud mitte iga süüteo kohta, vaid esimese astme kohtud edastasid kohtuministeeriumi karistusteadete toimkonnale andmed vaid nende isikute kohta, kelle suhtes oli jõustunud süüdimõistev kohtuotsus raskes kuriteos või kuriteos. Kergemates süütegudes (üleastumistes) tuli esitada andmed vaid juhul, kui isik oli karistuse kandmisest tingimisi vabastatud, või kui ta on süüdi mõistetud ja karistatud vaid loetletud kriminaalseadustiku⁵⁷ sätete alusel. Ringkonnakohtud pidid edastama andmed karistatud isikutelt õiguste äravõtmise tähtaegade lühendamise kohta ning vanglate (vangimajade) direktorid info karistatu ennetähtaegse tingimisi vabastamise osas. Määruse kohaselt olid esimese astme kohtud kohustatud edastama karistusteadete viivitamata pärast süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist. Jätkuvalt kehtis karistusteadete salajasuse ning isikule andmete väljastamise põhimõtted nagu varasemates määrustest sätestatud.⁵⁸

Omamoodi kurioosne oli muidugi see, et kuigi karistusteadete väljaandes toodud andmed olid salajased ja vaid ametitele kasutamiseks, siis parandused raamatusse avaldati Riigi Teataja väljaandes.⁵⁹

⁵⁵ Karistusteadete määrus. – RT 1935, nr 13, art. 124. Määrus ise avaldati Riigi Teatajas RT 1935, nr 14, art. 134, <https://dea.digar.ee/article/AKriigiteataja/1935/02/16/7> (26.04.2025).

⁵⁶ Karistusregistri seaduse eelnõu 585 SE seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/download/4917d46f-b644-350b-ba0e-7af86b2d857b>, lk 7. (26.04.2025).

⁵⁷ Kriminaalseadustik. – RT 1929, nr 56, art 396. <https://dea.digar.ee/article/AKriigiteataja/1929/06/20/2> (26.04.2025).

vt KrS § 98, § 239 esimeses lõikes, § 403 esimeses lõikes, § 412 teises lõikes, § 492, § 573², § 578 teises lõikes ettenähtud üleastumised.

⁵⁸ Karistusteadete määrus. – RT 1935, nr 13, art. 124.

⁵⁹ Näiteks teade: „Kohtuministeerium teatab, et Karistusteadete I raamatus (1918 —1923) nr. 9781 all tuleb teist karistust „WPR 3. mail 923 jne.“ Pärnu maak., Uulu walla kodaniku Pikkur'i, Peeter Mardi p., sündinud 21. jaan. 1898 a., karistuseks lugeda, missugune eksikombel sattunud Pikwer'i, Eduard Hansu p., karistuste arvele“. – Riigi Teataja, nr. 167-168, 30 oktoober 1925. <https://dea.digar.ee/article/AKriigiteataja/1925/10/30/13> (26.04.2025).

1.3.2. Nõukogude okupatsioon

Nõukogude okupatsioonivõim tõi kaasa ka sotsialistliku õiguse. Ja tõi kaasa läbipaistmatuse ning selle, et milliseid andmed, mis eesmärkidel, kes ja kuhu kogusid ning milleks kasutati, ei teadnud õigupoolest keegi. Sageli ka need, kes neid andmeid ise kogusid ja säilitasid.

Informatsiooni tollase karistusandmete töötlemise kohta oli keeruline leida, kuna karistusandmeid kogusid erinevad riiklikud organid. Isegi süüdimõistetute lähedased ei saanud sageli teavet otsuse kohta. Andmete säilitamise tähtajad oli määratlemata ning tihti säilitati neid määramata ajaks.⁶⁰

Karistuste avalikustamine toimus peamiselt propagandistlikel eesmärkidel, näiteks kui sooviti rõhutada võimu tugevust või hirmutada elanikkonda, samuti olid avalikult teada seltsimehelike kohtute määratud avalikku hukkamõistu määravad otsused ja piirangud.⁶¹

1990. aastal võeti vastu esimene andmekogude tegevust reguleeriv Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi riiklike registrite seadus (riiklike registrite seadus)⁶² eesmärgiga saada ülevaade riigi valduses juba olevatest registritest ja neis asuvatest andmetest ning sätestada alused riigivõimu teostamiseks vajalike andmete töötlemisele. Märkimist väärib see, et tollase regulatsiooni juures oli arvestatud mitmete üldtunnustatud ja tänapäeval kehtivate isikuandmete kaitse aluspõhimõtetega, muuhulgas nähes ette, et kui registrites kavandati töödelda isikuandmeid, tuli see asutada seadusega, registripidajal lasus kohustus teha riiklikult peetava registri eesmärk, andmete koosseis avalikkusele teatavaks, andmeid tuli kaitsta volitamata juurdepääsu eest ning sätestati registrisse kantavate isikuandmete kasutamisele eesmärgipiirang.⁶³

1.3.3. Eesti Vabariik 1991 – 2000

1.3.3.1. Eesti Vabariigi põhiseadus

Selleks, et naasta Mandri- Euroopa õigussüsteemi euroopalikku väärtusruumi, tagada informatsiooni kättesaadavus ja kohtumenetluste läbipaistvus, muutusid olulisteks põhimõteteks 1992. a põhiseaduse § 24 lg-tes 3 ja 4 sätestatud kohtumenetluse avalikkuse ja kohtulahendi kuulutamise avalikkuse põhimõtted ning põhiseaduse § 44 sätestatud igäihe õigus informatsioonile.

⁶⁰ Tärna, T. Pullonen, K. Kohtute pärand Rahvusarhiivis. Kohtute aastaraamat 2020. — <https://aastaraamat.riigikohus.ee/kohtute-parand-rahvusarhiivis/> (27.04.2025).

⁶¹ *Infra*, lk 39-40.

⁶² Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi riiklike registrite seadus. – ÜVT 1990, 3 61. Kehtetu alates 19.04.1997. <https://www.riigiteataja.ee/akt/28183> (26.04.2025).

⁶³ Mikiver, M. Andmekogud ja isikuandmed: EV Põhiseadusest ja IKÜM-st tulenevad nõuded regulatsioonile. Justiitsministeerium. 2021. – <https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2022-04/Andmekogud%20ja%20isikuandmed.pdf>, lk 6 (26.04.2025).

Põhiseaduse Assamblee istungite memodes PS § 24 lg 4 sätestatud kohtulahendite avalikult väljakuulutamise osas eriarvamusi ei olnud.⁶⁴

1996. aasta põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni lõpparuanne sisaldas järgnevat: „Põhiseaduse § 24 lg 4 lause teine pool sisaldab kataloogi põhjustega, millal tohib kohtuotsuse jätta avalikult kuulutamata. /.../ Need põhjused hõlmavad ainult kohtuotsuse kuulutamise kohtuistungil, milles mainitakse vastavaid isikuid nimeliselt. Piirata ei tohi aga kohtuotsuse kättesaadavust, kui selles on nimed asendatud tähtedega. Säärasel juhul kujutab kohtuotsus endast üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni põhiseaduse § 44 lg 1 tähenduses.“⁶⁵

1.3.3.2. 1996. aasta isikuandmete kaitse seadus

1996. aastal võeti vastu esimene isikuandmete kaitse seadus⁶⁶, mille § 4 lg 3 punkt 4 sätestas, et andmed toimepandud kuritegude ja kohtulike karistuste kohta on delikaatsed isikuandmed. IKS § 9 lg 3 kohaselt oli nende andmete töötlemine on lubatud ilma isiku nõusolekuta ainult seaduses ettenähtud kohustuse täitmiseks või avalikku või üldist huvi silmas pidava ülesande täitmiseks, mis on seadusega pandud vastutavale töötlejale või kolmandale isikule, kellele andmed üle antakse.

Eelnõule tehti teise lugemise eel muudatusettepanek, millega seoses oleks isiku kehtivate karistuste andmed delikaatsete isikuandmete loetelust välja jäetud.⁶⁷ Õiguskomisjon ettepanekut ei toetanud, kuid teisel lugemisel tekkis saalis elav arutelu.

Jüri Adamsi avaldas kahtlust, et kas kehtivad karistused on ikka delikaatsed:

“Karistuste kohta on üks teine, aastatuhandete jooksul väljakujunenud mõiste: on olemas karistused, mis on kustunud, ja teised, mis ei ole kustunud. Sellel on väga oluline vahe nii uurimises kui ka kriminaalkohtupidamises. Kustunud karistus kuuluks ilmselt, kuigi seda ei ole siin täpselt öeldud, delikaatsete andmete hulka. Kustumata karistus on traditsiooniliselt kuulunud väga avalike ja ilmsete juurde. Mind huvitab, kas eelnõu tegemise juures keegi n-ö väljastpoolt teie tsunfti vaatas need asjad teise pilguga üle, kas või seda asja?”⁶⁸

⁶⁴ Põhiõigused, vabadused ja kohustused. Teema ülevaade. Põhiseaduse assamblee allikakogu. ETA SA. — <https://assamblee.riigioigus.ee/teemade-ulevaated/pohioigused-vabadused-ja-kohustused/>, lk 91-95 (24.04.2025).

⁶⁵ Eesti Vabariigi põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse 2. peatükk "Põhiõigused, vabadused ja kohustused" (järg). PS § 24/3. 01.06.1998.— <https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2021-10/P%20P%C3%B5hiseaduse%202.%20peat%C3%BCkk%2C%20P%C3%B5hi%C3%B5igused%2C%20vabadused%20ja%20kohustused%20%28j%C3%A4rg%29.pdf> (24.04.2025).

⁶⁶ Isikuandmete kaitse seadus. — RT I 1996, 48, 944.

⁶⁷ Muudatusettepanekud isikuandmete kaitse seaduse eelnõu (80 SE) teise lugemise jätkamiseks. Muudatusettepanek nr 5. 25.05.1996. — <https://www.riigikogu.ee/download/4390f12e-0ac5-3887-be7f-8bf092455154> (26.04.2025).

⁶⁸ Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu teine lugemine. VIII Riigikogu, II Istungjärk, täiskogu korraline istung. Stenogramm. 08.11.1995. — <https://stenogrammid.riigikogu.ee/et/199511081400?phrase=isikuandmete%20kaitse%20seadus&type=ALL#PKP-15805> (26.04.2025).

Tollane Riigi Arvutuskeskuse osakonna juhataja Peeter Küüts selgitas järgmist:

„Isikuandmete delikaatsus ei tulene mitte ainult sellest, et need võib-olla mingil juhul tuleb salastada või teha väga raskesti ligipääsetavaks, nagu näiteks võib-olla andmed psühhoneuroloogiahaiglas, vaid ka sellest, et nende andmete suur hulk ja võimalus neile ligi pääseda kaasaja andmetöötluses, eriti arvestades andmesidevahendeid, kujutavad endast teatud andmete puhul suurt ohtu. Oletame, et keegi peab näiteks andmebaasi kurjategijate kohta, oletame, et nad on kõik avalikustatud, ajalehes maha kuulutatud. Selle vastu see seadus absoluutselt ei tegutse. Aga kujutage ette, et kellegi käsutuses on palgamõrtsukate register. Millist ohtu need andmed kujutavad! Niisuguste andmete delikaatsus tuleneb nende andmete ohtlikkuse astmest. Ka nende kurjategijate kohta peetavad andmebaasid, kes on karistuse ära kandnud, kelle andmed on avalikustatud, on delikaatsed andmete ohtlikkuse astme tõttu. Siin delikaatsus ei tähenda mitte seda, et need on suletud või täielikult salastatud.“⁶⁹

Priit Aimla lisas hääletamisel:

„Komisjon peab silmas seda, et ehkki kohtuotsused on tõepoolest alati avalikud, on mingisugune süstematiseeritud andmekogum kurjategijate või kuriteoviiside kohta igal juhul ohtlik. Mitte ainult siis, kui see satub lausa pätibande kätte, vaid ka siis, kui see on noortele meestele sama kättesaadav nagu liiga tiheda tapmisega filmid jne. Nii et jään toetama komisjoni, kes suhtus eitavalt.“⁷⁰

1.3.3.3. 1997. aasta karistusregistri seadus

Esimene karistusregistri seadus võeti vastu 1997. aastal.⁷¹ Eelnõu koostamisel võeti eeskuju ja töötati läbi Soome, Prantsusmaa, Saksa ja Austria karistusregistrit käsitlevad seadused ja määrused, samuti kasutati allikana 1935. a. Eesti Vabariigi karistusteadete määrust ning lähtuti 1996. aastal vastu võetud isikuandmete kaitse seaduses sätestatud isikuandmete töötlemisele esitatavatest nõuetest.

Karistusregistri seaduse eelnõu (580 SE) seletuskirjas rõhutas eelnõu koostaja, et karistusandmete kandmine karistusregistrisse ei ole repressioon toimepandud süüteo eest ning sellel ei ole karistuslikku iseloomu. Isiku karistusandmed jäävad karistusregistrisse vaid karistuse kandmise ajaks, misjärel need kustutatakse ning sellega seoses lakkab isiku suhtes karistatusega kaasnevate ebasoodsate tagajärgede toime.⁷²

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ Karistusregistri seadus. – RT I 1997, 87, 1467.

⁷² Karistusregistri seadus 580 SE seletuskiri, lk 2.

Kui algselt nägi seaduseelnõu registri täielikku salastatust, siis teisel lugemisel otsustati muuta Soome eeskujul eelnõu § 4 lõiget 2, sõnastades selle järgmiselt: „Karistusregistrisse kantud andmete avaldamine on keelatud, välja arvatud käesolevas seaduses ettenähtud juhud.”⁷³

Riigikogu stenogrammidest nähtub, et küsimuse all oli ka registri avalikustamise teema. Tollase õiguskomisjoni esimees Daimar Liiv selgitas:

„Praeguse seisuga ei pea õiguskomisjon vajalikuks seda registrit avalikuks teha lihtsalt sellel põhjusel, et selle registri ülesanne ei ole mitte avalikkuse informeerimine, vaid teatud õiguskorra tagamine, tegelikult valitsuse teatud funktsioonide täitmise tagamine ja seadustega pandud õiguslike tagajärgede saavutamise võimalikuks tegemine. Lisaks sellele näeb ka isikuandmete kaitse seadus ette, et isiku karistamise andmed üksikaktina ei ole delikaatsed, kuid kogumina neid käsitletakse delikaatsete andmetena. Ja seetõttu, kuna siin moodustatakse äärmiselt suur kogum karistusandmetest, me pidasime õigemaks, et selle otstarve on rahuldada seaduste täitmise tagamise vajadusi, mitte avalikkuse informeerimist.“⁷⁴

Oluline muudatusettepanek sisaldas karistusregistri arhiivi loomist. Kui algne eelnõu registri arhiivi ette ei näinud ning karistused pidid kustuma registrist kohe peale vastava tähtaja saabumist, siis arutelude tulemusel otsustati luua ka kustunud karistuste jaoks arhiiv, seda eelkõige eesmärgiga võimaldada kehtivuse kaotanud andmeid kasutada kriminaalasjas eeluurimise teostamiseks ning anonüümitult teadusliku või statistilise töö jaoks. Arhiivile ligipääs oli planeeritud eesmärgist tulenevalt äärmiselt piiratud, vastavalt KarRS § 22 said vastava taotluse alusel andmeid arhiivist vaid isik ise, eeluurimist läbiviiv menetleja ja vastavat teadusuuringut läbi viiv isik.⁷⁵

1.3.3.4. 2000. aasta avaliku teabe seadus

Märkimisväärse muutuse karistusandmete kui tundlike isikuandmete varasemast privaatsust rõhutavast käsitlesest suurema avalikustamise poole tõi 15.11.2000 a. vastu võetud avaliku teabe seadus⁷⁶. Seaduse väljatöötamiseks loodi Siseministeriumi juurde Rein Langi juhtimisel

⁷³ Muudatusettepanekute loetelu karistusregistri seaduse eelnõule 585 SE 11 2. ME loetelu 2. Teise lugemise jätkamiseks. Muudatusettepanek nr 5. 12.11.1997. – <https://www.riigikogu.ee/download/f3dc2bdd-0b83-3ec0-a107-8bc7843d2098>, lk 54 (käsitsi märgitud) (26.04.2025).

⁷⁴ Karistusregistri seaduse eelnõu (585 SE) teise lugemise jätkamine. VIII Riigikogu, VI Istungjärk, täiskogu korraline istung. Stenogramm. 12.11.1997. – <https://stenogramm.riigikogu.ee/et/199711121400?phrase=karistusregister&type=ALL#PKP-17684> (26.04.2025).

⁷⁵ Muudatusettepanekute loetelu karistusregistri seaduse eelnõule 585 SE 11 2. ME loetelu 2. Muudatusettepanek nr 6, lk 55; nr 23, lk 59-60 (käsitsi märgitud).

⁷⁶ Avaliku teabe seadus. – RT I 2000, 92, 597.

spetsiaalne välistest ekspertidest koosnev töörühm⁷⁷, eelnõu kokkupanemise kohta ütles tollane siseminister Tarmo Loodus, et tegemist on põhimõtteliselt väljast tellitud tööga.⁷⁸

Seletuskirja põhjal tingis eelnõu väljatöötamise PS § 44 sätestatud igapäevane õigus saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni ja riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ning nende ametiisikute kohustuse anda seaduses sätestatud korras Eesti kodanikule tema nõudel informatsiooni oma tegevuse kohta.⁷⁹

Ühe probleemina toodi välja kohtumenetluses kasutatavale teabele juurdepääsu korraldamist. Leiti, et kehtivad kohtumenetlust reguleerivad seadused ei anna selgeid aluseid juurdepääsu korraldamiseks, ka ei ole reguleeritud kuidas käib juurdepääsu piirangute kohaldamine. Tõdeti, et kohtumenetlust reguleerivaid seadusi tuleks küll täiendada, kuid see ei kuulunud antud eelnõu reguleerimisalasse. Eelnõu kohaldub vaid juhul, kui menetluses puuduvad konkreetsete sätete teabele juurdepääsu kohta. Samuti rõhutati, et avaliku teabe seadus on üldseadus, mis võimaldab eriseadustes sätestada juurdepääsule erinevaid reegleid.⁸⁰

AvTS § 28 lg 1 punkt 9 luges avalikustatavaks teabeks jõustunud kohtuotsuse ning AvTS § 29 lg 1 kohustas seda avalikustama veebilehel. Eelnõu seletuskirjas toodi välja, et avalikustamisele kuuluva teabe loetelu andmisel on silmas peetud eelkõige sellist teavet, mis tingimatult eeldab avalikkuse kõrgendatud huvi ja on seotud avaliku võimu teostamise põhiliste vahenditega (eelarve planeerimine ja täitmine, finantside kasutamine, samuti riigielu valdkondade arengu planeerimine ja prognoosimine).⁸¹

AvTS § 37 lg 1 sätestas ka juurdepääsupiiranguga andmed, milleks loeti delikaatsed ja muud eraelulised isikuandmed, sama sättes lõikes 2 erandite nimekirjas isiku karistusandmeid loetletud polnud. Eelnõu nägi ette ka isikuandmete kaitse seaduse § 4 lg 3 punktide 4 ja 5 muudatused, millega eemaldati delikaatsete isikuandmete loetelust andmed toimepandud kuritegude ja kohtulike karistuste kohta. Muudatuste tulemusel loeti edaspidi delikaatsete isikuandmeteks kriminaalmenetluses või muus õiguserikkumise väljaselgitamise menetluses kogutav teave enne avalikku kohtuistungit või otsuse langetamist õiguserikkumise asjas või juhul, kui see on vajalik kõlbluse või inimeste perekonna- ja eraelu kaitseks või kui seda nõuavad alaealise, kannatanu,

⁷⁷ Avaliku teabe seaduse eelnõu 462 SE. Algtekst, seletuskiri. I sissejuhatus. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/8057d22a-6bf5-3317-96d9-8701da255758/avaliku-teabe-seadus/> (26.04.2025).

⁷⁸ Tarmo Loodus: „Võib öelda isegi teistpidi: töörühmas oli väga vähe inimesi Siseministeeriumist ja tegelikult oli see tellitud töö.“ Avaliku teabe seaduse eelnõu (462 SE) esimene lugemine. IX Riigikogu, IV Istungjärk, infotund. Stenogramm. 20.09.2000. – <https://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200009201300?phrase=Avaliku%20teabe%20seadus%20462%20SE&type=ALL#PKP-3798> (26.04.2025)

⁷⁹ Avaliku teabe seadus 462 SE. Algtekst, seletuskiri. II. Sissejuhatus.

⁸⁰ *Ibid.*, vt. 2. Ülevaade sätetest peatükkide kaupa. 1. peatükk. Üldsätted.

⁸¹ *Ibid.*, vt. 4. peatükk. Teabe avalikustamine.

tunnistaja või õigusemõistmise huvid, kuid peale kohtuotsuse langetamist nimetatud andmeid delikaatseteks enam polnud.

Eelnõu seletuskirjas on kursimuutust põhjendatud järgnevalt: "Kehtetuks tunnistatakse karistusandmete delikaatsuse nõue, kui mitte millegagi õigustatud. Eelnõu autorid on otse vastupidisel arvamusel karistusandmete avalikkus omab preventiivset mõju mistahes rikkumiste ärahoidmiseks. Ka praktika on läinud seda teed."⁸²

Kuigi eelnõu seletuskiri viitab nagu oleks otsustamisel läbi viidud kaalumine, mille tulemusena ei leitud mitte ühtegi õigustavat argumenti pidamaks karistusandmeid ka peale kohtuotsuse tegemist tundlikeks andmeteks, samuti viidati karistusandmete avalikkusele kui preventiivset mõju omavale meetmele ja seda toetavale praktikale, siis täpsemalt selgitusi, millel selline arvamus tugineb ei toodud. Eelnõus puudusid ka karistusandmete avalikustamise eesmärgid.

Riigikogu saalis pöörati andmete delikaatsusele omajagu tähelepanu, kuid seda mõistetavalt peamiselt erakondliku kuuluvuse vaatenurgast. Kolmandal lugemisel väljendas Anti Liiv siiski järgnevat:

„Selline seadus võimaldab igal Eesti inimesel huvi korral pääseda juurde teabele, kes kusagil ja mille pärast vanglas on. See võimaldab inimõigusi paremini järgida. Teisest küljest, seadus annab võimaluse igal nädalal maakonna ajalehes, näiteks Saaremaa maakonna ajalehes, trükkida ära järgmisel päeval vabanevate kurjategijate fotod. Kes on varguse pärast istunud, kes autovarguse või millegi muu pärast istunud, ja nüüd on tagasi saabumas. See on sotsiaalse kontrolli jaoks ääretult tähtis. /.../ Selle seadusega tagatakse mulle ja kõigile Eesti Vabariigi kodanikele, et kui ma ühest majalobudikust mööda sõidan, siis ma võin teada saada, kellele see majalobudik kuulub. Mul tarvitseb ainult arvuti poole pöörduda. Selles mõttes on see seadus ilmselt suur samm edasi demokraatia arenemisel. Enam ei saa suvaliselt salastada. Üks ametnike ohtlikumaid tegevusi on suvaline informatsiooni salastamine. Need kaks näidet on mõlemad suur samm, suur hüpe edasi Eesti demokraatia arengus. Aitäh!”⁸³

Omaette huvitav fakt on see, et peale AvTS seadusena vastuvõtmist toimus samal istungil isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsiooni ratifitseerimise seaduse eelnõu (549 SE) esimene lugemine, mille käigus tõstati saadikutel kohe küsimus, et kas nüüd

⁸² *Ibid.*, vt. 7. peatükk. Rakendussätted.

⁸³ Avaliku teabe seaduse eelnõu (462 SE) kolmas lugemine. IX Riigikogu, IV Istungjärk, infotund. Stenogramm. 15.11.2000. – <https://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200011151300?phrase=Avaliku%20teabe%20seadus%20462%20SE&type=ALL#PKP-4078> (26.04.2025)

tuleb äsja vastu võetud avaliku teabe seadus uuesti läbi vaadata konventsioonis nimetatud eriliiki isikuandmete kaitset arvestades.⁸⁴

1.3.4. Eesti Vabariik 2001 – 2005

1.3.4.1. 2001. aasta kohtute seaduse täiendamise seadus

Peale avaliku teabe seaduse vastuvõtmist esitati menetlusse peagi kohtute seaduse täiendamise seaduse eelnõu (675 SE)⁸⁵, mille eesmärgiks oli luua õiguslik alus ühise II ja III kohtuastme kohtulahendite registri pidamisele Riigikohtu juures.

Ühise registri loomist põhjendati vajadusega täiendada Riigikohtu lahendite registri andmekooslust ringkonnakohtute lahenditega, tehes II astme kohtu kohtupraktika kättesaadavaks kohtunikkonnale, tegevjuristidele, õigusteadlastele, üliõpilastele ja laiemale avalikkusele, seda seonduvalt õiguspraktika ühtlustamisega. Seaduse mõjudena toodi välja kohtusüsteemi läbipaistvuse ja usaldusväarsuse suurendamist ning läbi ühtlustuva kohtupraktika, kohtuvaidluste arvu vähenemise.⁸⁶

I astme kohtulahendite lisamist registrisse ei peetud vajalikuks, leiti, et need lahendid on jätkuvalt otstarbekas teha kättesaadavaks eraldi iga kohtu kodulehel, kuna need on eelkõige vajalikud konkreetsetest kohtuasjadest puudutatud isikutele ega ole suunatud avaldamisele õiguspraktika suunamise ja ühtlustamise eesmärkidel.⁸⁷ Teise lugemisel rohkem küsimusi ei olnud ning eelnõu võeti seadusena vastu.

1.3.4.2. 2003. aasta kriminaalmenetluse seadustik

Kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu (594 SE),⁸⁸ kui ühe olulisema tollal käimasoleva karistusõiguse reformiga seotud eelnõu, eesmärgiks oli asendada kriminaalkoodeks⁸⁹.

Eelnõud menetleti Riigikogus üle kahe aasta, kuid töö sellega oli käinud juba aastaid enne ning jätkus ka peale selle 12.02.2003 a vastuvõtmist.⁹⁰

Autori hinnangul väärrib eelnõu tähelepanu seetõttu, et 04.12.2000. a algatatud eelnõu (594 SE) algtekst sisaldas §-i 432, mis käsitles süüdimõistva kohtuotsuse avalikustamist kui juriidilisele

⁸⁴ Isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsiooni ratifitseerimise seaduse eelnõu (549 SE) esimene lugemine. IX Riigikogu, IV Istungjärk, infotund. Stenogramm. 15.11.2000. – <https://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200011151300?phrase=Avaliku%20teabe%20seadus%20462%20SE&type=ALL#PKP-4089> (26.04.2025)

⁸⁵ Kohtute seaduse täiendamise seadus 576 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/942ee75a-2b6b-3315-8882-db3f24c43d41/kohtute-seaduse-taiendamise-seadus/> (26.04.2025)

⁸⁶ Kohtute seaduse täiendamise 576 SE. Algtekst, seletuskiri, punkt 6. Seaduse mõjud. – <https://www.riigikogu.ee/download/d35a55ae-1e82-3a23-b0c0-dd26c62e00d9> (26.04.2025)

⁸⁷ *Ibid.*, punkt. vt 3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs.

⁸⁸ Kriminaalmenetluse seadustik 594 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/3cbb022-95f6-32ec-be3c-9c4aa0001f34/kriminaalmenetluse-seadustik/> (26.04.2025)

⁸⁹ Kriminaalkoodeks. – RT 1992, 20, 287.

⁹⁰ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166.

isikule määratud lisakaristust, mille täitmiseks pööramiseks saadetakse kohtuotsus või määrus väljaandele Ametlikud Teadaanded. Kannatanu andmed oleks avalikustatud vaid tema kirjaliku nõusoleku korral.⁹¹

Nimetatud säte oli seotud samal ajal menetluses olnud karistusseadustiku eelnõuga (119 SE)⁹², mille § 58 sätestas juriidilistele isikutele kuritegude eest kohaldatava lisakaristusena süüdimõistva kohtuotsuse avalikustamise üleriigilises päevalehes. Eelnõu (119 SE) teisel lugemisel otsustati see siiski karistusseadustikust välja välja.⁹³ Selgitusi, miks seadusandja algselt kaalus avalikustamist kui lisakaristust ja miks sellest loobuti, ei õnnestunud magistr töö autoril leida.

1.3.4.3. 2004. aasta kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seadus

01.07.2004. a jõustus kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seadus⁹⁴, mille § 408¹ sätestas kohustuse avalikustada kõik jõustunud kohtuotsused ja jõustunud menetlust lõpetavad kohtumäärused i[I]nternetis⁹⁵ kohtu veebilehel.

Eelnõu (295 SE) seletuskirjas on märgitud, et lisandunud säte on vajalik täitmaks avaliku teabe seaduse § 28 lõike 1 punkti 29 sätestatud kohustust avalikustada jõustunud kohtuotsused ning teha need kättesaadavaks veebilehel. Selgitati, et kuna seadusest tuleneva kohustuse täitmiseks avalikustatakse hetkel esimese ja teise astme kohtute kohtuotsused ning menetlust lõpetavad määrused kohtulahendite ja statistika andmekogus (KOLA), kuid AvTS ei täpsusta, millises ulatuses kohtulahendeid tuleb avalikustada, toimub see praktikas sageli muutmata kujul, s.o täismahus tekstidena koos isikuandmetega. Senise praktika tulemusel sisaldavad avaldatud kohtulahendid sageli isiku nime, isikukoodi ning elukohaandmeid, mis võisid aga eelnõu autorite hinnangul olla vastuolus põhiseaduse §-s 26 sätestatud perekonna- ja eraelu puutumatuse kaitse ning isikuandmete kaitse seaduses toodud delikaatsete isikuandmete käsitlusega.⁹⁶

Milles täpsemalt aga nimetatud vastuolu eelnõu koostajate hinnangul väljendus, eelnõus paraku selgitatud polnud. Ka ei sisaldanud seletuskiri selgitusi ega põhjendusi, miks eelnõu koostajad leidsid, et erinevalt isikukoodist ei ole karistatud isiku nime avalikustamine PS § 26 sätestatud põhiõiguse ega IKS-i delikaatsete isikuandmete käsitlusega vastuolus, eriti arvestades, et

⁹¹ Kriminaalmenetluse seadustik 594 SE. Algtekst. – <https://www.riigikogu.ee/download/913ba844-6c8b-304f-b5a5-d7f1f299b221> (26.04.2025)

⁹² Karistusseadustiku eelnõu 119 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c321fb1-dc00-3e2a-ae2f-a88bef6d0f5c/karistusseadustik/> (26.04.2025)

⁹³ Karistusseadustik 119 SE. Muudatusettepanekud nr 4. Eelnõu 119 SE teine lugemise jätkamiseks. 04.04.2001. – <https://www.riigikogu.ee/download/5c7ab5ce-fadb-334a-a7fd-01cafacc4a37> (26.04.2025)

⁹⁴ Kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seadus. – RT I 2004, 46, 329

⁹⁵ Märkusena: sõna “internet” oli seaduse tekstis läbivalt suure algustähega.

⁹⁶ Kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seadus 295 SE. Algtekst, seletuskiri. Paragrahv 408¹ selgitus. – <https://www.riigikogu.ee/download/77a71b85-ca14-3c88-9fc3-424f0bb73bd4> (26.04.2025).

kohtulahendites samanimeliste isikute esinemise tõenäosust arvesse võttes, on isikukood andmete täpsuse seisukohast nimest isegi määravama tähtsusega.

Seega sarnaselt varasemale praktikale ei hinnatud ka KrMS § 408¹ lisandumisel karistusandmete avalikustamise vastavust põhiseadusega. Seda vaatamata sellele, et õiguskantsler oli eelnõu menetlusse võtmise ajaks pööranud tähelepanu, et sedavõrd tundlike andmete avalikustamisega võidakse märkimisväärselt kahjustada isiku eraelu puutumatus, mistõttu peab riik enne veelgi laiemat isikuandmete andmete avalikustamist kaaluma lisaks ka juba toimuva avalikustamise eesmärke ning seda, miks just need andmed, sellises ulatuses ja vormis on vajalik avalikustada.⁹⁷ Õiguskantsler märkis, et ka kurjategijatel on põhiseaduslik õigus oma eraelu puutumatusse, lisaks tuleb põhiõiguse riive õigustamisel hinnata isikuandmete avalikustamise mõju kurjategijate resotsialiseerumisele, samuti tuleb arvestada negatiivsete eelarvamuste ning omakohtu ohuga.⁹⁸

1.3.4.4. 2005. aasta kohtute seadus

2005. aasta lõpus jõustusid kohtute seaduse⁹⁹ muudatused, millega loobuti 2001. aastal otsustatud II ja III kohtuastme kohtulahendite andmekogu loomisest ning otsustati luua uus, kõiki kolme astme kohtulahendeid koondav kohtute infosüsteem (KIS).

Eelnõu (764 SE) seletuskirjas põhjendati senisest lähenemisest loobumist sellega, et kuna praktikas sellist üksnes Riigikohtu ja ringkonnakohtute lahendite kogumiseks, süstematiseerimiseks ja avalikkusele kättesaadavaks tegemiseks mõeldud andmekogu tegelikult loodud ei ole, siis järelikult puudub selle järele ka vajadus. Muudatustega peeti mõistlikuks luua ühtne infosüsteem, mis hõlmab kõiki kohtuastmeid ning mis lisaks andmete kogumise ja süstematiseerimise võimaldamisele, toetaks ja abistaks ka kohtumenetlust sisulisest küljest. Andmekogu esmase eesmärgina toodi välja kohtuasjade andmete arvestuse pidamine ja kohtu tööprotsessi toetamine ning võeti eesmärgiks ehitada andmekogu selliselt, et tulevikus oleks võimalik andmete põhjal teha kohtuasjade sisulist analüüsi.¹⁰⁰

1.3.5. Eesti Vabariik 2006 - 2025

1.3.5.1. 2007. aasta isikuandmete kaitse seadus¹

01.01.2008. a jõustus muudetud isikuandmete kaitse seadus.¹⁰¹

⁹⁷ Kohtulahendi avalikustamine ja eraelu kaitse ning huvide kaalumise. Õiguskantsleri 2003.- 2004. aasta tegevuse ülevaade. 2004, lk 42 ja lk 156-157.

⁹⁸ *Ibid.*, lk 156.

⁹⁹ Kohtute seadus. – RT I 2005, 71, 549.

¹⁰⁰ Kohtute seaduse, advokatuuriseaduse ja teiste seaduste muutmise seadus 764 SE. Algtekst, seletuskiri. 3.3. Eelnõu § 1 punktid 7 ja 18. – <https://www.riigikogu.ee/download/12ceda22-9922-36e4-a157-bea22b8a1911> (26.04.2025).

¹⁰¹ Isikuandmete kaitse seadus¹. – RT I 2007, 24, 127.

Uue isikuandmete kaitse seaduse eelnõu (1026 SE)¹⁰² kohaselt peamiseks eesmärgiks parandada 2003. aasta 1. oktoobril jõustunud isikuandmete kaitse seaduse¹⁰³ rakendamisel ilmnunud kitsaskohad. Kuigi seletuskirjas märgiti, et erinevalt Eestist loetakse paljudes teistes riikides delikaatseteks isikuandmeteks ka isiku kohta käivad karistusandmed, siis lähtuti uue IKS-i väljatöötamisel seni Eestis kehtinud praktikast ja põhimõttest, et isiku süütegu puudutavad, sh karistusandmed on delikaatsed senikaua, kuni asja kohta pole võimalik saada informatsiooni muul moel (avaliku kohtuistungil külastamine) või kuni asjas pole lõplikku selgust (kohtuotsust või menetluse lõpetamise määrust), kuid kui süüteoasjas tehakse kohtuotsus, siis selle avalikustamine toimub KrMS §-s 408¹ sätestatud korras.¹⁰⁴

Olulisim muudatus andmekaitse õiguses toimus andmete taas avalikustamise osas, nimelt kui varasemalt lähtuti, et andmed mis on juba kord õiguspäraselt avalikuks saanud, siis nende edasisel kaitsmisel eraelu puutumatus vaatest mõtet ei ole, siis nüüd leiti, et sellist lähenemist ei saa lõpuni õigeaks pidada ning läbivaks põhimõtteks võeti, et ka juba õiguspäraselt avalikustatud andmed vajavad kaitset.¹⁰⁵

Eelnõuga täiendati ka karistusregistri seadust KarRS § 28¹ sättega, mille lõikes 2 nähti ette, et peale karistusregistrist andmete kustutamist asendatakse avalikustatud kohtulahendites süüdimõistetud isikute nimed initsiaalidega. Eelnõu seletuskirjas selgitati, et karistatuse kehtivusaajal on isiku süütegu ühiskondlikult hukkamõistetav ja tema õigusi võib karistatusest tingituna põhjendatud juhtudel seadusega mõnevõrra ulatuslikumalt piirata, kuid pärast karistatuse kustumist seda aga üldjuhul teha ei või ning süüdimõistetud õigusi piiraks enamikul juhtudel ebaproportsionaalselt olukord, kus teda süüdimõistev kohtulahend jääb ka pärast karistatuse kustumist avalikuks teda identifitseerivas vormis. Seega nähti ette, et isikul on õigus nõuda peale karistusregistrist andmete kustutamist (arhiivi kandmist) oma isikuandmete avalikustamise lõpetamist avalikest kohtulahenditest.

Erandid avalikustamise lõpetamisest sisaldasid KarRS § 28¹ lg 2 teises lauses, mille kohaselt teatud lõike 2 loetelud süütegude korral puudub andmesubjektil õigus nõuda enda karistusandmete kohtulahendites avalikustamise lõpetamist. Andmete jätkuvat avalikustamist õigustavad eelnõu kohaselt avalikud huvid, eelkõige kuriteoennetuslikud kaalutlused. Toodi välja, et eriti ühiskonnaohtlike süütegude toimepanijate puhul kaalub avalik huvi üles andmesubjekti kahtlemata olulise erahuvi teda negatiivselt iseloomustavad andmete avalikustamise lõpetamiseks

¹⁰² Isikuandmete kaitse seadus¹ 1026 SE. Algtekst, seletuskiri.2. Seaduse eesmärk. – <https://www.riigikogu.ee/download/56376422-b4f2-34c6-918b-030a4e18c13b> (26.04.2025).

¹⁰³ Isikuandmete kaitse seadus. – RT I 2003, 26, 158. Kehtetu; Märkusena: autor ei käsitlenud IKS 1196 SE eraldiseisvalt, kuna karistusandmete avalikustamisega seonduvaid olulisi muudatusi ei kaasnenu;

¹⁰⁴ Isikuandmete kaitse seadus¹ 1026 SE. Algtekst, seletuskiri. 3.2. Üldsätted § 4. Isikuandmed.

¹⁰⁵ *Ibid.*, vt § 11. Isikuandmete avalikustamine.

ka pärast karistatuse kustumise tähtaega. Näidetena toodi selliste ühiskonnaohtlike kuritegudega välja inimsuse ja rahvusvahelise julgeoleku vastased süüteod, mõrv, inimkaubandusega seotud kuriteod ja seksuaalkuriteod alaealiste vastu, terrorism ja kuritegeliku ühendusega seonduv, narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega seotud kuriteod, osaliselt ka üldohtlikud kuriteod ning lõhkeainetega seonduv. Konkreetse loetelu koostamisel lähtuti kuriteo ohtlikkusest ühiskonnale, mõjust alaealise normaalsele arengule, isiku võimalikust panusest kuriteo toimepanemisel, tahtluse astet, tekitatud kahju liiki ja suurust ning seadusandja poolt sätestatud karistust, st väiksemad sanktsioonimäärad viitavad üldjuhul väiksemale süüle.¹⁰⁶

1.3.5.2. 2011. aasta karistusregistri seadus¹

Peale kohtulahendite üha laialdasemat avalikustamist suurenes surve karistusregistri avalikustamise järgi, mistõttu algasid arutelud karistusregistri seaduse muudatusteks. Siseministerium pidi põhjendama, kuidas sattusid karistusregistrist meediasse järgemööda andmed avaliku elu tegelaste liiklusrikkumiste kohta. Suurt skandaali tekitas näiteks tollase justiitsministri rohkete liiklussüütegude ülevaade, mis päädis sellega et minister esitas tagasiastumispalve,¹⁰⁷ mida aga peaminister ei rahuldanud, mispeale justiitsminister võttis oma südameasjaks tegeleda edaspidi kõigi liiklusrikkujate karistuste avalikustamisega.¹⁰⁸

Ühiskonda raputasid järjest mitmed rasked lastevastased seksuaalsüüteod, mistõttu väljaanne „Postimees“ avaldas 2008. aastal oma veebiväljaandes avaliku kohtulahendite registri otsingu põhjal koostatud „pedofiilide registri“, millesse olid koondatud perioodil 2006. – 2008. aastatel Eestis süüdi mõistetud alaealiste vastu suunatud erinevate seksuaalkuritegude eest süüdimõistetute andmed, koos nimede, toimepandud süütegude lühikirjelduste, määratud karistustega, osaliselt töökohta ja ametiga, mõnel oli juures foto.¹⁰⁹ Justiitsministerium selliste andmete avalikustamist iseenesest problemaatiliseks ei pidanud, selgitades, et eraldiseisvat pedofiilide registri loomist pole ministeriumi hinnangul vaja, kuna kohtuotsused on Eestis avalikud ning kõigile kättesaadavad avalikus kohtulahendite registris ning sellisel andmete töötlemisel puudub ka vastuolu andmekaitse- või põhiseadusega. Pöörates sealjuures tähelepanu, et lisades juurde karistatute elukohaandmed võib sattuda isikute privaatsus siiski ohtu.¹¹⁰

¹⁰⁶ *Ibid.*, vt 3.8. Rakendussätted.

¹⁰⁷ Heinla, E. Ma ei pea end pööraseks kihutajaks!. Öhtuleht. 16.05.2003. – <https://www.ohtuleht.ee/140188/ma-ei-pea-end-pooraseks-kihutajaks> (23.04.2025)

¹⁰⁸ Mattson, T. Vaher hakkab võitlema liiklusrikkumiste avalikustamise eest. Postimees. 15.03.2003. – <https://www.postimees.ee/2020861/vaher-hakkab-voitlema-liiklusrikkumiste-avalikustamise-est> (23.04.2025)

¹⁰⁹ Pedofiilide register - avaldatud 21. juuli 2008. Postimees. 30.10.2008. – <https://www.postimees.ee/44877/pedofiilide-register-avaldatud-21-juuli-2008> (23.04.2025).

¹¹⁰ Kass, M. Ministerium: pedofiilide nimed on kohtulahendite registris kõigile kättesaadavad. Postimees. 30.10.2008. – <https://www.postimees.ee/44928/ministerium-pedofiilide-nimed-on-kohtulahendite-registris-koigile-kattesaadavad> (23.04.2025).

Karistusregistri seadus¹¹¹ võeti vastu 17.02.2011.a. Olemasolev register viidi Siseministeeriumi valitsemisalast Justiitsministeeriumi haldusalasse ning sätestati karistusregistri andmete avalikkuse põhimõte.

Karistusregistri seaduse eelnõu (762 SE)¹¹² seletuskirjast nähtub, et lisaks registri vastutava töötaja muutusele, oli uue seaduse peamisteks eesmärkideks näha ette karistusregistri andmete avalikkus, lahendada praktikas seni ilmnenuid probleeme registri pidamisel ning luua seaduslik alus andmete vahetamiseks Euroopa Liidu liikmesriikide karistusregistriga ECRIS.¹¹³

Eelnõu § 7 nägi ette karistusregistri muutumise avalikuks ning karistusregistri andmete avalikkuse. Erandid kehtisid alaealiste andmete väljastamisele, kehtima jäi ka varasem põhimõte, et ligipääs arhiivile on vaid selgelt sätestatud karistusregistri seaduses toodud alustel. Oluline on siinkohal märkida, et võrreldes 1997. aasta seadusega oli arhiivi kantud andmetele antud ligipääs juba oluliselt laiemale isikute ringile.¹¹⁴

Avalikustamist põhjendati eelkõige 2000 a. tehtud IKS muudatustega,¹¹⁵ mille § 4 lg 2 punktist 8 tulenevalt ei ole andmed pärast menetluse lõpetamist delikaatsed isikuandmed, mistõttu ei ole delikaatsed isikuandmed ka karistusandmed väärteo- ja kriminaalmenetluses.¹¹⁶

Eelnõu 762 seletuskirjas oli järgnev selgitus: „Kehtiv õigus näeb juba ette jõustunud kohtulahendite avalikustamise ning tegemist ei ole delikaatsete isikuandmetega. Kui kohtulahend on juba avaldatud, siis on põhjendamatu näha seadusega uuesti ette alused nende andmete kättesaadavuse piiramiseks./.../Juhul kui andmed on kord vastavalt seadusele avalikustatud, on lubatud ka nende avalikustamine ja töötlemine edaspidi. Kui kohtulahend või kohtuvälise menetleja lahend on vastavalt seadusele avalikustatud ja juurdepääsupiirangud kaotatud, siis on tegemist avaliku teabega, millele on kõigil juurdepääs seaduses ettenähtud korras. Seetõttu on põhjendamatu ühe ja sama teabe suhtes erinevate õiguslike režiimide kohaldamine ning kord juba avalikuks tunnistatud teabele juurdepääsu suhtes piirangute kehtestamine ja seega avalikule teabele juurdepääsu takistamine./.../ Tegemist on üldise registriga, kuhu kantakse andmed üldistel alustel, diskrimineerimata ühe või teise süüteo toime pannud isikuid. Lahendeid üksikult

¹¹¹ Karistusregistri seadus¹. – RT I, 21.03.2011, 3.

¹¹² Karistusregistri seadus 762 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelroud/eelnou/8ffa1f1d-8dea-9b9b-53f1-ddf8f342a164/karistusregistri-seadus/> (26.04.2025).

¹¹³ Karistusregistri seadus 762 SE. Seletuskiri, lk 1. – <https://www.riigikogu.ee/download/582051c6-993f-0808-d231-99060d286f9d> (26.04.2025).

¹¹⁴ 1997 a seaduse vastuvõtmise hetkel oli ligipääs karistusregistri arhiivile äärmiselt piiratud (kolm alust), siis 762 SE nägi juba oluliselt laiemale ringile juurdepääsuõigused (ca 11 alust). Käesoleva magistr töö kirjutamise hetkel on aga KarRS § 20 alusel ligipääs vähemalt kahekümnel eri alusel. Seejuures tuleb hinnata igakordselt vastavast eriseadusest, kas alus on selgelt sätestatud, nt KarRS § 20 lg 1 punkt 10 sätestab õiguse saada arhiivist andmeid tööandjal käesoleva seaduse § 5 lõike 2 punktides 3–5² nimetatud juhtudel isiku tööle või teenistusse võtmisel seadusega sätestatud nõuetele vastavuse kontrollimiseks. Seega tuleb kontrollida kas vastavas seaduses on nõue, et isikul ei tohi olla ka kustunud karistus;

¹¹⁵ *Supra*, vt IKS § 4 lg 2 p 8 põhjendust lk 23 ja 24.

¹¹⁶ Karistusregistri seadus 762 SE. Seletuskiri. Eelnõu § 7, lk 2.

käsitledes on iga lahendi puhul tegemist avaliku teabega. Seetõttu on põhjendatud, et selliste andmete töötlemisel hulgi andmekogus (karistusregistris) kehtivad nende suhtes samasugused põhimõtted ning andmetele juurdepääs on tagatud samasugustel alustel.“¹¹⁷

Eelnõu koostajad juhtisid tähelepanu, et teatud juhtudel esineb ka avalik huvi karistusandmete vastu, selgitades, et võimalus saada karistusandmeid teise isiku kohta aitab omakorda kaasa teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitsele. Näiteks on tööandjal võimalik kontrollida värvatava karistatust üksnes seaduses sätestatud üksikjuhtudel, aga sageli on isiku tausta teadmine tööandja huvides. Ka võib teadmine teise isiku taustast mõjutada isiku otsust sõlmida ostu-müügi leping, üüri- või rendileping jne.”¹¹⁸

Esimese lugemise stenogrammist nähtub, et läbivaks argumendiks registri avalikustamisel sai põhimõte, et juhul, kui andmed on kord vastavalt seadusele avalikustatud, on lubatud ka nende avalikustamine ning töötlemine edaspidi.¹¹⁹

Väino Linde küsis eelnõu ettekandjalt justiitsministrilt Rein Langilt:

„Huvi selle vastu, kes on pedofiil või seksuaalkurjategija või minu pärast kas või taskuvaras, on olemas ja see on ka mõistetav. Aga eelnõus on kirjas igapäevane õigus küsida karistusregistrist kolme euro eest infot kõigi võimalike kuritegude või väärtegevuste eest karistatuse kohta. Kas see ei ole liialt? Kas see on proportsionaalne? Ja teistpidi: kas see ei riiva isiku õigust privaatsusele rohkem, kui see peaks normaalne olema? /.../ kas väiksemate üleastumiste puhul ei või see olla hoopis soovimatu mõjuga regulatsioon? Nii lüüakse teo toimepanijale suur pitsersõrsk ja see ehk takistab tal näiteks uutes tingimustes paremaks saada?“¹²⁰

Justiitsministri vastus kordas seisukohta, et kohtulahendid on meil nii või teisiti avalikud juba praegu ning on õiguspoliitilise kaalutluse küsimus, kumba siis tuleb kaitsta: kas üldsuse huve teada saada, kes on õigusrikkuja, või õigusrikkuja huve jääda anonüümseks?¹²¹

Õiguskomisjonile esitasid arvamused nii õiguskantsler kui Riigikogu kantselei õigus- ja analüüsiosakond.

Riigikogu kantselei õigus- ja analüüsiosakond pööras tähelepanu, et jõustunud kohtulahendite avalikustamine ning isiku karistusregistri andmete avalikkusele kättesaadavaks tegemine ei ole üks ja sama asi ning karistusandmete avalikustamise kooskõla põhiseadusega tuleb eraldi

¹¹⁷ *Ibid.*, lk 2-3.

¹¹⁸ *Ibid.*, lk 3.

¹¹⁹ Karistusregistri seaduse eelnõu (762 SE) esimene lugemine. XI Riigikogu, VII Istungjärk, täiskogu korraline istung. Stenogramm. 17:58. 16.06.2010. – <https://stenogrammid.riigikogu.ee/201006161400#PKP-22125> (26.04.2025).

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ *Ibid.*

kaaluda.¹²² Samuti märkis, et sõltumata sellest, et pärast kohtuotsuse tegemist ei ole tegu enam delikaatsete isikuandmetega, jäävad isiku karistatust puudutavad andmed edasi isikuandmeteks ning nende puhul tuleb arvesse võtta isikuandmeid puudutavaid piiranguid, muuhulgas ka põhiseaduse §-s 26 ning EIÕK artiklis 8 sätestatud eraelu puutumatust.¹²³

Kantselei tõi ka välja, et vahepeal on toimunud kord õiguspäraselt avalikustatud isikuandmete kaitsel põhimõtteline muutus, viidates 2008. aastal jõustunud uuele isikuandmete kaitse seaduses sätestatud läbivale põhimõttele, et ka kord juba avalikuks tulnud andmete vajavad kaitset, ning enam ei saa ka kohtulahendites sisalduvate isikuandmete puhul piirduda lihtsalt tõdemusega, et nagunii on nad kord juba avalikustatud, seega edasine kaitse pole mingil juhul vajalik.¹²⁴

Õiguskantsler kordas samuti, et peab oluliseks ka juba kehtiva regulatsiooni uuesti ülevaatamist ja avaldas kahtlust avalikustamise preventatiivses mõjus. Märkides sealjuures, et meelevaldselt tõlgendades võib infoühiskonna ajastul sellisel kujul karistusandmete kättesaadavust ja mõju võrrelda lausa keskaja häbimärgistamisega, takistades inimese resotsialiseerimist ja normaalset ühiskonnaelus osalemist.¹²⁵

Teise lugemise stenogrammist selgub, et Riigikogu kantselei ja õiguskantsleri arvamusi arutati lausa viiel õiguskomisjoni istungil.¹²⁶ Heaks kiidetud muudatusettepanekud sisaldasid erinevaid meetmeid päringute arvu vähendamiseks nagu tasu küsimine päringu eest, logimine, masspäringute mitte võimaldamine j. Kolmandal lugemisel 17.02.2011.a arutelu ei tekkinud, ühtegi ettepanekut ei tehtud ja eelnõu võeti seadusena vastu.

1.3.5.3. 2014. aasta kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seadus

2014. aastal proovis seadusandja vähendada karistusandmete kohtulahendites avalikustamise ulatust, tehes kriminaalmenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (578 SE) eelnõu¹²⁷ raames ettepaneku muuta KrMS § 408¹ lg 2 sõnastust järgnevalt: „Enne avalikustamist asendab kohus avalikustatavas kohtulahendis süüdistatava nime initsiaalide või tähemärgiga. Isiku nime ei asendata, kui isik on süüdi mõistetud karistusseadustiku §-des 89–93, 95–112, §-s 114, §-des 133–1332, § 134 lõikes 2, §-des 135, 1381, § 140 lõikes 2, §-des 141, 142, § 143 lõikes 2, §-des 1432–145, §-des 175–179, §-des 184, 185, 187, §-des 231–256, §-

¹²² Riigikogu kantselei õigus- ja analüüsisiosakonna arvamus karistusregistri seaduse eelnõu (762 SEI) kohta, nr 217.09.09.2010. – <https://www.riigikogu.ee/download/a00cc0a4-6be1-6625-76a9-5593bd64c265>, p 2.6, lk 5 (26.04.2025).

¹²³ *Ibid.*, p 2.2 lk 4

¹²⁴ *Ibid.*, p 2.3 lk 5

¹²⁵ Arvamus karistusregistri seaduse eelnõule. Õiguskantsler.22.10.2010. p 10, lk 5.

¹²⁶ Karistusregistri seaduse eelnõu (762 SE) teine lugemine. XI Riigikogu, IX Istungjärk, täiskogu korraline istung. Stenogramm, 15:44. 16.02.2011. – <https://stenogrammid.riigikogu.ee/201102161400#PKP-25902> (26.04.2025).

¹²⁷ Kriminaalmenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 578 SE. Algtekst. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5ebd76d0-c075-4845-89b0-c6b23cca607f/kriminaalmenetluse-seadustiku-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus/> (26.04.2025).

s 268, §-des 293–3001, §-des 310–3231, §-s 394, §-des 403–405, §-des 414, 415 või 418 sätestatud süüteo toimepanemise eest. Alaealise süüdistatava nimi ja isikukood või sünniaeg asendatakse initsiaalide või tähemärgiga. Teise isiku nimi ja muud isikuandmed asendab kohus initsiaalide või tähemärgiga. Õigeksmõistetute taotlusel tema nime ei asendata. Kohtulahendis ei avalikustata isiku elukohta.¹²⁸

Seletuskirjas põhjendati, et tegemist on sisuliselt KarRS § 28 sätte üleviimisega KrMS-i, kuna vastav regulatsioon ei puuduta karistusregistri andmetöötlust, vaid kohtulahendite avaldamist. Nime eemaldamisest tehakse erand raskete kuritegude puhul, mille loetelu võrreldes varasemaga laiendatakse. Samuti tugevdatakse alaealiste kaitset, kuna nende isikuandmete varjamine muutub kohustuslikuks kõigil juhtudel.¹²⁹

Eelnõu (578 SE) kooskõlastustabelist selgub, et ettepanekule avaldas toetust Eesti Advokatuur, Riigikohus leidis, et nimetatud ettepanek võib sellisel kujul olla vastuolus PS § 24 lõikega 4, mille kohaselt kohtuotsus kuulutatakse avalikult, kohtuotsuste avaldamine hõlmab ka isikute nimesid, kes on kuriteo toimepanemises jõustunud kohtuotsusega süüdi tunnistatud ning erandite nimekiri vastuolus PS § 12 võrdsuspõhimõttega. Õiguskantsler viitas esmalt oma 2010. a arvamusele, et ka karistusregistri andmete avalikustamine ei ole sellisel kujul põhiseaduspärane ning andmete jätkuvaks avalikustamiseks puudub legitiimne eesmärk, toetades KrMS § 408¹ lg 2 muudatust märkis täiendavalt, et sättest tuleneva piirangu alusel avalikustatakse loetelus olevate süüdistatava isikuandmeid igavesti, põhjendused puuduvad ka loetelu täiendamise osas.¹³⁰

Muudatusele avaldas tugevat protesti avalik meedia. Erinevad meediaväljaanded avaldasid üksmeelselt tollase Eesti Ajalehtede Liidu avalduse:

„Oleme seisukohal, et kõik avalikult kuulutatud ja jõustunud kohtuotsused (v.a alaealisi puudutavad) peaksid olema avalikkusele koheselt ja tasuta kättesaadavad. Inimestel peab säilima võimalus oluliste piiranguteta kontrollida neile teenuse osutaja või partneri tausta ja võimalikke kehtivaid karistusi tapmise, kelmuse, omastamise või väljapressimise eest, samuti peab avalikkusel olema info võimu kuritarvitamises süüdimõistetud isikute kohta. Eelnõu vastuvõtmisel need võimalused aheneksid oluliselt /.../ Ei ole mingit põhjust, miks peaks Euroopa Liidu õigusaktide ülevõtmise eelnõuga muutma Eestis kohtulahendite avalikustamise traditsiooni.“¹³¹

¹²⁸ *Ibid.*, eelnõu algtekst.

¹²⁹ Kriminaalmenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 578 SE. Seletuskiri, p 48, lk 14. – <https://www.riigikogu.ee/download/11565ffa-3ab7-4398-9670-d8693c23636e> (26.04.2025).

¹³⁰ Kriminaalmenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 578 SE. Seletuskirja lisa 2 (märkused ja ettepanekud). – <https://www.riigikogu.ee/download/e5302316-3575-4c2f-9309-6903c9d02b4e> (26.04.2025).

¹³¹ Eesti Ajalehtede Liit. Ajalehtede Liit korraldas aktsiooni kurjategijate nimede salastamise vastu. EALL. 12.03.2014. – http://vana.meedialiit.ee/uudised/2014/12_03_14.html (22.04.2025).

Üleriigiline meediakampaania päädis sellega, et justiitsminister võttis aktsiooniga samal päeval toimunud esimesel lugemisel nimetatud muudatuse tagasi, põhjendades, et kuigi eelnõu osaks olnud muudatus oli oluline osa isikute põhiõiguste tagamisest ja tugevamast isikuandmete kaitsest, millele on õiguskantsler ka korduvalt tähelepanu pööranud, siis kutsub ta lähiajal kokku nii avalduse teinud meedia esindajad ja õiguskantsleri, et inimeste põhiõiguste kaitse ning avaliku huvi tasakaalupunkt veelkord läbi arutada.¹³²

Nimetatud muudatuse tagasivõtmine tekitas saalis omajagu elevust ning sellele avaldati üksmeelset toetust. Saadikud pidasid oluliseks tegeleda ka karistusregistri päringute eest tasu küsimise kaotamisega. Näiteks sõnas Maarika Tuul-Laul järgmist:

“Nii ei saa enam isegi mõne kahtlase teenuseosutaja või üürilise tausta lihtsalt kontrollida. Selleks et seda teha, tuleb teha tasuline päring karistusregistris, üks päring maksab neli eurot.”¹³³

Andres Anvelt pööras tähelepanu muuhulgas järgmisele:

“Meil on praegu karistusregister ja kohtulahendite register eri kohtades, kuigi need registrid on ühe ministeeriumiga seotud. Küsimus on ju lihtsalt rahas ja võimalustes need kaks registrit ühendada. Kui inimese nimi kaob karistusregistrist, siis peaks see kaduma ka kohtulahendite registrist või vahetuma seal initsiaalide vastu. E-riigis on kõik võimalik, peaasi, et oleks tahet.”¹³⁴

Karistusregistri seadusesse siiski muudatusi ei tehtud.

1.3.5.4. 2018. aasta isikuandmete kaitse seadus¹

15. jaanuaril 2019 jõustus uus isikuandmete kaitse seadus¹ ¹³⁵, viies Eesti õiguse kooskõlla Euroopa Liidu andmekaitse reformi käigus uuenenud isikuandmete kaitse regulatsioonidega.

Enne eelnõu koostamist saadeti ministeeriumidele kooskõlastamiseks ning huvirühmadele arvamuse avaldamiseks isikuandmete kaitse uue õigusliku raamistiku kontseptsioon.¹³⁶

Kontseptsioonis käsitleti muu hulgas ka süüdimõistvate kohtuotsuste ning süütegudega seotud isikuandmete töötlemist ja nende andmete kajastamist riiklikes registrites, tuues esile võimalikud

¹³² Kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse, kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse, riigilõivuseaduse, riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse ning riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõu (578 SE) esimene lugemine. XII Riigikogu, VII Istungjärk, täiskogu korraline istung. Stenogramm, 14:20.12.03.2014.–
<https://stenogrammid.riigikogu.ee/201403121400#PKP-18617> (26.04.2025).

¹³³ *Ibid.*,

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ Isikuandmete kaitse seadus. — RT I, 04.01.2019, 11.

¹³⁶ Isikuandmete kaitse uue õigusliku raamistiku kontseptsioon. Justiitsministeerium nr 8-1/3755. Eelnõu toimiku number eelnõude infosüsteemis: 17-0584. 18.04.2017.–
<https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/db80bf57-35ca-41e3-be15-827a2f056fdd#THig1s9C> (26.04.2025).

muudatused seoses uue õigusraamistikuga. Toodi selgelt välja, et erinevalt varasemast IKS-s toodud käsitlusest, ei sea üldmääruse artikkel 10 kohtuistungil avalikkuse või menetluse seisust tulenevat andmete tundlikkuse kitsendust, seega karistusandmed on tundlikud andmed sõltumata menetluse hetkest või kohtuistungil avalikkusest.¹³⁷

Kontseptsioonis juhiti tähelepanu, et üldmäärusega ei pruugi olla kooskõlas ka KarRS § 7 andmete avalikkuse põhimõte, mistõttu tuleb kaaluda lahendusi, mis võimaldaks tagada päringute õiguspärasuse ning sisaldaks piisavaid kaitsemeetmeid andmesubjekti kaitseks. Karistusregistriiga seonduvaid küsimusi planeeriti lahendada eraldi KarRS-i ülevaatamise raames ning koostada vastav väljatöötamiskavatsus. Kontseptsioon ei sisaldanud eraldiseisvaid märkusi Riigi Teataja kaudu avalikustatavate kohtulahendite osas.¹³⁸ Riigikohus pööras oma arvamuses kontseptsioonile tähelepanu, et jääb ebaselgeks kas kohtulahendi avalikustamine kuulub üldmääruses sätestatud isikuandmete töötlemise nõuete alla või mitte.¹³⁹

22.08.2018. a algatati isikuandmete kaitse seaduse eelnõu (679 SE),¹⁴⁰ mille eesmärgiks oli luua üldmäärusele vastav üldine isikuandmete kaitse raamistik ning võtta üle õiguskaitseasutuste direktiiv.

Eelnõu seletuskirjas selgitati, et isikuandmete kaitse seadust ja isikuandmete kaitse üldmäärust kohaldatakse süüte- ja kohtumenetlusele vaid ulatuses, milles vastavad menetlusseadused ei sätesta erisusi. Sellest tulenevalt käsitleti kohtute õigusemõistmise funktsiooni üldmääruse kohaldamisalast väljajäävana.¹⁴¹ Hilisema tõlgenduse ja kohtupraktika põhjal on siiski kinnitust leidnud, et üldmääruses sätestatud isikuandmete töötlemise põhimõtted kehtivad nii õigusemõistmist toetavate tegevuste kui ka õigusemõistmise käigus toimuva andmetöötluse suhtes. Süüteomenetluses kohaldub lisaks ka õiguskaitseasutuste direktiiv ning IKS-i vastavad erinormid. Erandina ei allu kohtute õigusemõistmise raames tehtav andmetöötlus Andmekaitse Inspektsiooni järelevalvele.¹⁴²

Eelnõule esitati kooskõlastusringil omajagu arvamusi, suurt tähelepanu pälvis “ülekaaluka avaliku huvi” sisustamine, karistusandmeid puudutavaid märkusi oli tagasihoidlikult. Eesti Advokatuuri

¹³⁷ *Ibid.*, p 5.10, lk 31-32.

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ Riigikohtu aramus isikuandmete kaitse uue õigusliku raamistiku kontseptsiooni kohta. Lisa 1. nr 6-6/17-24. 31.05.2017. – <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/db80bf57-35ca-41e3-be15-827a2f056fdd> (26.04.2025).

¹⁴⁰ Isikuandmete kaitse seadus 679 SE. – <https://www.riigikogu.ee/download/4b775146-5b97-44af-b4a0-17d2a979e710> (26.04.2025).

¹⁴¹ Isikuandmete kaitse seadus 679 SE. Seletuskiri. Eelnõu § 2, lk 7. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelvoud/eelnou/5c9f8086-b465-4067-841e-41e7df3b95af/isikuandmete-kaitse-seadus/> (26.04.2025).

¹⁴² IKÜM põhjenduspunkt 20: „Kohtusüsteemi sõltumatuse kaitsmiseks kohtumenetlusega seotud ülesannete täitmisel, sealhulgas otsusetegemisel, ei peaks järelevalveasutuste pädevus hõlmama isikuandmete töötlemist juhul, kui kohtud täidavad oma õigust mõistvat funktsiooni. Selliste andmetööstustoimingute järelevalve peaks olema võimalik teha ülesandeks liikmesriigi kohtusüsteemi konkreetsetele asutustele, kes peaksid eelkõige tagama käesoleva määruse eeskirjade järgimise, teavitama kohtunikke nende käesoleva määruse kohastest kohustustest ning käsitlema selliste andmetööstusega seotud toimingute suhtes esitatud kaebusi.“

Põhiõiguste komisjon avaldas kahtlust, et nii erakondade liikmete nimekirja kui karistusregistri avalikkuse põhimõtted ei pruugi olla kooskõlas üldmäärusest tulenevate nõuetega.¹⁴³ Riigikohus pööras tähelepanu jätkuvale ebaselgusele üldmääruse kohaldumisest kohtute tegevusele ja sellele, et puuduvad selgitused, kuidas on menetlusseadustikud kooskõlas direktiiviga.¹⁴⁴ Menetluses Riigikogus sellekohaseid küsimusi aga ei tekkinud, eelnõu võeti seadusena vastu.

1.3.5.5. 2019 a. isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seadus

Paralleelselt oli menetluses ka isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seaduse (IKSrs) eelnõu (650 SE),¹⁴⁵ mille Riigikogu 18.12.2018. a tagasi lükkas.

Nimetatud eelnõu raames soovis seadusandja uuesti muuta KrMS § 408¹ alusel süüdimõistetud isikute nimede kohtulahendites eemaldamist. Eelnõu esitamise hetkel oli avalikust kohtulahendite otsingust võimalik leida tohutul hulgal kustumud karistuste kohta andmeid. Peamiseks põhjuseks toodi tehnoloogiliste lahenduste puudumine, nimelt kuna kohtulahendid avalikustati .pdf vormingus, siis oli karistusandmete automaatne pseudonüümimine tehniliselt keeruline.¹⁴⁶

Erinevalt kõigi andmete kohesest eemaldamisest, nägi seekordne muudatus ette, et süüdistavate nimede asendamine ei toimu mitte karistuse karistusregistrist kustumisest alates, vaid planeeriti täiendada KrMS §-i 408¹, mis näinuks ette kohtulahendites isikuandmete pseudonüümimine ettenähtud ajavahemiku möödumisel pärast lahendi avalikustamist. KarRS § 28 oleks kuulutatud kehtetuks.

Eelnõu seletuskirjas selgitati, et kohtulahendite avaldamine ja karistus ehk kanne karistusregistris on erinevad instituudid, mistõttu senine KarRS §-le 28 pseudonüümimine ei ole sobiv. Kohtulahendi avaldamine toimub avalikes huvides, näiteks kohtu tegevuse läbipaistvuse ja kontrollitavuse tagamise, õigusselguse, kohtupraktika arengu jälgimise ning ühtlustamise, samuti üld - ja eripreventsiooni eesmärgil, siis osa neist on võimalik saavutada ka ilma isikuandmete avalikustamiseta kohtulahendis kogu karistuse kehtivuse aja vältel. Märkiti ka, et kohtulahendis isiku nime avalikustamise eesmärgiks on saada informatsiooni isiku karistatuse kohta, kuid seda eesmärki on võimalik saavutada andmesubjekti põhiõigusi vähem piirava meetmega, milleks on karistusregistri kaudu vastava päringu tegemine.¹⁴⁷

¹⁴³ Isikuandmete kaitse seaduse 679 SE. Seletuskirja lisa 2 (märkused ja ettepanekud), p.13, lk 11. – <https://www.riigikogu.ee/download/3ccecbb8-ab44-4422-9fa0-0ec4c962d2b7> (26.04.2025).

¹⁴⁴ *Ibid.*, p.1, lk 50.

¹⁴⁵ Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seadus 650 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/96c37d10-383c-40ad-87be-a8583008b994/Isikuandmete%20kaitse%20seaduse%20rakendamise%20seadus/> (26.04.2025).

¹⁴⁶ Riigikogu põhiseaduskomisjoni istungi protokoll nr 175. 16.10.2018, lk 3. – <https://www.riigikogu.ee/download/5f513a8c-9a11-4f22-84df-fde58a08c6e5> (26.04.2025).

¹⁴⁷ Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seadus 650 SE. Seletuskiri. Eelnõu § 49 punkt 8, lk 62. – <https://www.riigikogu.ee/download/a905f53a-3030-4881-ad80-235c9619e318> (26.04.2025).

Riigikohus märkis oma arvamuses, et senise paradigma muutuse valguses ehk olukorras, kus EL-i õigusest tulenevalt on süüdistatava isikuandmed nii enne süüteoasja avalikku arutamist, arutamise ajal kui ka lahendi jõustumisel seni kehtiva korraga võrreldes enam kaitset vajavad, tuleks ilmselt ümber mõtestada ka kohtu kaalutlusruum isikuandmete asendamisel. Senine arusaam on lähtunud kannatanu ja tunnistaja vajadustest, kuid seletuskiri võiks sisaldada mis kaalutlustest peaks kohus edaspidi otsustamisel lähtuma.¹⁴⁸

Eesti Ajalehtede Liit oli taas oma arvamuses kriitiline, rõhutades, et inimestel peab säilima võimalus kontrollida teenuseosutajate või partnerite tausta ning saada teavet tõsiste kuritegude eest süüdimõistetute kohta.¹⁴⁹ Eelnõu algataja võttis ettepanekud tagasi, kolmandal lugemisel lükati eelnõu 650 SE tervikuna tagasi.

Koheselt esitati ka uus IKSrs eelnõu (778 SE).¹⁵⁰ Kohtulahendite avalikustamise vaatest enam muudatusi ei planeeritud, kuid KarRS § 15 lõiget 1 täiendati õigustatud aluse ja eesmärgi kinnitamise nõudega. Seletuskirjas toodi välja, et IKÜM artikliga 10 on vastuolus KarRS-i regulatsioon, mis võimaldab teha avalikkuse poolt ilma aluse või eesmärgita ehk põhjuseta päringuid karistusregistrisse, õigusliku aluse kinnitus on kaitsemeede andmesubjektide õiguste ja vabaduste kaitseks.¹⁵¹

Juba kooskõlastusringil pööras Riigikohus tähelepanu sellele, et seletuskirjast ei tulene ühest vastust küsimusele, kas päringu eesmärgi väljatoomine on piisav andmete saamiseks või on registripidajal kohustus seda eesmärki ka sisuliselt hinnata. Märkides sealjuures, et sellisel juhul on ebaselge, kes ja milliste kriteeriumite alusel seda teeb ning kuidas toimub sellise otsustuse vaidlustamine.¹⁵² Eelnõu koostaja täiendas seletuskirja osas, et registripidaja üldjuhul ei kontrolli esitatud õigusliku aluse või eesmärgi sisulist paikapidavust, vaid aktsepteerib päringu esitaja vastavat kinnitust.¹⁵³

IKSrs jõustus 15.03.2019. a.

¹⁴⁸ Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seadus 650 SE. Seletuskirja lisa kooskõlastustabel. Riigikogu aramus 6-6/18-14, p 7, lk 26. – <https://www.riigikogu.ee/download/fd3871b3-c326-4e6b-b6c0-ff84499c5422> (26.04.2025).

¹⁴⁹ EALL-i aramus seoses kohtulahendites nimede pseudonüümimisega. Eesti Ajalehtede Liit. 04.10.2018. – <https://www.riigikogu.ee/download/16b10cd7-62a8-427a-88e5-a1f5954e524b> (26.04.2025)

¹⁵⁰ Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seadus 778 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/9d1420bb-b516-4ab1-b337-17b2c83eedb1/> (26.04.2025).

¹⁵¹ Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seadus 778 SE. Seletuskiri. Eelnõu § 31 punkt 3, lk 44-45. – <https://www.riigikogu.ee/download/0629e042-d72a-4ae7-b885-58ec0fce0efc> (26.04.2025).

¹⁵² Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seadus 778 SE. Seletuskirja lisa (kooskõlastustabel), p 7 lk 26-27 <https://www.riigikogu.ee/download/712763c6-4dfd-4094-898c-82d3d1427080> (26.04.2025).

¹⁵³ *Ibid.*, p 2, lk 25.

2. KARISTUSANDMETE AVALIKUSTAMISE ÕIGUSPÄRASUS

2.1. Õigusruumi ja väärtuste kujunemine Eestis

Käesoleva peatüki sissejuhatuses teeb autor lühikese ülevaate Eesti õigusruumi ja väärtuste kujunemisest, keskendudes ühiskonna suhtumisele avalikkuse ja privaatsuse, karistatuse ja isikuvabaduste vahekorrale eri ajastutel.

Õigussüsteem toimib paratamatult kõrvuti mitteformaalsete sotsiaalse kontrolli mehhanismidega. Ühiskondlik hukkamõist, sotsiaalne surve ja moraalsed hinnangud on nähtused, mis võivad õigusruumi tugevdada, ent teisalt ka moonutada. Olles omavahel seotud mehhanismid, saab kriminaalõiguse ja väärtuste vaheline lahknevus olla vaid ajutine.¹⁵⁴

Ajalooliselt on karistamine Eestis, nagu mujalgi Euroopas, olnud tihedalt seotud avaliku häbimärgistamisega.

Arhailises õiguses reageeris väljakujunenud tavade rikkumisele sugukond vahetult ise, tegemist oli ühise huviga taastada rahu, arvestades sugukonna võimekust rikkumisele reageerida. Prof. Jaan Sootak toob välja, et just sugukonnast väljaheitmist võib lugeda karistuse kui hukkamõistva reaktsiooni eelvormiks, kuna arvestades väheseid ressursse ja seda, et ühises koosluses koos elamine oli praktiliselt ainus eksisteerimise viis, oli see kõige efektiivsem viis kurjategijat karistada ning temast vabaneda, hirm võimaliku väljaheitmise ees hoidis ära ka järgnevate sarnaste sugukonnale kahjulike tegude toimepanemise.¹⁵⁵

Keskaega iseloomustas üleminek arhailiselt õiguselt keskselt korraldatud karistusõigusele ning õiguslik mitmekesisus, eri haldusjaotustes kehtis erinev õigus, linnas üks, linnavärava taga teine. Ka kehtisid rüütelitele ühed, talurahvale teised reeglid, karistuse valikul oli oluline seisus ja sugu, tehti vahet auväärsel karistustel ja häbistavatel karistustel.¹⁵⁶

Varakeskaja karistusõiguses oli veel vähe kehalisi ja surmaga lõppevaid karistusi, vangistus oli kallis ja vangistuses viibimise kulud pidi kinni maksma karistatu ise, see aga käis paljudele üle jõu, mistõttu kasutati laialdaselt süüdlase häbimärgistamist. Kui kehalise karistuse või hukkamise aja avalik teatavastegemine täitis üldsuse teavitamise eesmärki ning selle avalik täideviimine kinnitas otsuse täideviimist, õigusrahu saavutamist, siis avalikud häbimärgistavad tegevused olid suunatud eelkõige kogukonnale heidutuseks, mitte niivõrd isikule endale. Keskaegses Eestis oli enim kasutatavateks häbistavaks karistusteks linnast ajutiselt või alaliselt väljasaatmine, pea paljaksajamine, häbikivi kaelas kandmine, aga ka kuumaks aetud rauaga põsele või laubale nn

¹⁵⁴ Saar, J. Õiguskultuur ja kuritegevuse kontroll. – *Juridica* 1/2013, lk 59.

¹⁵⁵ *Ibid.*, lk 29.

¹⁵⁶ Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2018, lk 63.

igavese häbimärgi põletamine.¹⁵⁷ Kuna riigil karistuse täideviimise võimekust veel välja arenenud polnud, anti karistuste täideviimine sageli kogukonna meelevalda.¹⁵⁸ Ka asus pea iga linna kõige käidavamas kohas, reeglina turuplatsil häbipost ehk kaak, kuhu siis käsi, jalgu- või pead pidi häbiposti pandud süüdimõistetute poole said linnaelanikud heita nii põlastavaid pilke, hüüda roppe sõnu aga ka loopida kurjategijat käepäraste asjadega.¹⁵⁹

20. sajandi alguseni valitses ühiskonnas huvijurisprudents, seadused pidid lahendama huvide konfliktid ja lahendama nad vastavalt inimese staatusele ühiskonnas, üldjuhul ebavõrdsema isiku huvi taandamise kaudu. Eesti Vabariigi esimeses, 1920. aasta põhiseaduses sätestatud põhiõiguste kataloog asendas meie õigusruumis huvijurisprudenti väärtusjurisprudentiga, avades tee õiglasele riigile ning inimese põhiõiguste väärtustamisele.

Kuid 1940. aastal alanud Nõukogude okupatsioon muutis Eesti õigusruumi täielikult sotsialistlikuks õigussüsteemiks. Erinevalt Mandri-Euroopa õigussüsteemist kaotati isiku kui indiviidi väärtustamine, toimima hakkas kollektiivsusele suunatud sotsialistlik, privaatsuse ja eraelu kadumist pooldav õigussüsteem, tuues kaasa euroopalike väärtuste vähendamise eesmärgiga need täielikult kaotada.

Pool sajandit valitsenud nõukogulikke õigusruumi iseloomustas kollektiivse ühiskondliku algatuse roll ja suhtumine üksikisikusse kui riigivõimu objekti. Seda väljendasid suhtumine privaatsusesse kui soovi midagi varjata, aga ka sobimatu käitumise avalik hukkamõist ning inimese avalik häbimärgistamine. Põhiõiguste tunnustamine oli sõltuvuses isiku kohustuste täitmisest võimu ees ning avalikkuse hinnangust kohustuste täitmise kvaliteedile.

Valitses üleüldine tühistamiskultuur, millega kaasnes karistatute ja nende lähikondlaste häbimärgistamine ning sotsiaalne tõrjutus. Ühe pereliikme kuulutamise valitseva võimu vaenlaseks pani sageli märgi kogu perekonnale, päritolu tõttu tagakiusamisest kujunes tavaline nõukogudeaegne praktika, tuues kaasa piiranguid haridusele, tööle, elukoha valikule ning ühiskondlikule osalusele.¹⁶⁰

Ühiskondlik hukkamõist toimus kollektiivse enesereguleerimise kaudu, rahvaalgatuse korras. Näiteks võimaldas tollal seltsimehelike kohtute peamiseks põhirelvaks olev avalik hukkamõist karistusvahendina oluliselt hoida kokku riigiparaadi repressiivorganite ressursse.

¹⁵⁷ Sootak, J. Veretasust kriminaalteraapieni : peatükke kriminaalõiguse ajaloost. Tartu: Juridica AS 1994, lk 85-88.

¹⁵⁸ *Ibid.*, lk 64.

¹⁵⁹ Suurvärav, A. Tutvu Tallinna Raekojaga - keldrist põõninguni. Eesti Päevaleht, nr 29 (6582). 31.07.2008. "Tallinna Raekoja juures oli turg, keset turuplatsi seisis häbipost ehk kaak. Raekoja seinale pandi 1708. aastal väike kaak - käeraud ning rõngad käte ja jalgade sidumiseks. Põhiliselt hukkamisi platsil läbi ei viidud.", lk 4.

¹⁶⁰ Pilve, E. "Kurnajate" ja „rahvavaenlaste“ perekonnaliikmed Nõukogude võimu kammitsais. Tuna 1/2017, lk 58-73.

Peeter Kaasik, Eesti Mäluinstituudi vanemteadur, on avanud tollast olukorda selliselt:

„/.../oli ju täiesti avalikult seatud ideaaliks, et kõik kontrollivad kõiki ka väljaspool repressiivaparaati, seda kas siis „ühiskondliku hukkamõistu“ või täiesti avaliku pealekaebamise (nt. „puudustele tähelepanu juhtimine“) abil, sh. minnes teatud absurdini, sest erinevaid programme ja põhikirju läbis ka kohustuslik „enesekriitika“ nõue ehk lahtiseletatult – muu hulgas pidi kaebama ka iseenese peale. Kõik see täitis kolme olulist eesmärki – ühelt poolt andis see parteile hulgaliselt „kaasosalisi“, teiselt poolt tekitas usaldamatuse õhkkonna, sest varjatud ja avalik „agentuur“ oli sedavõrd massiline, et täielikult usaldada ei saanud eriti kedagi, ning kolmandaks, tekitas „enesekriitika“ nõue ebakindlust ka kontrollijates endis, hoides neid sedapidi ohjes.“¹⁶¹

Avaliku hukkamõistu tegelikku mõju võitluses kuritegevusega oli siis ja on ka tagantjärele raske kui mitte võimatu hinnata, sest tollane kriminaalstatistika väljendas kõike muud kui tegelikkust.

Silmatorjavastuolu tollase ühiskonna puhul väljendus selles, et kuigi näiliselt toimus võitlus kuritegevusega avalikkuse kaasabil kõigi silme all, siis tegelikult iseloomustas kogu perioodi informatsiooniline pimedus, läbipaistmatus ning teabe kättesaadavuse puudumine. Õigusemõistmise bürokraatiamasin töötas küll täistuuridel, aga oli olemuselt läbipaistmatu ning vaatamata teeseldud avalikkusele, puudus tegelik teadmine isiku süüteo süüdimõistmise otsuse formaalse, ja veelgi enam, sisulise kujunemise osas.

Prof. Jaan Sootak on 2009. aastal intervjuus Sirbile sõnanud:

„Paradoksaalsel viisil ei taga ühiskondlik lepitusmenetlus või seltsimehelike kohtute tegevus vähimalgi määral privaatsfääri kaitset. Otse vastupidi, just riikliku justiitsüsteemi käsutuses on piisavalt vahendeid (ka sunnivahendeid), et tagada menetluse diskreetsus (kohtuistungis kinnisus, registriandmete salastatus ja ajutine iseloom jms). Nõudes riigilt tagasitõmbumist inimeste omavaheliste suhete reguleerimisest, muudab abolitsionism inimeste omavahelised suhted tegelikult avalikuks asjaks. Õiguse realiseerumine amorfse ühiskondliku süsteemi kaudu ei võimalda rakendada omavoli ja õiguskindlusetust välistavaid või takistavaid põhiseaduslikke garantiisid. Ühiskondlik õigusemõistmise ja resotsialiseerimise valdkond on iseenesest ebaülevaatlik ja seda on raske kontrollida. Kasvab omakohtu oht, riiklikku õigusemõistmist on aga suhteliselt lihtne allutada kontrollile.“¹⁶²

¹⁶¹ Kaasik, P. Kuidas hoida ühiskonda kontrolli all ja panna inimesed tööle. Kommunistliku partei parem käsi — ametiühingud. Tuna 3/2019, lk 72–85.

¹⁶² Pakk, T. Keskaegse õigusliku partikularismi tulek ei näi sugugi utoopiana. Intervjuu Jaan Sootakiga. Sirp. 21.10.2009. – <https://www.sirp.ee/keskaegse-oigusliku-partikularismi-tulek-ei-naei-sugugi-utoopiana/> (24.04.2025).

Taasiseseisvunud Eesti naasis euroopalikku väärtusruumi, mille oluliseks osaks on ka üksikisiku põhiõigused ja õigusemõistmise sõltumatus. Eesti õigussüsteemi lahutamine nõukogulikust õiguskorraldusest tähendas ulatuslikku ümberkujundamist.¹⁶³

1992. aasta põhiseadusega (taas)loodi demokraatlik ja euroopalik õigussüsteemi aluskord, kus väärtustatakse inimese väärikust ja õigust eraelule. Õigus aga ei saa toimida ühiskonnas ja olla sellest ühiskonnast sõltumatu, õigus kajastab ühiskonna väärtusi.¹⁶⁴

2.2. Põhiseaduse tõlgendamine läbi EL õiguse prisma

Füüsiliste isikute kaitse isikuandmete töötlemisel on põhiõigus ning privaatsuse kaitse instrumendid on nähtud ette nii rahvusvahelise õiguse kui ka siseriiklikus normistikus.

Eesti Vabariigi põhiseaduses kuulub isikuandmete kaitse § 26 perekonna- ja eraelu puutumatusse alla. Eestis on peamiseks õigusaktiks, mis reguleerib isikuandmete kaitset, Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679.

1950. aasta Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (EIÕK)¹⁶⁵ sätestab õiguse inimese privaatsusele, mis on omakorda aluseks isikuandmete kaitsele. Euroopa Liidu põhiõiguste harta¹⁶⁶ artikli 8 lõikes 1 ja Euroopa Liidu toimimise lepingu¹⁶⁷ artikli 16 lõikes 1 on sätestatud, et igapähe on õigus oma isikuandmete kaitsele.

Vastavalt PS § 3 lg 1 teisele lausele on rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa. Põhiseaduse kommentaarides on PS § 3 lg 1 tõlgendamisel leitud, et põhiseadust tuleb tõlgendada kooskõlas EL õigusega: „Et need normid ja põhimõtted on Eesti õigussüsteemi lahutamatuks osaks, tuleks riigisisest õigust, sh PS võimaluse korral tõlgendada selliselt, et vastuolu rahvusvahelise õiguse normide ja põhimõtetega poleks.“¹⁶⁸

Riigikohus on selgitanud, et Euroopa Liidu liikmesriigina peab Eesti tagama EL õiguse täieliku toime. Põhiõiguste tõlgendamine peab silmas pidama ka EL õigust, sest ka põhiseadus ei tohi minna vastuollu kohalduva EL õigusega, nii tuleb riigisisest õigust, sh põhiseaduses sätestatud põhiõigusi, tõlgendada võimalikult suures ulatuses läbi ning kooskõlas EL õigusega.¹⁶⁹

¹⁶³ Vt ka Luhamaa, K. Ristikivi, M. Eesti kohtusüsteem ja kohtunikud reformide keskel 1988–1993.– Riigiõiguse aastaraamat 3/2022, lk 23–24.

¹⁶⁴ *Ibid.*

¹⁶⁵ Euroopa Nõukogu Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. 04.11.1950.– RT II 1996, 11/12, 34.

¹⁶⁶ Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT C 202, 07.06.2016, lk 389–405.

¹⁶⁷ Euroopa Liidu toimimise leping. — ELT C 202, 07.6.2016, lk 1–388

¹⁶⁸ Madise, L. Mälksoo, L. Põhiseaduse § 3 kommentaar, komm 13. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj. Tartu: sihtasutus Iuridicum 2020.

¹⁶⁹ RKÜKo 5-19-29, p 41.

Siduvaks on Eesti jaoks saanud ka Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt tehtud lahendid, seega tuleb riigisisest õigust tõlgendada kooskõlas EIÕK sätetega ning nende tõlgendamisega EIK praktikas.

2.3. Riivatavad põhiõigused

Karistusandmete kui isikuandmete avalikustamine ja andmete avalikkusele kättesaadavaks tegemine on isikuandmete töötlemine. Riigi Teataja kaudu avaldatavates kohtulahendites avalikustatakse süüdistatava nimi ja isikukood või sünniaeg, talle määratud karistustega seotud info ning süüteoiga seotud tehiolud, andmed karistuste kohta kantakse ka avalikku karistusregistrisse, igapäev õigus saada registrist andmeid enda, juriidilise isiku ja teise inimese kohta.¹⁷⁰

Euroopa Kohus on selgitanud, et isikuandmete kaitse aitab tagada isiku autonoomiat ja kontrolli enda kohta käiva teabe üle, toetades seeläbi inimväärikuse põhimõtet, mis on EL põhiõiguste harta keskne väärtus.¹⁷¹ Eraelu hõlmab suhteid teiste inimeste ja välismaailmaga,¹⁷² samuti avaliku võimu poolt isiku kohta käiva informatsiooni, sealhulgas karistusandmete kogumist ja selle edastamist kolmandatele isikutele.¹⁷³

Inimväärikus on isiku kõigi põhiõiguste alus ning põhiõiguste- ja vabaduse kaitse eesmärk.¹⁷⁴

Põhiseaduse kontekstis on inimväärikus nii iseseisev põhiõigus (PS § 18) kui ka põhiõiguste tõlgendamist suunav üldpõhimõte. EIK praktika peab aga inimväärikust kogu inimõiguste kontseptsiooni ja EIÕK põhiõiguseks.¹⁷⁵

Põhiseaduse kommentaarides on selgitatud, et kuna seda, mida tähendab inimväärikus või konkreetsel juhul inimväärikust austav kohtlemine, on keeruline avada, siis ei käsitleta seda niivõrd kui eraldiseisevat põhiõigust, vaid üldise põhimõttena, põhiseaduse aluspõhimõttena põhiõiguste kohaldamisel.¹⁷⁶

Riigikohus on inimväärikust määratlenud kui mitmetahulist, kompleksset põhiõigust, mille elementideks on eeskätt õigus heale nimele, õigus mitte olla hirmul enese ja oma lähedaste eksistentsi pärast, õigus õiguslikule võrdsusele kõigi teiste inimestega, õigus inimlikule identiteedile, õigus informatsioonilisele enesemääramisele, õigus kehalisele puutumatusse.¹⁷⁷

¹⁷⁰ *Supra*, lk 11 ja 12.

¹⁷¹ EKo C-131/12, *Google Spain and Google*, ECLI:EU:C:2014:317.

¹⁷² EIKo 4787/98, *P.G. and J.H. vs. Ühendatud Kuningriigid*, p 56.

¹⁷³ EIKo 28341/95, *Rotaru vs. Rumeenia*, p 43-44.

¹⁷⁴ RKHKo 3-3-1-2-06, p 10; RKHKo 3-3-1-14-06, p 11; RKHKo 3-19-1207, p 23.

¹⁷⁵ Kalmo, H. Kask, O. Põhiseaduse § 10, kommentaar, komm 13. – *Iuridicum* 2020.

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ *Ibid.*, vt ka RKKKo 3-1-1-80-97, p I.

Füüsilise isiku karistusandmete kui isikuandmete avalikustamine riivab eelkõige põhiseaduse §-s 26 sätestatud eraelu puutumatus õigust ning samuti §-s 19 tagatud eneseteostuse õigust. Õiguskirjanduses on leitud, et see, kumma põhiõiguse kaitsealasse õigus isikuandmete kaitsele tuleks paigutada, pole lihtsalt teoreetiliselt huvitav küsimus, vaid asjakohase põhiõiguse määratlemine omab praktilist väärtust, nimelt PS § 19 lg 1 on lihtsa piiriklausli ehk seadusereservatsiooniga, PS § 26 aga kvalifitseeritud piiriklausliga põhiõigus.¹⁷⁸

Informatsioonilise enesemääramise keskmes on igapähe enda õigus otsustada kas ja kui palju tema kohta andmeid kogutakse ja talletatakse, mistõttu on isikuandmete kaitse eraelu kaitse üks keskseid valdkondi.¹⁷⁹ Riigikohtu halduskollegium on PS § 26 kaitseala määratledes märkinud, et eraelu puutumatus riivena käsitatakse muu hulgas isikuandmete kogumist, säilitamist, kasutamist ja avalikustamist.¹⁸⁰ Tõlgendades seeläbi PS § 26 eraelu puutumatus kaitseala avaralt, on leitud, et on põhjendatud hõlmata ka PS § 19 lõikest 1 tuletatud isiksuspõhiõiguse kaitsevaldkonnad eelkõige PS § 26 kaitsealasse. Selliselt mõistetuna on PS § 26 inimväärikuse põhimõtte (PS § 10) elementaarsem väljendus ja esimene tagatis.¹⁸¹

Ka õiguskantsler on isikuandmete avalikustamise nii kohtulahendites, aga ka karistusregistri andmete avalikkuse, õiguskantsler oma arvamustest paigutanud põhiseaduse § 26 kaitsealasse.¹⁸² Leides, et kuigi üldjuhul kaitseb isikuid liigse andmetöötuse eest PS §-s 26 sätestatud eraelu puutumatus nõue, tuleb PS § 19 lg 1 alusel isikut väliste negatiivsete mõjutuste eest kaitsta ka juhtudel, mis jäävad eraelu kaitseala sfäärist välja. Otsustamaks, kumma sätte alusel isikuandmeid kaitsta, sõltub konkreetse üksikjuhtumi asjaoludest ning juhul kui isikuandmete töötlemine ei lange PS § 26 kaitsealasse, tulenevad piirangud andmetöötusele informatsioonilise enesemääramise õigusest PS § 19 lg 1 alusel.¹⁸³

Lisaks eraelu puutumatusle, võivad tulla kõne alla ka piirangud vabalt valida elukutse ja töökoht (PS § 29), ettevõtlusvabadusele (PS § 31), aga ka au ja hea nime kaitsele (PS § 17). Karistusandmete kui sotsiaalse survega kaasneva teabe avalikustamine, eriti määratlemata hulga isikutele veebikeskkonnas, võib oluliselt piirata isiku võimalusi tööturul osalemiseks ning takistada tal jätkata valitud elukutsel või tegutseda ettevõtjana. Kuigi inimene võib oma au ja hea nime kaotada kuriteo toimepanemise tõttu, ei mõjuta selline käitumine tema inimväärikuse

¹⁷⁸ Mikiver, M. Isikuandmeid riskasutav e-riik ja seadusereservatsioon. Kas efektiivsus tõrjub põhiseaduslikud nõuded? – M. Ernits jt (toim). Riigiõiguse aastaraamat 4/2023, Eesti Teaduste Akadeemia riigiõiguse sihtkapital, 2024, lk 58- 59.

¹⁷⁹ Jaanimägi, K. Oja. E. Põhiseaduse § 26 kommentaar, komm 24. – Iuridicum 2020.

¹⁸⁰ RKHKo 3-3-1-3-12, p 19.

¹⁸¹ Jaanimägi, K. Oja. Põhiseaduse § 26 kommentaar, komm 24. – Iuridicum 2020.

¹⁸² vt Õiguskantsleri 2003.- 2004. aasta tegevuse ülevaade, lk 42; Õiguskantsleri 2006. aasta tegevuse ülevaade. Tallinn 2008. – <https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/2024-12/Ulevaade%202007.pdf>, lk 134 (24.04.2025); Õiguskantsleri 22.10.2010 arvamus karistusregistri seaduse eelnõule, kiri nr 18-1/101568/1005746.

¹⁸³ Vt Statsionaarse automaatse kiirusmõõtesüsteemi andmekogu põhimäärus. Õiguskantsler. Märgekiri nr 6-1/131334/1301960. 11.03.2013. – <https://adr.rik.ee/okk/dokument/2322486>, p 18. (24.04.2025).

olemasolu.¹⁸⁴ See-eest olukorras kui inimene on oma karistuse kandnud, elades juba igati õiguskuulekat ja aktiivset ühiskonnaliikme elu, siis veel aastaid hiljem internetist kättesaadav karistusinfo “pätt jääb pätiks” hinnanguga, võib muutuda ühel hetkel ka varasemalt ebaväärikalt käitunud isiku au ja head nime teotavaks.

Riigikohus on märkinud, et: „Inimkeskses ühiskonnas tohib põhiõiguste konfliktolukordades kõige vähem piirata inimväärikust – kompleksset põhiõigust, mille elementideks on eeskätt õigus heale nimele, õigus mitte olla hirmul enese ja oma lähedaste eksistentsi pärast, õigus õiguslikule võrdsusele kõigi teiste inimestega, õigus inimlikule identiteedile, informatsioonilise enesemääramise õigus, õigus kehalisele puutumatusle“¹⁸⁵

Kujutades eelnevale tuginedes PS § 26 eraelu puutumatus põhiõigust avaralt, kui inimväärikuse põhimõtte elementaarset väljendust ja selle esmast garantiid ning paigutades selle kaitsealasse ka § 19 lõikest 1 tuleneva informatsioonilise enesemääramise õiguse, moodustub PS § 26 terviklik alus inimese integriteedi kaitseks.

Eeltoodud käsitlusest lähtuvalt võtab autor magistritöös järgnevalt aluseks karistusandmete avalikustamise käsitlemise eelkõige eraelu puutumatus põhiõiguse võimaliku riivena.

2.4. Põhiõiguste riive õigustamine

PS § 11 kohaselt tohib põhiõigusi piirata üksnes kooskõlas põhiseadusega, sealjuures piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.¹⁸⁶ Seega igasugune põhiõiguse riive peab olema nii formaalselt kui ka materiaalselt põhiseadusega kooskõlas.¹⁸⁷

Formaalset kooskõlas ei ole põhiõigust piisav norm, mis pole kehtestatud pädevus-, menetlus- ja vorminõuetele ja parlamendireservatsiooni arvestades või ei vasta õigusselguse põhimõtetele.¹⁸⁸

Materiaalne kooskõla tähendab, et põhiõiguse riivel peab olema põhiseadusega kooskõlas olev (legitiimne) eesmärk ning riive peab olema eesmärgi saavutamiseks proportsionaalne (sobiv, vajalik ja mõõdukas).¹⁸⁹ Sobiv on meede, mis soodustab piirangu eesmärgi saavutamist, ja sobivuse seisukohalt on vaieldamatult ebaproportsionaalne abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta piirangu eesmärgi saavutamist. Meede on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Meetme

¹⁸⁴ Pild, M. Tupay, P.K. Turk, K. Põhiseaduse § 17 kommentaar, komm 4. – Iuridicum 2020.

¹⁸⁵ RKKKo 3-1-1-80-97, p I.

¹⁸⁶ 3-4-1-1-02, p 15; vt ka Kalmo, H. Kask, O. Põhiseaduse § 11 kommentaar, komm 1. – Iuridicum 2020.

¹⁸⁷ vt ka Vallikivi, H. Põhiseaduse § 19 kommentaar, komm 11. — Iuridicum 2020.

¹⁸⁸ RKPJK 3-4-1-3-09, p-d 18–19.

¹⁸⁹ RKPJK 3-4-1-1-02, p 15.

mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärkide tähtsust.¹⁹⁰

2.4.1. Formaalsed nõuded

Karistusandmete avalikustamist reguleerivad sätted, nii kohtulahendite kui ka karistusregistrit puudutavad, vastavad formaalse põhiseaduspärasuse tingimustele. Analüüsitavad piirangud on kehtestatud seadusega Riigikogu poolt põhiseaduslikku seadusandlikku menetluskorda järgides, puudub alus kahelda nende normide õiguseelguses. Seetõttu ei käsitle käesolevas magistratöös karistusandmete avalikustamise formaalse õiguspärasuse küsimust süvitsi, keskendudes edaspidi piirangute sisulisele kooskõlale põhiõigustega.

2.4.2. Materiaalsed nõuded

2.4.2.1. Piiriklausel

Vastavalt põhiseaduse § 11 sätestatule tohib mis tahes õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega, piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratud õiguste ja vabaduste olemust.

PS § 26 näol on tegemist kvalifitseeritud piiriklausliga (seadusereservatsiooniga) põhiõigusega, mida on üldjuhul lubatud riivata ainult sätte teises lauses ettenähtud eesmärkidel. Teise lause kohaselt võib sekkuda perekonna- ja eraellu tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks.

Võrreldes EIÕK artikli 8 lõikega 2 on PS § 26 piiriklausel kitsamalt sõnastatud, konventsioon lubab eraelu puutumatusel riivet oluliselt avaramal alusel, lubades eraelu piiramist riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.¹⁹¹

Riigikohus on leidnud, et õigus perekonna- ja eraelu puutumatusel on kvalifitseeritud seadusereservatsiooniga põhiõigus, mida tohib piirata üksnes nendes sätetes nimetatud eesmärkidel või erandina ka mõne teise põhiõiguse või põhiseadusliku väärtuse kaitseks.¹⁹²

Põhiseaduslikku järku väärtuseks on Riigikohus näiteks nimetanud kohtusüsteemi efektiivset toimimist, õiguskindlust ja õigusrahu¹⁹³ ning üha sagedamini ka menetlusökonomiat.¹⁹⁴ Ühe erandina on Riigikohus näiteks käsitletud eraelu riivet õigustava eesmärgina põhiseaduse

¹⁹⁰ RKÜKo 3-4-1-17-13, p-d 32–35;

¹⁹¹ Jaanimägi, K. Oja, P. Põhiseaduse § 26 kommentaar, komm 28. – Iuridicum 2020.

¹⁹² RKKKm 3-1-1-9-15, p 25.

¹⁹³ RKÜKo 3-1-1-45-12, p 33; RKPJKo 5-23-2/13, p 74; RKÜKo 3-4-1-19-07, p 23

¹⁹⁴ RKPJKo 3-4-1-6-09, p 20; RKÜKo 3-2-1-62-10, p 45; RKÜKo 3-2-1-67-11, p 25.5; RKPJKo 3-4-10-12 p.19.

preambulist tagatud eesti rahvuse ja kultuuri säilimist ning selle kaudu teiste inimeste õigust rahvuslikule identiteedile.¹⁹⁵

2.4.2.2. Kohtulahendi avalik kuulutamine ja võimalik põhiõiguste kollisioon

Isiku karistusandmete avalikustamist KrMS § 408¹ alusel ning karistusregistri seaduses sätestatud korras on põhjendatud kohtulahendite avalikkuse kui põhiseaduse § 24 lg 4 põhiõigusega avalikule kohtumenetlusele tagamisega.¹⁹⁶

Isikuandmete kaitse, kui eraelu puutumatus kaitsealasse kuuluva põhiõiguse ja kohtulahendite avaliku kuulutamise põhiõiguse vahel võib tekkida klassikaline põhiõiguste kollisioon, kus kaks põhiseaduslikult kaitstud väärtust satuvad omavahel vastuollu, ühe põhiõiguste kandja põhiõiguse realiseerimine mõjutab negatiivselt teiste põhiõiguste kandjate põhiõigusi.¹⁹⁷

Selleks et hinnata, kas käesolevas töös käsitletud kontekstis esineb karistusandmete avalikustamisel vastuolu kahe põhiseadusliku põhiõiguse, § 24 lõikes 4 sätestatud kohtuotsuse avaliku kuulutamise ning § 26 sätestatud eraelu puutumatus vahel, tuleb autori hinnangul esmalt määratleda põhiseaduse § 24 lõike 4 kaitseala. Vastasel juhul tekib oht, et piiratakse ebaproportsionaalselt isiku muu põhiseadusega kaitstud põhiõigust ja väärtust, minnes kaugemale põhiõigusnormi nõudest.

PS § 24 lõike 3 kohaselt on kohtuistungid reeglina avalikud. Sama paragrahvi lõige 4 sätestab, et kohtuotsus kuulutatakse avalikult, välja arvatud juhtudel, mil avalik kuulutamine võib kahjustada alaealise, abielupoole või kannatanu huve.

EIÕK artikkel 6 lõige 1 sätestab: “Igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus õiglasele ja avalikule kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus. Kohtuotsus kuulutatakse avalikult, kuid istungi võib ajakirjanikele ja üldsusele täielikult või osaliselt kinniseks kuulutada demokraatliku ühiskonna kõlbluse, avaliku korra või riigi julgeoleku huvides, alaealise huvides või poolte eraelu kaitseks või kohtu määratud ulatuses erijuhtudel, kui avalikkus kahjustaks õigusemõistmist.”

EL põhiõiguste harta artikkel 47 lõige 2: “Igaühel on õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus seaduse alusel moodustatud kohtus. Igaühel peab olema võimalus saada nõu ja kaitset ning olla esindatud.”

¹⁹⁵ RKPJKo 3-4-1-6-01, p 18.

¹⁹⁶ Vt nt kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus 560 SE seletuskiri, p. 2.2.11, lk 10.

¹⁹⁷ Alexy, R. Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleemid. (M. Ernits, tõlk.) – Juridica I/2001, lk 6.

PS § 24 lg-tes 3 ja 4 sätestatud kohtumenetluse avalikkuse ja kohtulahendi kuulutamise avalikkuse põhimõtted on käsitatavad kohtumenetluse organisatsiooniliste põhimõtetenä, mille eesmärgiks on tagada kohtumenetluste läbipaistvus ja selle kaudu aidata kaasa kohtuvõimu legitimeerimisele.¹⁹⁸ Avaliku kuulutamise põhimõtte eesmärk on tagada kohtulahendi läbipaistvus ning võimaldada ühiskonnal kohtuvõimu teostamise üle järelevalvet.¹⁹⁹

Kuigi traditsiooniliselt mõistetakse süüteoasjades kohtuotsuse avaliku kuulutamise all selle suulist ettelugemist saalis kohtuniku poolt, siis tänapäeval lahendatakse suur osa kohtuasju kirjalikus menetluses, mistõttu praktikas on otsuse suuline ettelugemine asendunud ka muude otsuse teatavakstegemise viisidega.²⁰⁰

Süüteoamenetluses avaldatakse kohtuotsuse avaliku kuulutamise ja kohtuotsuse menetlusosalistele kättesaadavaks tegemise aeg viivitamata pärast selle kohtu poolt kindlaks määramist kohtu veebilehel. Riigikohtu otsus kuulutatakse avalikult avaliku teatavakstegemisega Riigikohtu veebilehel.²⁰¹ Kohtuotsuse avalikule kuulutamisele saalis või veebi teel edastavas ülekandes, tuleb kohtu määratud ajal huvitatud isikul minna füüsiliselt/virtuaalselt kuulutamisele kohale ning otsus loetakse suuliselt ette. Kohtuotsuse kuulutamisest hakkab jooksma edasikaebeõiguse kasutamise soovist teatamise tähtaeg. Kohtukantselei teeb peale kohtuotsuse suulist kuulutamist või kirjalikus menetluses määratud otsuse tegemise kuupäeval kohtuotsuse menetlusosalisele e-toimiku kaudu kättesaadavaks. Menetlusosalisel on võimalik kantseleist saada ka kohtulahend paberkanjal, lisaks edastab kantselei lahendi koopia ka poolele kes ei võtnud osa kohtuotsuse suulisest kuulutamisest. Pärast kohtuotsuse suulist kuulutamist või kättesaadavaks tegemist menetlusosalisele ning enne selle jõustumist, võib sellega tutvuda kohtukantseleis.

On leitud, et põhiseaduse tasemel kaitsmist vääriv avalikkuse oletatav huvi ühelt poolt kohtumenetluse enda ja teiselt poolt kohtuotsuse kui tulemi vastu on põhimõtteliselt täiesti erinevad ning kohtumenetluse seaduslikkust ja kohtuotsuse legitiimsust saab tagada juba ainuüksi avalikkuse osavõtu võimalikkusega kohtuistungist, avalikkuse osavõtt kohtuotsuse kuulutamisest ega ka sellise osavõtu sisuline võimalikkus otsuse kvaliteeti enam ei mõjuta.²⁰² PS § 24 lõikes 4 kohtulahendi avaliku kuulutamise keskmes on otsuse resolutsioon ja selle selgitamisel kohtu olulisemate põhjenduste avamine (KrMS § 315 lg 4).²⁰³ Riigikohus on sealjuures selgitanud, et resolutiivosa avalikul kuulutamisel kohtu poolt antud selgitustel kohtuotsuse olulisemate

¹⁹⁸ Sepp, H. Jt. Põhiseaduse § 24 kommentaar, komm 19. – Iuridicum 2020.

¹⁹⁹ Pikamäe, P. § 24 kommentaar, komm 88. – U. Lõhmus (peatoim.). Eesti Vabariigi põhiseaduse kommentaarid. Eesti Teaduste Akadeemia Riigiõiguse Sihtkapital. 2023. — <https://pohiseadus.riigioigus.ee/uno-lohmus>. (25.04.2025)

²⁰⁰ Sepp, H. Jt. Põhiseaduse § 24 kommentaar, komm 32. – Iuridicum 2020.

²⁰¹ Selgituseks: KrMS § 363 lg 6 ja VTMS § 177 kohaselt jõustub Riigikohtu otsus avalikult teatavakstegemise päeval ja edasikaebamisele ei kuulu.

²⁰² Sepp, H. Jt. Põhiseaduse § 24 kommentaar, komm 32. – Iuridicum 2020.

²⁰³ Hansen, T. Õigus eraelu puutumatusel vs kohtulahendi avalikustamine, lk 10.

põhjenduste kohta, ei ole iseseisvat õiguslikku tähendust ning kohtuotsuse seaduslikkust saavad mõjutada vaid tervikotsusesse kirja pandud põhjendused.²⁰⁴

EIÕK artikli 6 lõike 1 tõlgendamisel on EIK leidnud, et kohtuotsuse avaliku kuulutamise nõuet ei pea tingimata täitma suulise ettelugemise kaudu. Nimetatud nõue võib olla täidetud ka muul viisil, näiteks juhul, kui õigustatud isikul on võimalik otsuse täistekstiga tutvuda, selle koopia taotluse alusel saada või kui üldsusele tehakse kättesaadavaks otsuse olulisemaid asjaolusid sisaldav kokkuvõte või väljavõte.²⁰⁵

Sellest lähtuvalt on õiguskirjanduses peetud võimalikuks kohtuotsuse avaliku kuulutamise põhimõtte taandamist otsuse avalikkusele teatavaks tegemisele, ilma et sellega moonutataks põhiseaduse § 24 lg 4 olemust ning seadusandja näinud ette erinevaid võimalusi kohtuotsuse ettelugemise ära jätmiseks, asendades kohtuotsuse täiemahulise ettelugemine üksnes selle resolütiivosa kuulutamise või otsuse teatavaks tegemise kohtukantselei või veebilehe vahendusel.²⁰⁶

Autor leiab, et seadusandja on ekslikult samastanud PS § 24 lg 4 sätestatud põhiõiguse kohtuotsuse avalikule kuulutamisele kahe erineva olukorraga - jõustumata otsuse kättesaadavaks tegemise menetlusosalistele ja avalikkusele ning jõustunud lahendi avalikustamise Riigi Teataja veebikeskkonnas. On oluline teha sisuliselt vahet kohtuotsuse avalikult kuulutamisel (nt KrMS § 315 lg 1), kohtuotsuse avalikult teatavaks tegemisel kantselei kaudu (nt KrMS § 343 lg 1, TsMS § 453 lg 1), jõustunud kohtuotsuse avalikult teatavaks tegemisel veebileheküljel (KrMS 363 lg 6, VTMS § 177) ja kohtuotsuse avalikustamisel Riigi Teataja veebikeskkonnas (AvTS 28 lg 1 p 29, KrMS § 408¹).

Siinkohal saab vaid nõustuda Priit Pikamäe seisukohaga, et TsMS § 453 lõike 1 regulatsioon (autori arvates ka KrMS § 343 lg 1) on PS § 24 lõike 4 vaates probleemne. Nimelt on küsitav, kas kohtuotsuse avaliku kuulutamise eesmärk on täidetud, kui otsusega saab edasikaebetähtaja jooksul kohtukantseleis tutvuda ja selle koopiat taotleda vaid menetlusosaline.²⁰⁷ Teisalt ei täida ka autori hinnangul jõustunud kohtuotsuse avalikustamine veebis kohtuotsuse avaliku kuulutamise eesmärki.

Nagu eelnevalt välja toodud on avaliku kuulutamise põhimõtte käsitletav kohtumenetluse organisatsioonilise põhimõttena, menetlusõiguslikult on tegemist ühe osana kohtulikust

²⁰⁴ RKKK 1-21-5033, p 12.

²⁰⁵ European Court of Human Rights. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (criminal limb). Council of Europe. 31.08.2022. – https://icct.nl/sites/default/files/import/publication/guide_art_6_criminal_eng.pdf, lk 62-65. (24.04.2025).

²⁰⁶ Sepp, H. Jt. Põhiseaduse § 24 kommentaar, komm 32. – Iuridicum 2020.

²⁰⁷ Pikamäe, P. § 24. – PSK, komm. 92.

arutamisesest, olles seda lõpetav menetlustoiming.²⁰⁸ Kohtuotsuse tegemisega süüteomenetluses lõpeb konkreetse kohtuasja menetlemine vastavas kohtuastmes ja sõltumata sellest, kas otsus on edasikaevatav või mitte, on asja lahendav kohus jõudnud lõpptulemuseni.²⁰⁹

Otsuse väljakuulutamine on ühelt poolt kohtuvõimu avalikuks manifesteerimiseks, kus kohus annab avalikkusele märku, et õigusrahu on saabunud. Peale seda ei saa kohus enam nõupidamistuppa naasta ega “ümber mõelda” ja asjas uut õigust mõista, sest rehkendus on tehtud ning vastus esitatud. Teisalt ei ole otsuse avalik kuulutamine pelgalt formaalsus või tehniline toiming, mida võib teha mis tahes ajahetkel suvalise ametniku poolt, vaid see täidab olulist rolli nii otsuse legitiimsuse kindlustamisel aga ka kohtumenetluse läbipaistvuses. Võimaldades ligipääsu huvitatud osapooltele tutvuda enne otsuse jõustumist kohtu seisukohtadega, allutab kohus ühtlasi oma tegevuse avalikkuse kriitikale ja kontrollile.

Riigikohus on hiljuti selgitanud, et kantselei poolt kohtulahendi edastamine menetlusosalistele ei ole iseenesest käsitatav kohtu tuumikfunktsiooni ehk õigusemõistmisena PS § 146 tähenduses, kuid kui seadus näeb ette kohtuniku tegevuse või eeldab tema eriteadmisi, tuleb lugeda seda õigusemõistmise lahutamatuks osaks.²¹⁰ Menetlusseadustikud näevad ette, et kohtuotsuse kuulutab kohtunik kohtu poolt määratud ajal (KrMS § 315 lg 1, VTMS § 113 lg 1 ja § 135 lg 1) ning kohtuotsuse resolutiivosa kuulutamise ja kohtuotsuse pooltele kättesaadavaks tegemise aeg ning selle muutmise (määrusega), avaldatakse viivitamatult peale selle aja kindlaks määramist kohtu veebilehel (KrMS 315¹). Kohtuotsuse kui tulemuse avalikult teatavaks tegemise ning kuulutamisega toimub seega kohtumenetluse kui kohtu tuumikfunktsiooni õigusemõistmise lõpetamine. Otsuse kuulutamisest algab apellatsiooniõiguse ja kassatsiooniõiguse kasutamise soovist teatamise tähtaeg ning otsuse avalikult teatavastegemisest apellatsiooni ja kassatsiooni esitamise tähtaeg. Seega saab kahes esimeses kohtuastmes kuulutada ja avalikult teatavaks teha vaid veel jõustumata otsuseid. Riigikohtu otsused jõustuvad aga otsuse avaliku kuulutamisega, st avaliku teatavastegemise hetkest Riigikohtu veebilehel (KrMS §363 lg 6, VTMS § 177). Samuti sätestab KrMS 408¹ lõige 5, et sama sätte lõigetes 3 ja 4 erisuste rakendamine isiku taotlusel eeldab vastava taotluse esitamist kohtule enne kohtulahendi tegemist, mille kohus lahendab määrusega.

Euroopa kohus on IKÜM artiklit 55 lg 3 tõlgendades leidnud, et kohus, kes teeb ajakirjanikele menetluse ajal kättesaadavaks isikuandmeid sisaldavad kohtumenetluse dokumendid, et võimaldada ajakirjanikel paremini mõista kohtumenetluse käiku, täidab oma „õigust mõistvat

²⁰⁸ *Ibid.*, § 24/ 86.

²⁰⁹ *Ibid.*, § 24/90.

²¹⁰ RKHK 3-20-1033, p 25.

funktsiooni“ selle sätte tähenduses.²¹¹ Ka kohtute haldamise nõukoja meediasuhtluse soovitude kohaselt on jõustumata kohtuotsused käsitatavad avalikena. Ajakirjaniku asjakohase päringu korral on lubatud kohtuotsuse edastamine e-posti, kirja või faksi teel, tingimusel et otsusele lisatakse märge selle jõustumata staatuse kohta ning viide edasikaebamise tähtajale. Lisaks edastab kohtu pressiesindaja meediale ühiskondlikult olulisemate lahendite puhul pressiteate, mis vajadusel kooskõlastatakse menetlust läbi viinud kohtunikuga. Kohtuotsuste originaaltekstide edastamisel tuleb eelnevalt eemaldada kõik menetlusosaliste huve kahjustavad andmed, eelkõige isikukoodid, elukohad ja sünniajad, samuti muu tundlik teave.²¹²

Riigikohus on kohtuotsuse avaliku kuulutamise osas pööranud tähelepanu sellele, et PS § 24 lõiked 3 ja 4 ei anna menetlusvälisele isikule subjektiivset õigust nõuda jõustumata kohtuotsuse tervikteksti avaldamist enne kassatsioonimenetluse lõppu. Kohtuotsuse avaliku kuulutamise nõue ei tähenda riigi kohustust väljastada kohtuotsuse terviktekst menetlusvälisele isikule tema soovitud ajal ja viisil. Riigikohus pööras tähelepanu, et nimetatud sätted reguleerivad üksnes käimasoleva kohtumenetluse avalikkuse tagamist, sealhulgas kohtuotsuse avalikustamist menetluse raames. Kuna tegu on erinormidega, ei saa õigust kohtuotsuse teksti saamiseks tuletada ka PS § 44 lõikest 2, mille kohaselt on avaliku võimu asutustel üldine kohustus anda Eesti kodanikule tema taotlusel teavet oma tegevuse kohta.²¹³ Kohus leidis, et PS § 24 lõikes 4 sätestatud kohtuotsuse avalik kuulutamine on kriminaalmenetluses tagatud otsuse kuulutamisega suulises menetluses,²¹⁴ kirjalikus menetluses asendavad otsuse kuulutamist otsuse avalikustamine (KrMS § 408¹), otsuse kättesaadavaks tegemine (KrMS § 156²), otsuse koopia väljastamine ja otsusega tutvuda võimaldamine (KrMS § 317 lõige 1). Kolleegium tõlgendas viidatud sätteid selliselt, et kuigi KrMS § 317 lõige 1 ei anna menetlusvälisele isikule õigust saada kohtuotsuse koopiat, annab see menetlusvälisele isikule õiguse tutvuda kriminaalasja kirjalikus menetluses tehtud ringkonnakohtu otsusega.²¹⁵

Autor ei saa siinkohal nõustuda Riigikohtu seisukohaga osas, et kirjalikus menetluses asendab otsuse kuulutamist KrMS § 408¹ sätestatud kohtuotsuse avalikustamine Riigi Teataja võrguväljaandel. Tuginedes Riigikohtu enda seisukohale samas kohtuasjas, et PS § 24 lg 4 sätted reguleerivad üksnes käimasoleva kohtumenetluse avalikkuse tagamist, sealhulgas kohtuotsuse avalikustamist menetluse raames, ei saa KrMS 408¹ alusel jõustunud kohtulahendi avalikustamine tagantjäre Riigi Teataja võrguväljaandes täita avaliku kuulutamise kui käimasoleva

²¹¹ EKo C-245/20, *X and Z v Autoriteit Persoonsgegevens*, ECLI:EU:C:2022:216.

²¹² Kohtute Haldamise Nõukoja soovitud kohtute meediasuhtluseks. – <https://www.riigikohus.ee/et/kohtute-haldamise-noukoda/soovitud-kohtute-meediasuhtluseks> (24.04.2025).

²¹³ RKPJK 5-21-7, p 14.

²¹⁴ vt KrMS § 315 lõiked 1-4, § 336 lõige 3 ja § 343 lõige 2.

²¹⁵ *Ibid.*, p 16.

kohtumenetluse avalikkuse tagamise eesmärki ning seega asendada kohtuotsuse avalikku kuulutamist. Õiguskirjanduses on leitud, et kohtulahendi veebis kõigile avalikult kättesaadavaks tegemine võib küll vastata esmapilgul avaliku kuulutamise eesmärkidele, kuid arvestades sellega kaasnevat võimalikke muid tõsisemaid põhiõiguse riiveid, muuhulgas PS § 24 enda riivet, saab see üksnes täiendada, kuid mitte asendada kohtuotsuse avalikku kuulutamist.²¹⁶

Kriminaalmenetluse seadustiku kommentaarides on selgitatud, et lahendi avalikustamine arvutivõrgus teenib täiendavalt selle avalikkusele teatavaks tegemise eesmärki, mida üldjuhul tagavad selle suuline kuulutamine ja teatavakstegemine kohtukantselei kaudu, kuid kuna kohtulahendi tutvustamine kõigile huvilistele kantselei kaudu kirjalikus menetluses suurendab kantselei koormust, siis tuleb otsuse kättesaadavaks tegemist infotehnoloogiliste vahendite abil käsitleda ühelt poolt kui kohtusüsteemi efektiivset toimimist tagavat, teisalt PS § 24 lõikes 4 sätestatud põhiõiguse täielikule realiseerimisele suunatud täiendavat lahendust.²¹⁷

Tuleb eristada kohtulahendi kuulutamist kui kohtuliku arutamise kohustuslikku staadiumi ja jõustunud kohtulahendi avalikustamist arvutivõrgus. Jõustunud lahendi avalikustamine ei ole iseseisev menetlustoiming ega seotud menetlusosaliste õiguste tagamisega kriminaalmenetluses, kuid avalikustamise raames tuleb tagada isikute enesemääramisõigus sh õigus ise otsustada enda kohta käivate andmete avalikustamise lubatavuse üle. Ka ei ole KrMS § 408¹ lõigetes 2-4 sätestatud isikuandmete piiramise alused põhiseaduse kaitsealasse kuuluva kohtuotsuse avaliku kuulutamise piirangutena, vaid juba kuulutatud lahendi arvutivõrgus avalikkusele kättesaadavaks tegemise piirangutena.²¹⁸

EIK on korduvalt leidnud, et EIÕK artikli 6 lõike 1 alusel ei pea kohtuotsus olema üldsusele kättesaadav täistekstina, piisab ka kokkuvõtte või osalise avalikustamise viisist, kui sellega on tagatud läbipaistvuse põhimõte.²¹⁹ Euroopa Kohus on omakorda rõhutanud, et süüteoasjades tehtud otsustega seotud andmete avaldamine peab olema rangelt eesmärgipärane, sobiv ja vajalik, ning süüteoasjade isikuandmete töötlemine peab toimuma ainult ametiasutuse kontrolli all.²²⁰

Kohtulahendi avalik kuulutamine vastavalt põhiseaduse § 24 lõikele 4 teenib eeskätt kontrolli ning kohtulahendite legitiimsuse tagamise eesmärki.²²¹ Kui lahend on juba õigusemõistmise raames kuulutatud ja pooltele ning huvitatud isikutele kättesaadavaks tehtud, ei ole selle edasine avalikustamine käsitletav kohtuliku arutamise kohustusliku staadiumina põhiseaduse § 24 lõike 4

²¹⁶ Pikamäe, P. § 24. – PSK, komm.94.; vt ka Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste - ja vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004, lk 412. Märkus: autori hinnangul peeti silmas jõustumata kohtuotsust.

²¹⁷ Pikamäe, P. KrMSK § 408¹/1. – Pikamäe, P. Kergandberg, E. (koost). Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.

²¹⁸ *Ibid.*, § 408¹/ 3.2.

²¹⁹ EIKo 15924/05, *Welke ja Biatek vs. Poola*, p 83–84.

²²⁰ EKo C-439/19, *Latvijas Republikas Saeima (Points de pénalité)*, ECLI:EU:C:2021:504. p 100 ja 105;

²²¹ Pikamäe, P. § 146. – PSK, komm.10.

mõttes. Seega isiku karistusandmete kui isikuandmete avalikustamine KrMS § 408¹ alusel ning karistusregistri seaduses sätestatud korras, väljuvad PS § 24 lg 4 kaitseala piiridest.

2.4.2.3. Karistusandmete avalikustamise eesmärgid üldiselt

Kohtulahendite avalikustamise ja karistusregistri pidamise eesmärgid on erinevad. Kohtulahendite avalikustamine määratlemata isikute ringile teenib eelkõige kohtu tegevuse läbipaistvuse ja õigusselguse eesmäärke, samuti on avalikustamisel oluline statistiline ja hariduslik funktsioon (KS § 34 lg 1, KIS põhimäärus § 11). Karistusregistri pidamise eesmärk on usaldusväärse teabe andmine isiku karistusandmete kohta, isiku teavitamine tema kohta registrisse andmete kandmisest ja isiku karistusandmete vahetamine välisriigiga (KarRS § 3).

Erinevalt avalikustatud kohtulahendites sisalduvatest karistusandmetest omavad karistusregistri andmed õiguslikku tähendust. Ka saab registrist ühe päringuga ülevaate kogu isiku kehtivatest karistustest, sealjuures kohtuväliste menetlejate poolt määratud karistustest ning väärtegudest, mis ei ole kohtute infosüsteemist kohtulahendite otsingu kaudu kättesaadavad, aga ka isikule teistes EL liikmesriikides mõistetud kriminaalkaristuste kohta.

Leebema riive alusest ei saa automaatselt tuletada alust raskemale riivele. See omakorda ei tähenda ka vastupidist, et kui karistusregistri andmed on avalikud, siis on ka avalikustatavates kohtulahendites isikute põhiõiguse piiramine automaatselt õigustatud. Üksikjuhtumist tulenevalt võib olla ka vastupidine olukord, näiteks kui karistusregistrist on karistus kustunud ja arhiivi kantud, samuti kustuvad arhiivist andmed KarS § 20 lg 6 sätestatud tähtaegadel, siis KarRS § 28 toodud erandite puhul on kohtulahenditest ka kustunud ja arhiivist kustutatud karistusandmed tähtajatult kättesaadavad.

Eelnevale tuginedes tuleb karistusandmete avalikustamist kohtulahendites ning karistusregistri andmete avalikuks muutmise kooskõla põhiseadusega eraldi hinnata.

2.4.2.4. Karistusandmete avaldamine kohtulahendites proportsionaalsus

Kohtulahendite ja karistusandmete veebipõhine avalikustamine sai alguse 2001. aastal, kui jõustus avaliku teabe seadus²²², mille § 28 lg 1 punkt 9 sätestas, et jõustunud kohtuotsused kuuluvad avalikustamisele ning § 29 lõike 1 kohaselt tuli need avalikustada kohtu veebilehel. AvTS § 37 lõige 2 kohaselt ei kuulunud karistusandmed ka nende delikaatsete ega muude eraeluliste isikuandmete hulka, millele kehtivad juurdepääsupiirangud. Seetõttu eemaldati karistusandmed ka tollal kehtinud IKS § 4 lg 3 punkti 5 delikaatsete isikuandmete loetelust, võimaldades sellega nende piiranguteta avalikustamist.

²²² Avaliku teabe seadus.— RT I 2000, 92, 597.

Avalikustamist põhjendati põhiseaduse §-s 44 sätestatud informatsioonivabadusega (õigus saada avalikku teavet), selgitades et avalikustamisele kuuluva teabe loetelu andmisel on silmas peetud eelkõige sellist teavet, mis tingimatult eeldab avalikkuse kõrgendatud huvi ja on seotud avaliku võimu teostamise põhiliste vahenditega.²²³

Ka kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse eelnõus, millega KrMS § 408¹ sätestas kohustuse avalikustada kõik jõustunud kohtuotsused ja jõustunud menetlust lõpetavad kohtumäärused kohtu veebilehel, põhjendati lisandunud sätte eesmärgina avaliku teabe seaduse AvTS § 28 lõike 1 punkti 29 sätestatud kohustust avalikustada jõustunud kohtuotsused kui avalik teave ning teha need kättesaadavaks veebilehel.²²⁴

Seega võiks PS § 26 lõikes 2 toodud piiriklauslit arvestades eraelu puutumatus piiramine tulla kõne alla teise põhiõiguse, PS § 44 lg 2 sätestatud põhiõigusega avalikule teabele eesmärgil.

Põhiseaduse § 44 lõige 2 sätestab riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste kohustuse anda isikule tema nõudmisel teavet oma tegevuse kohta, teabe taotlejal ei lasu kohustust põhjendada, miks tal konkreetset teavet vaja on, tegemist on iseseisva põhiõigusega.²²⁵ Mida rohkem teavet ja vähima pingutuseta on avalikkusel võimalik avaliku võimu tegevuse kohta kätte saada, seda suurem läbipaistvus on riigis. Seega olemuslikult võib pidada kohtulahendite avalikustamist sobivaks vahendiks tagamaks PS § 44 lg 2 õiguse informatsioonile.

PS § 44 lg 2 kohaselt on tegemist lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigusega. Õigus ei laiene neile andmetele, mille väljaandmine on seadusega keelatud ning asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud andmetele. Põhiseaduse kommentaarides on toodud, et väärtused, mis osutuvad sellisel juhul kaalukamateks kui isikute õigus informatsioonile, on näiteks Eesti Vabariigi julgeolek, isikuandmete kaitse jne.²²⁶

Hinnates tasakaalu avalikkuse juurdepääsuõiguse ametlikele dokumentidele ja isikuandmete kaitse vajaduse vahel, leidis Euroopa Kohus *Endemol* (C-740/22) kohtuasjas, et eraelu puutumatus ja isikuandmete kaitse põhiõigus kaalub üles avalikkuse huvi saada juurdepääs ametlikele dokumentidele. Kohus leidis, et süüteoasjades füüsiliste isiku süüdimõistvaid kohtuotsuseid puudutavaid andmeid, mis on kantud kohtu poolt peetavasse andmete kogumisse, ei või avaldada ametlikele dokumentidele avalikku juurdepääsu taotlevale isikule ilma, et

²²³ *Supra*, lk 23.

²²⁴ *Supra*, lk 26.

²²⁵ Parrest, N. Vene, E. Põhiseaduse § 44 kommentaar, komm 20. – *Iuridicum* 2020.

²²⁶ *Ibid.*, § 44/30.

avaldamist taotlev isik tõendab konkreetset huvi nimetatud andmete saamiseks, olenemata sellest, kas ta on äriühing või eraisik või kas andmeid avaldatakse kirjalikult või suuliselt.²²⁷

Varasemas kohtuasjas *Latvias Republikas Saeima* (C-439/19) tõlgendas kohus IKÜM-i sätteid, eelkõige artikkel 5 lõiget 1, artikli 6 lõike 1 punkti e ja artiklit 10 nii, et nendega on vastuolus riigisisised õigusnormid, mis kohustavad avaliku sektori organit, kes peab registrit, kuhu kantakse sõidukijuhtide liiklusrikkumiste eest määratud karistuspunktid (artikkel 10 mõistes karistusandmed), tegema need andmed üldsusele kättesaadavaks, ilma et isik, kes nende andmetega soovib tutvuda, peaks põhjendama konkreetset huvi nende andmete saamiseks.²²⁸ Kohus leidis, et sel põhjusel ei saa ka IKÜM artiklis 85 ette nähtud õigust teabevabadusele tõlgendada nii, et see õigustab teabe avaldamist igale isikule, kes taotleb isikuandmeid süüteasjades süüdimõistvate kohtuotsuste kohta.²²⁹ Lisaks on kohtu hinnangul üldmäärusega vastuolus riigisisised õigusnormid, mis lubavad avaliku sektori organil, kes peab registrit, kuhu kantakse sellised karistusandmed, edastada need andmed ettevõtjatele taaskasutamise eesmärgil.²³⁰

Euroopa Kohus tuletas meelde, et IKÜM artikli 10 eesmärk on tagada tugevam kaitse selliste töötlemise eest, mis nende andmete erilise tundlikkuse tõttu võib kujutada endast eriti rasket sekkumist põhiõigusesse eraelu puutumatusse ja põhiõigusesse isikuandmete kaitsele, mis on tagatud harta artiklitega 7 ja 8. Nimelt, kuna IKÜM artiklis 10 viidatud andmed puudutavad tegevust, millega kaasneb ühiskonna hukkamõist, võib selliste andmetega tutvumise võimaldamine stigmatiseerida asjaomast isikut ja kujutada endast seega tõsist sekkumist tema era- või tööellu.²³¹

Justiitsministeeriumi 2022. aastal läbiviidud uuring karistuse mõjust õigusrikkujatele tõi muuhulgas välja, et varasema karistuse kohta käiva info avalik kättesaadavus on sageli takistuseks õiguskulele teele naasmisel, eelarvamuste tõttu ebaõnnestutakse nii töö kui elukoha leidmisel, karistusega kaasnev häbimärgistus tekitab probleeme perekonnaelus, mõjutab kogukonnaliikmete suhtumist nii karistatusse kui karistatute lähedastesse, sealjuures lastesse, mistõttu eluga hakkama saamiseks jõutakse sageli taas kuritegevuse juurde.²³²

Euroopa Kohus selgitas *Latvias Republikas Saeima* asjas, et iseenesest ei ole keelatud üldiselt ega absoluutselt see, et riigisiseste õigusnormide alusel on avaliku sektori asutusel õigus või isegi

²²⁷ C-740/22 *Endemol*.

²²⁸ C-439/19 *Latvias Republikas Saeima*, p 122.

²²⁹ C-740/22 *Endemol*, p 56; C-439/19 *Latvias Republikas Saeima*, p 121.

²³⁰ C-439/19 *Latvias Republikas Saeima*, p 129.

²³¹ *Ibid.*, p 74 ja 75.

²³² vt lähemalt - Haljasmets, K. jt. Karistuste mõju õigusrikkujatele. — Näiteks: „,Mul on poeg esimesest kooselust /.../ Tema elas siin ühe tüdrukuga koos, kelle vanaema saades teada, kelle poeg ta on, keelas ära igasuguse suhtluse minu pojalt ja tema tütre türel. Ja see viiski nende lahkuminekuni. Lihtsalt seesama teadmine, et ta on minu poeg. /.../, lk 52.

kohustus edastada isikuandmeid neile, kes seda taotlevad, kui see on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või avaliku võimu teostamiseks IKÜM artikkel 6 lõige 1 punkti e tähenduses.²³³ Sama kehtib ka artikkel 10 ehk karistusandmete suhtes, tingimusel, et seda edastamist võimaldavad õigusaktid näevad andmesubjektide õiguste ja vabaduste jaoks ette asjakohased kaitsemeetmed.²³⁴

Piiranguid eraelu puutumatusel ja isikuandmete kaitsele võib seada tingimusel, et need vastavad harta artikli 52 lg 1 sätestatule, on ette nähtud seadusega ning need arvestavad põhiõiguste olemust ja on kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega, vajalikud, vastavad üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või kui on vaja kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi. Piirangud peavad piirduma rangelt vajalikuga ning riivet sisaldavas õigusaktis peavad olema ette nähtud selged ja täpsed reeglid, mis reguleerivad asjaomase meetme ulatust ja kohaldamist.²³⁵

Seadusandja selgitas, et avalikustamisele kuuluva teabe loetelu andmisel on silmas peetud eelkõige sellist teavet, mis tingimatult eeldab avalikkuse kõrgendatud huvi ja on seotud avaliku võimu teostamise põhiliste vahenditega. Tuues küll välja põhjendusena, et avalikustamisele kuuluva teabe loetelu koostamisel on silmas peetud eelkõige teavet, mis on seotud eelarve planeerimise ja täitmise, finantside kasutamise, samuti riigielu valdkondade arengu planeerimise ja prognoosimisega,²³⁶ ei selgu seletuskirjast ega ka hilisematest muudatustest, milles see avalikkuse kõrgendatud huvi kohtulahendites avalikustatud isikuandmete suhtes väljendub. Samuti polnud toodud näiteid või selgitatud, milliseid teiste isikute õigusi ja vabadusi seeläbi kaitstakse, või millise avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks karistusandmete kohtulahendites avalikustamine vajalik on. Pelgalt uudishimu kui selline ei ole avalik huvi.

Kohtupraktika üldsusele kättesaadavaks tegemine ei eelda isikuandmete avalikustamist, seda on võimalik teha ka ilma isikuandmeid määratlemata ringile avalikustamata. Näiteks asendatakse juba täna isiku nimi initsiaalidega kui karistus karistusregistrist kustub, ka ei takista isikuandmete puudumine kohtu põhjendustega tutvumist ega nende mõistmist, ka saab näiteks õigusliku aluse olemasolul lahendit isikustatud kujul taotleda.²³⁷ Ka EIK kohtupraktika toetab arusaama, et läbipaistev kohtumenetlus ei eelda kohtulahendite täielikku avalikustamist määratlemata isikute ringile.²³⁸

²³³ C-439/19 *Latvian Republics Saeima*, p 103.

²³⁴ *Ibid.*, p 104.

²³⁵ *Ibid.*, p 105.

²³⁶ *Supra.*, lk 23.

²³⁷ *Supra.*, lk 49-50

²³⁸ Vt ka European Court of Human Rights. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (criminal limb). Council of Europe. 31.08.2022, lk 62-63.

Kui aga eesmärgiks on saada teavet isiku karistuste kohta, siis karistusandmed on kantud karistusregistrisse ja registrisse kantud andmetel on ka seaduses sätestatud õiguslik tähendus. Praegune olukord, kus kohtulahendite otsinguportaal võimaldab leida teavet isiku karistuste kohta viisil, mis sisuliselt dubleerib karistusregistri funktsiooni, tekitab mitmeid probleeme. Kohtulahendite otsingu kaudu on võimalik saada teada karistusi puudutavat infot inimese kohta ka nii, et andmesubjekt ise sellest teada ei saa, samas puudub nende andmete kasutamise osas igasugune kontroll. Kohtulahenditest leitud karistusandmetele ja nende õigsusele annab tähenduse ja kaalu igaüks ise, olemata sealjuures isegi kindel, kas isik kelle suhtes otsus on tehtud, on ikka see, kelle kohta infot otsiti. See võib viia olukorrani, kus karistatuga samanimelise isiku suhtes tehakse otsustusi või hinnanguid valedel alustel, seda ilma et isik sellest üldse teada saaks või veelgi tõsisemal juhul, võib selline andmete kasutamine viia omakohtuni.²³⁹ Seega ei ole karistusandmete avalikustamine kohtulahendites PS § 44 sätestatud teabe kättesaadavaks tegemise eesmärgi saavutamiseks vajalik meede.

Hinnates karistusandmete avalikustamisega seonduvat õigusloome arengut, nähtub, et kui 2007. aastal täiendati karistusregistri seadust §-ga 28¹, nähes ette isikutele võimalus taotleda peale karistuse kustumist oma isikuandmete avalikustamise lõpetamist ka avalikest kohtulahenditest, põhjendas seadusandja avalikustamise jätkamiseks erandite sätestamist kuriteoennetuslike kaalutlustega. Seega nägi seadusandja isikuandmete avalikustamise ühe eesmärgina ka üldist preventatiivset mõju.²⁴⁰

Autor juhib tähelepanu, et kui *Endemol* kohtuasjas hinnati karistusandmete avaldamist isiku eelneva taotluse alusel, siis *Latvias Republikas Saeima* kaasuses oli karistusandmete avalikustamise eesmärk seotud avalike huvidega, parandada liiklusohutust ning võimaldada eelkõige identifitseerida sõidukijuhid, kes süstemaatiliselt rikuvad liiklusreegleid. Seeläbi mõjutada liiklejate käitumist, julgustades neid käituma kooskõlas liiklusreeglitega. Kuigi tegemist oli konkreetse määratletud avaliku huviga, sealjuures mitte kõigi süütegudega, vaid liiklussüütegudega, kiiruseületamistega ja mitte kõigi rikkujatega, vaid raskematega, siis vaatamata sellele märkis kohus, et nimetatud eesmärk ei pruugi olla proportsionaalne.²⁴¹

²³⁹ Vt näiteks Mihkels, D. "Vaadake ette, see on pedofiil!" Inimesed mõistavad sotsiaalmeedias süüdimatult omakohut. Eesti Päevaleht. 02.04.2019.— <https://epl.delfi.ee/artikkel/85782523/vaadake-ette-see-on-pedofiil-inimesed-moistavad-sotsiaalmeedias-suudimatult-omakohut>; (26.04.2025); Viirand, L. ERR vaidlustab "Pealtnägija" saatelõigu keelamise. ERR.16.10.2014.— <https://www.err.ee/522311/err-vaidlustab-pealtnagija-saateloigu-keelamise>; (26.04.2025); Bittmani parkimisloa kajastamisel rikkus Eesti Päevaleht head ajakirjandustava. Pressiteade. Tallinn, 22. mai 2006. — http://vana.meedialiit.ee/pressinoukogu/uudised%202006/21_05_06.html. (26.04.2025)

²⁴⁰ *Supra*, lk 28.

²⁴¹ C-439/19, *Latvias Republikas Saeima* p. 114 märgib kohus, et ka see eesmärk ei pruugi olla proportsionaalne: "Seega, kuigi võib olla põhjendatud eristada sõidukijuhte, kes eiravad liiklusreegleid süstemaatiliselt ja pahauskelt, juhtidest, kes aeg-ajalt rikkumisi toime panevad, ei saa siiski asuda seisukohale, et liiklusohutuse parandamiseks peab esimese kategooria juhte identifitseerima laiema avalikkus või tuleb seda jagada laiema avalikkusega, mistõttu kahelda võib isegi selles, kas põhikohtuasjas kõne all olevad õigusnormid täidavad käesoleva kohtuotsuse punktis 107 viidatud esimese eesmärgi".

Seetõttu leiab autor, et isegi kui seadusandja leiaks, et esineb sedavõrd kaalukas üldine kitsalt määratlemata avalik huvi, mis õigustaks Eestis käesoleval hetkel rakendatud lausalist kohtulahendites karistusandmete avalikustamise jätkamist, siis sõltumata eesmärgist (nt süütegude ennetamine), võimaldatakse lausalise andmete avalikustamisega isikuandmetele juurdepääs ka juhul kui üldse puudub vajadus kellegi õigusi ja vabadusi kaitsta. Seda, kas neid andmeid just sel eesmärgil kasutatakse, milleks seadusandja on nad otsustanud kõik avalikustada, ei ole võimalik kontrollida.²⁴² Ka tehakse isikuandmed kättesaadavaks neile kellel neid üldse vaja ei ole, näiteks käesolevat magistritööd kirjutades töötas autor läbi hulgaliselt kohtupraktikat, omamata vähimatki vajadust neis avaldatud isikuandmete järele. Tegelikult ei ole üldse võimalik kontrollida millisel eesmärgil või kelle poolt, kuidas avalikustatud kohtulahendites avalikustatud karistusandmeid kasutatakse ja taaskasutatakse, kaua neid säilitatakse või kuidas töödeldakse.

Avalikustatud kohtulahendeid koos isikuandmetega saab alla laadida nii Riigi Teataja otsingu kaudu, osaliselt Riigikohtu veebi kaudu, aga praktikas taaskasutavad avalikustatud kohtulahendeid koos isikuandmetega muuhulgas mitmed eraõiguslikud ettevõtted, lisades need omakorda oma pakutavate tasuliste õigusportaalide funktsionaalsuste osaks, seal ka sealt saab neid omakorda all laadida ja töödelda.²⁴³ Seega isikul puudub tegelikult igasugune kontroll ja ülevaade enda isikuandmete üle, samas andmete põhjal tehakse tema suhtes otsustusi mis mõjutavad nii tema lähedasi kui teda ennast.

Rohkem kui 17 aastat tagasi avaldas riigikohtunik Jüri Põld eriarvamuse asjas 3-3-1-101-06:

“Üldisemal tasandil taandub vaidlusalune probleem minu arvates lõppkokkuvõttes sellele, kas isikut tohib käsitada riigivõimu objektina, kelle suhtes tehakse otsustusi grupitunnuste alusel, hindamata konkreetset isikut. Mõõnan, et teatavate otsustuste puhul võib kaalutusõigust mittevõimaldav regulatsioon olla põhiseaduspärane. Kaalutusõigust mittevõimaldava regulatsiooni põhiseaduspärasust võib erandjuhtudel mõõnda ka siis, kui kaalutusõigust mittevõimaldav tunnus saadab isikut kogu tema elu. Kuid kaalutusõiguse puudumise õigustamiseks peab seadusandjal olema eriline põhjendus. Kui kaalutusõiguse puudumine on kohasel viisil põhjendamata ja kaalutusõiguse puudumise õiguspärased põhjused pole ka ilmselged, siis on tegemist isiku käsitlemisega riigivõimu objektina, mis on vastuolus inimväärikuse põhimõttega.”²⁴⁴

Eelnevale tuginedes leiab autor, et lausaline kohtulahendites karistusandmete määratlemata ringile avalikustamine isikutele ei vajalik ega ka mõõdukas meede. Põhiõiguste riive peab olema

²⁴² *Ibid.*, p 118.

²⁴³ *Supra*, lk 13.

²⁴⁴ RKÜK 3-3-1-101-06 koos kohtunik J. Põllu jt eriarvamusega. Eriarvamusega ühinesid riigikohtunikud Tõnu Anton, Jüri Ilvest, Indrek Koolmeister, Julia Laffranque ja Harri Salmann.

konkreetne, eesmärgipärane ning selgelt proportsionaalne, arvestades andmesubjekti õiguste ja vabaduste kaalukust.

Seega on KrMS § 408¹ lõikest 2 tulenev kohustus avalikustada kohtulahendid koos isiku karistusandmetega ebaproportsionaalne, kuna riivab liialt intensiivselt PS § 26 isiku õigust eraelu puutumatuselle ning selline privaatsusõiguse piirang ei saa olla põhjendatud PS § 44 õigusega informatsioonile ega muu üldiselt määratletud avaliku huviga, sealhulgas kuriteoennetuslike kaalutlustega.

2.4.2.5. Karistusregistri andmete avalikkuse proportsionaalsus

KarRS § 7 kohaselt on karistusregistri andmed seaduses sätestatud eranditega avalikud ning vastavalt KarRS § 15 lõikele 1 on igal isikul õigus saada registrist andmeid enda ja juriidilise isiku kohta, teise inimese kohta andmete küsimisel tuleb kinnitada andmete küsimise õiguslikku alust või eesmärki.

Kuigi 2011. a jõustunud KarRS eelnõu seletuskirjas põhjendati andmete avalikustamist ja kolmandatele isikutele kättesaadavaks tegemist eelkõige seeläbi, et kohtulahendites karistusandmed on juba niigi avalikud,²⁴⁵ siis eesmärgi põhimõttest tulenevalt tuleb iga isikuandmete töötlemistoimingut, mis kaldub kõrvale esialgsest eesmärgist, milleks andmed seadusest tulenevalt koguti, käsitada eraldiseisva põhiõiguse riivena. Selline kõrvalekalle ei ole enam kaetud esialgse töötlemise eesmärgiga ning sellele kohaldub seadusereservatsiooni põhimõte, mille kohaselt peab iga uus töötlemistoiming olema õiguspärane, vajalik ja proportsionaalne ning põhinema selgesõnalisel seaduslikul alusel.²⁴⁶

Muuhulgas on seadusandja toonud 2007. aasta IKS eelnõus (1026 SE) välja, et karistatuse kehtivusaajal on isiku süütegu ühiskondlikult hukkamõistetav ja tema õigusi võib karistatusest tingituna põhjendatud juhtudel seadusega mõnevõrra ulatuslikumalt piirata.²⁴⁷ Ühiskondlikku ja avalikku hukkamõistu õigustamiseks karistusandmete avalikustamist ei saa aga lugeda legitiimseks eesmärgiks, seda ei kanna ükski põhiseaduses sätestatud põhimõte ega väärtus. Karistuse eesmärk on mõjutada süüdlast hoiduma süütegude toimepanemisest ja kaitsta õiguskorra huvisid (KarS 56 lg 1) ja õigust mõistab Eestis ainult kohus (PS § 146). Ühiskondlik ja avalik hukkamõist väljendubki riigi poolt seaduse alusel mõistetud karistuses, karistusandmete avalikustamine ei tohi muutuda ega saa olla omakorda olla veel karistuseks või mõistetud karistuse täiendavaks raskuseks. Iga karistuse raskus peab olema karistaja poolt kontrollitav ja sõltuv süü raskusest.²⁴⁸

²⁴⁵ *Supra*, lk 30.

²⁴⁶ Mikiver, M. Isikuandmeid riskisatav e-riik ja seadusereservatsioon.— M. Ernits jt (toim), lk 69-70.

²⁴⁷ *Supra*, lk 28.

²⁴⁸ Pilving, I. Sugupuud müügiks ja roolijoodikud häbiposti?, lk 83.

Riik ei saa anda osa oma tuumikfunktsioonist karistusõigusest üle eraisikutele, kasutades omakorda isikut kui vahendit enda ülesannete täitmiseks, “küll küla kasvatab, küll küla ka karistab” põhimõttel. Erinevalt traditsioonilisest ühiskonnast, ei karista lääne õiguskultuuris kurjategijat mitte teine inimene, vaid formaalne seadus, kohut mõistetakse ja isikut karistatakse (põhi)seaduse, riigi nimel.²⁴⁹

Seadusandja on õigustanud registri avalikkust ka avaliku huviga, põhjendades, et võimalus saada karistusandmeid teise isiku kohta aitab omakorda kaasa teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitsele. Tuues näiteid kuidas sageli on isiku tausta teadmine tööandja huvides, teadmine teise isiku taustast võib mõjutada isiku otsust sõlmida tsiviilõiguslik leping jne.²⁵⁰

Autori arvates on eelnõu koostaja avaliku huvi sisustatud väärtalt. Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste, mida tuleb igal üksikul juhul eraldi sisustada, omab tähendust IKÜM artikli 6 lõike 1 punkti e kontekstis, mille kohaselt on isikuandmete töötlemine lubatud juhul, kui see on vajalik avalikes huvides täidetava ülesande täitmiseks või kui see toimub avaliku võimu teostamise raames. Ka sel juhul tuleb seadusandjal eelnevalt hinnata, kas kavandatud andmetöötlus vastab proportsionaalsuse ja vajalikkuse kriteeriumidele ning kas avalik huvi kaalub üles andmesubjekti õigused ja vabadused. Samuti on sellisel juhul andmete töötlemise aluseks konkreetne õigusnorm.²⁵¹ Kuid eelnõu seletuskirjas toodud näidete puhul, kus tööandja soovib kontrollida tööle kandideeriva isiku tausta või eraisik soovib hinnata teise isiku usaldusväarsust, ei tulene andmete töötlemise vajadus üldjuhul mitte avalikust huvist, vaid konkreetse tööandja või isiku õigustatud huvist. Selline huvi võib olla põhjendatud näiteks juhul, kui tööandja on värbamas finantsjuhti, kellel on otsene ligipääs ettevõtte finantsvaradele. Samuti võib õigustatud huvi esineda olukorras, kus kaks isikut soovivad sõlmida üürilepingut ning üks osapool soovib hinnata teise osapoole usaldusväarsust. Sellistel juhtudel ei ole tegemist mitte avaliku huviga IKÜM artikkel 6 lg 1 punkt e tähenduses, vaid kolmanda isiku õigustatud huviga IKÜM artikkel 6 lg 1 punkti f mõistes, mille kohaselt on isikuandmete töötlemine lubatud ka kolmanda isiku õigustatud huvi korral, välja arvatud juhul, kui sellise huvi kaaluvad üles andmesubjekti huvid või põhiõigused ja -vabadused, mille nimel tuleb kaitsta isikuandmeid.

Iseenesest karistusregistri andmete vabalt üldsusele kättesaadavaks tegemine aitab kaasa tegemaks informeeritud otsuseid suhetes teiste isikutega. Selline avalik ligipääs karistusandmetele võib aidata kaasa oma vara ja pere kaitsel, teadmine teise poole süütegudest võimaldab hinnata riske,

²⁴⁹ Saar, J. Õiguskultuur ja kuritegevuse kontroll.— *Juridica* I/2013. lk 60

²⁵⁰ *Supra*, lk 31.

²⁵¹ Arvestades, et IKÜM artikkel 6 lg 1 punkt e kohane andmetöötlus eeldab avaliku huvi korral konkreetse õigusnormi (nn õigusliku aluse) olemasolu (nt HOS § 413 lg 2), siis arvestades magistratöö mahtu eraldiseisvalt kõigi juba seaduses sätestatud aluste proportsionaalsust ei hinnata.

sealhulgas vältida pettuse ohvriks langemist, vältida probleemseid kliente, näiteks lepinguliste suhete sõlmimisel või oma vara välja rentimisel. Seega on selline meede iseenesest sobiv.

Isikuandmete kaitse erandite ja piirangute puhul tuleb piirduda aga rangelt vajalikuga.²⁵²

Hindamaks esmalt, kas kolmanda isiku õigustatud huvide eesmärgil on rangelt vajalik ilmingimata karistusregistri andmete avalikustamine kogu üldsusele, siis tuleb esmalt tähele panna, et nagu Euroopa Kohus on korduvalt meenutanud, et õigustatud huve on terve hulk.²⁵³

Iseenesest ka KarRS § 15 näeb ette, et teise inimese andmete väljastamisel tuleb kinnitada õigusliku aluse või eesmärgi olemasolu. Kuid õigusliku aluse või eesmärgi (seaduses sätestatud õigusliku aluse või õigustatud huvi) olemasolu pelgalt tehniline kinnitamine andmete väljastamisel, ilma et selle taga oleks õigusliku aluse olemasolu kontrolli või õigustatud huvi kaalutusotsust, ei saa lugeda piisavaks, et tegemist oleks IKÜM artikkel 6 lg 1 punkti e või f kohase andmetöötlusega.

Euroopa Kohus on korduvalt selgitanud, et IKÜM artikkel 6 lg 1 punkti e, aga autori hinnangul ka punkti f alusel, andmete töötlemise alusel peab isik, kes soovib nende andmetega tutvuda, tõendama konkreetset huvi nende andmete saamiseks.²⁵⁴ Õigustatud huvi olemasolu tuleb hinnata vastavalt sellele, kas taotleja näitab ära seadusliku huvi olemasolu, mis on piisavalt määratletav ja taotluse esitamise ajal olemasolev, kas taotleja huvi on põhjendatud, st kas andmete saamine on taotleja eesmärgi saavutamiseks vajalik ja kohane. Põhjendatuse väljaselgitamiseks tuleb kaaluda selle isiku huvisid, kelle kohta teavet saada soovitakse, ja seda, kas taotleja huvid on nendest kaalukamad.²⁵⁵

Siinkohal märgib autor, et ka avaliku huvi kontroll ei saa piirduda vaid päringu tegija poolse tehnilise kinnitusega, et selline õiguslik alus on olemas, ilma et andmete väljastaja ei kontrolliks kas vastav õiguslik alus ka tegelikult seaduses sätestatud on. Ka ei asenda karistusregistri päringu tasulisuus, kohustus sisestada otsitava isiku isikukood ega masspäringute mittevõimaldamine õigusliku aluse kontrolli. Ka see, et andmesubjektil on võimalik hiljem ise karistusregistri logidest kontrollida, kes tema suhtes on vastava päringu teinud ja kui tekib kahtlus õigustatud aluse osas, siis küsida, mis eesmärgil see tehtud on, ei ole piisav. Jättes kõrvale selle, et logides sisalduva info põhjal ei ole võimalik andmesubjektil võtta ühendust päringu tegijaga, AET-i kaudu tehtud

²⁵² EKo C-13/16 *Rīgas satiksme*, ECLI:EU:C:2017:336, p 30 .

²⁵³ EKo C-252/21 *Meta Platforms and Others*, ECLI:EU:C:2023:53, p 60; EKo C-26/22 *SCHUFA Holding*, ECLI:EU:C:2023:222, kohtujurist Pikamäe ettepanek, p 61.

²⁵⁴ C-439/19 *Latvian Republikas Saeima*, p 122; C-740/22 *Endemol*, p 58;

²⁵⁵ Guidelines 1/2024 on processing of personal data based on Article 6(1)(f) GDPR. Version 1.0. Adopted - version for public consultation. EDPB. 08.10.2024.— https://www.edpb.europa.eu/system/files/2024-10/edpb_guidelines_202401_legitimateinterest_en.pdf, p. 17, lk 8. (25.04.2025).

päringute korral puudub selline kontaktinfo ka karistusregistril endal, siis selleks hetkeks on juba karistusandmed väljastatud.

Euroopa Kohus on selgelt öelnud, et õigustatud huvi peab esinema selgelt ja konkreetselt, olema töötlemise kuupäeval olemas ja tegelik, ehk ei tohi olla hüpoteetiline.²⁵⁶ Mistõttu õigusliku aluse kontroll ei saa toimuda alles tagantjärele peale andmetöötlust. See läheb vastuollu sätte mõttega, samuti artiklis 10 toodud põhimõtetega. Teisalt on mõistetav, et jättes käesoleval hetkel toimiva andmete väljastamise protsessi samaks, tähendaks õigusliku aluse sisuline kontrollimine põhjalikke muudatusi registri töös, mistõttu näeb autor ühe võimalusena senist avalikkuse põhimõtet muuta, käsitledes seda põgusalt järgnevas alapunktis (vt. 2.5.2).²⁵⁷

Tallinna Ringkonnakohus on märkinud ka järgmist: "Kohus mõonab, et liiklusregistrile esitatavate päringute arv tõenäoliselt suureneb ja sellega suureneb ka registripidaja haldus- ja töökoormus. Eeltoodu ei saa siiski juba iseenesest välistada kolmanda isiku põhjendatud ja õigustatud huvi alusel esitatud taotluse menetlemist ja huvide kaalumise tulemusena ka taotluse rahuldamist."²⁵⁸

Käesoleval juhul tehakse isikuandmed kättesaadavaks kogu üldsusele sõltumata konkreetse õigusliku aluse olemasolust, piirates seeläbi isiku põhiõigusi oluliselt ulatuslikumalt kui vajalik. IKÜM artikkel 6 lõike 2 punktid e ja f näevad ette vastavad alused andmete väljastamiseks, rakendades neis sätestatud tingimusi, ei oleks vajalik kõiki andmeid kogu üldsusele avalikustada. Mistõttu tegemist ei ole vajaliku meetmega.

Seega on KarRS § 15 lõikes 1 sätestatud õigus saada registrist teise inimese kohta karistusandmeid, ilma õigusliku aluse sisulise kontrollita, konkreetse õigustatud huvi tõendamiseta ning huvide kaalumiseta, ebaproportsionaalne, riivates liialt intensiivselt PS § 26 isiku õigust eraelu puutumatusesele ning selline privaatsusõiguse piirang ole põhjendatud.

2.5. Tuleviku väljavaated ja ettepanekud muudatusteks

Käesoleva töö tulemusena jõudis autor järeldusele, et käesoleval hetkel piirab Eestis kehtiv kohtulahendides ning karistusregistrisse kantud karistusandmete avalikustamise regulatsioon ebaproportsionaalselt andmesubjektide eraelu puutumatuset ning ei ole kooskõlas põhiseaduse §-s 26 sätestatud põhiõigusega eraelu puutumatusesele.

Karistusandmete avalikustamist reguleerivad sätted, eelkõige KrMS § 408¹ lg 2 ja KarRS §-d 7 ja 15 lõige 1 on vastuolus isikuandmete kaitse üldmäärusega, peamiselt artiklis 6 lõikes 1 ja artiklis 10 sätestatuga.

²⁵⁶ EKO C-708/18, *Asociația de Proprietari bloc M5A-ScaraA*, ECLI:EU:C:2019:1064, p. 44

²⁵⁷ *Infra*, lk 64.

²⁵⁸ TlnRnK 3-17-321, p 14 jj.

Kuigi käesoleva töö maht ei võimalda viia läbi põhjalikku analüüsi vajalikeks muudatusteks, siis pakub autor järgnevalt välja mõned üldised ettepanekud ning võimalikud väljavaated tulevikuks.

2.5.1. Andmete avalikustamine kohtulahendites

Autor leiab, et KrMS § 408¹ lõikes 2 sätestatud on vajalik muuta selliselt, et veebi kaudu avalikustatavates jõustunud kohtulahendites anonüümitakse ka süüdistatava isikuandmed. Lisaks tuleks luua selge õiguslik raamistik, mis määratleb, kuidas on õigusliku aluse ja õigustatud huvi korral võimalik taotleda juurdepääsu isikustatud kohtulahenditele.

Autor märgib, et ka menetlusseadustikus on vaja näha ette selged alused ja kord jõustumata kohtulahendite avalikult kuulutamisel veebis, seda sarnaselt saalis kuulutamisele. Sealjuures säilitamise tähtajad ja isikuandmete avaldamise reeglid, samuti viia läbi mõjuhindang.²⁵⁹ (IKS § 38 ja õiguskaitseasutuste direktiiv artikkel 27 lõige 1).

Tuginedes Euroopa Kohtu praktikale leiab autor, et iseenesest võib isikute andmete üldsusele avaldamist õigustada konkreetne selgelt piiritletud avalik huvi.²⁶⁰ Selline huvi ei tohi aga olla üldsõnaline ega abstraktne, vaid peab olema seotud konkreetse eesmärgiga, millel on seaduses sätestatud õiguslik alus, näiteks raskete kuritegude, laste või riigi vastu suunatud süütegude või korduvkuritegevuse ennetamise vajadusega. Igal juhul peab andmete avaldamine olema proportsionaalne taotletava eesmärgi suhtes ning läbima eelneva põhiseaduspärasuse analüüsi.

Avaldamine peab olema sealjuures ajaliselt piiratud, isikutele tuleb anda võimalus vaidlustada andmete avaldamine ning taotleda kustutamist (nt „õigus olla unustatud“ analoogia alusel). Lisaks tuleb viia läbi kohustuslik andmekaitsealane mõjuhindang.

Kuigi üldmääruses on kasutatud avalikustamise ja avaldamise mõisteid sageli ebaühtlaselt, siis ei ole tegemist sünonüümidega.²⁶¹ Kohtuasjas *Latvias Republikas Saeima* leidis kohus, et teabe väljastamise protsess ei tohi viia olukorrani, kus andmed edastatakse isikutele kes kasutavad neid põhjustel, mis ei ole seotud selle konkreetse üldise huviga, mistõttu tuleb silmas pidada, et ka avaliku huvi korral eeldab IKÜM artikkel 10 ja artikkel 6 lg 1 punktis e alusel süüteoandmete edastamine eelnevat konkreetse huvi põhjendamist.²⁶²

Autori hinnangul tooks kohtulahendites isikuandmete avalikustamise lõpetamine nii õigusemõistjatele, avalikkusele, aga ka õiguspraktikutele rohkem kasu kui kahju. Juba enne üldmääruse jõustumist, 2017. aastal avaldatud Euroopa riikide kohtulahendite avalikustamise praktikaid käsitlevas raportist selgus, et Eesti oli juba siis üks väheseid, kes avalikustab

²⁵⁹ IKS § 38 ja õiguskaitseasutuste direktiiv artikkel 27 lg 1.

²⁶⁰ EKO C-740/20, *Endemol* p 48; EKO C-439/19 *Latvias Republikas Saeima*, p103, 105, 108 jj

²⁶¹ RKHKo 3-3-1-70-11, p 16.

²⁶² *Ibid.*, p 118 ja 122.

kohtuotsused koos nimedega.²⁶³ Raportis tehtud soovitused olid ühesed, kõik internetis avalikustatavad otsused tuleks eelnevalt anonüümida. Samuti tuleb ette näha võimalus andmete täiendavaks anonüümimiseks juhtudel, kui asjaolude muutumise tõttu võivad need hiljem osutada tundlikeks või eraelu puutumatuks riivavateks.²⁶⁴

Lisaks sellele, et muutuks üheselt arusaadavaks, millisest andmekogust isiku karistatust kontrollida, millisest andmekogust isiku karistatust kontrollida, võimaldaks isikuandmete kohtulahendites avalikustamise lõpetamine võtta kasutusele kohtupraktika läbitöötamisel andmetel ja tehisintellektil põhinevaid lahendusi. Erasektor on juba ammu väljendanud vajadust kohtupraktikat avaandmetena piiranguteta saada, kuid seni kuni nendes sisalduvad isikuandmed, on see välistatud.²⁶⁵

Lahendust vajab ka küsimus, kuidas korraldada kohtuotsuse avalik kuulutamine veebis, kuna kirjalikus menetluses on see kohati võrdsustatud jõustunud otsuse avalikustamisega. Autor jääb arvamusele, et sõltumata isikuandmete avalikustamisest jõustunud kohtuotsustes, ei asenda PS § 24 lõikes 4 sätestatud otsuse avalikku kuulutamist tagantjärele jõustunud otsuse avalikustamine, mistõttu tuleb see küsimus seadusandjal ja praktikutel koostöös lahendada igal juhul.

Ühe võimalusena võiks kaaluda andmepõhisele menetlusele üleminekul ühtse digitaalse kohtuteabe portaali loomist, kus on nii avalikkusele suunatud kui ka piiratud ligipääsuga vaade. Avalikust vaatest on kättesaadavad nii tähtajalise kehtivusega info avalikult kuulutatud otsuste kohta kirjalikus menetluses, istungite ajakavad, pressiteated, info ja otsuseid puudutavad selgitused, aga ka jõustunud kohtulahendid ilma isikuandmetena, olles kättesaadavad ka masstöödeldavate avaandmete formaadis, et soodustada innovatsiooni ja koostööd avaliku sektori, erasektori ning akadeemiliste asutustega. Piiratud liigipääsuga ehk isikutuvastusega osa saaksid kasutada näiteks õigustatud isikud või isikud, kes taotlevad ligipääsu isikustatud andmetele. Mõistlik oleks sealjuures lahenduste integreerimist teiste Eestis kasutusel olevate lahendustega.

2.5.2. Karistusregistriga seonduvad muudatused

Karistusregistri seaduse § 15 lõiget 1 tuleb muuta minimaalselt osas, mis eeldab, et andmete väljastamiseks piisab kinnitusest õigusliku aluse olemasolu, sealjuures õigustatud huvi osas.

Autor on töö varasemas osas märkinud, et jättes käesoleval hetkel toimiva andmete väljastamise protsessi samaks, tähendaks õigusliku aluse kontrollimine väga tõsist koormust registrile, mistõttu

²⁶³ Vt lähemalt Opijnen, M.jt. On-line Publication of Court Decisions in the EU. Report of the Policy Group of the Project Building on the European Case Law Identifier. 2017.— <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3088495> lk 135 jj. (25.04.2025)

²⁶⁴ *Ibid.*, lk 148.

²⁶⁵ Krjukov, A. (toim.). Olukorras riigis": riik peaks kohtute avaandmete ligipääsu suurendama. ERR. 26.07.2020.— <https://www.err.ee/1117105/olukorras-riigis-riik-peak-kohtute-avaandmete-ligipaa-suurendama> (24.04.2025).

näeb autor hädavajalikuna karistusregistri tööpõhimõtteid ja senist avalikkuse põhimõtet põhjalikult muuta.²⁶⁶ Kuna tegemist on sedavõrd tundlike andmetega, mille töötlemisele IKÜM artikkel 10 seab omad piirid ja nõuded, tuleks autori hinnangul võtta lähtekohaks, et karistusandmed on piiratud ligipääsuga andmed ning ei ole avalikud.

Arvestades, et karistusregistri seadust on alates 2011. aastast minimaalselt muudetud, vajab autori hinnangul kogu seadus põhjalikku ülevaatamist ning õiguslikku ja töökorralduslikku revisjoni. Lisaks avalikkuse põhimõttele tuleks üle vaadata ka andmete säilitamise tähtajad, kustutamise alused, arhiveerimise ja juurdepääsu korraldus ning andmete väljastamise vormid. Seejuures on oluline arvestada isikuandmete kaitse põhimõtteid ning Euroopa Liidu liikmesriikide vahelise andmevahetuse nõudeid. Analüüsi tulemuste põhjal tuleks koostada väljatöötamiskavatsus ning kaasata uue eelnõu väljatöötamisse erinevad huvirühmad.

Praktilisest vaatest tuleb kasutada privaatsustehnoloogiaid rakendavaid lahendusi,²⁶⁷ mis võimaldavad andmetele juurdepääsu üksnes ettenähtud ulatuses ja selleks õigustatud isikutele.

Autori hinnangul ei tähendaks õiguslike aluste kontroll ilmtingimata suurt inimressursi vajadust, vaid selleks tuleks rakendada Eestis juba kasutusel olevaid lahendusi ja teenuseid, nagu näiteks keskne volituste süsteem “Pääsuke”²⁶⁸, töötamise register (TÖR), kutseregistrid jne.

Andmete edastamisel on oluline anda andmesubjektile suurem kontroll oma andmete üle, laiendades näiteks AET -i funktsionaalsust selliselt, et andmesubjektile oleks võimalus ka ise määrata, kellele ja millises mahus tema kohta karistustega seonduvat infot edastatakse. Näiteks võiks isiku kinnituse alusel luua tööandjatele ja ametiasutustele automaatseid regulaarseid teavitusi lastega töötamise piirangute puudumisest või arendada karistusregistri juurde personaalseid teenuseid, võimaldades näiteks potentsiaalse üürileandja poolt esitatud päringu eelnevat kinnitamist andmesubjekti poolt (nõusoleku andmine).

Kolmandate isikute poolt õigustatud huvi korral otse registripidajale tehtavad üksikpäringud peaksid muutuma eelkõige erandiks ning andmesubjektidel peaks olema ka endal võimalus otsustada, kellele ja mis ulatuses nad oma andmeid väljastavad.

²⁶⁶ *Supra*, lk 61.

²⁶⁷ Bogdanov, D.jt. Privaatsuskaitse tehnoloogiate Eestis rakendamise teekaart. Versioon 1.1. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 31.03.2023. — <https://www.mkm.ee/media/8833/download> (24.04.2025).

²⁶⁸ Vt lähemalt Riigi Informatsiooni Amet. — <https://www.ria.ee/riigi-infosusteem/kesksed-platvormid-avalike-e-teenuste-pakumiseks/paasuke>; (26.04.2025); Töötamise register. Eesti Maksu ja Tolliamet. <https://www.emta.ee/ariklient/registreerimine-ettevotlus/tootamise-register> (26.04.2025); Kutseregister. Haridus ja Teadusministeerium. SA Kutsekoda. — <https://www.kutseregister.ee/jj>. (24.04.2025).

KOKKUVÕTE

Andmed on muutunud üheks tõhusamaks tööriistaks kujundamaks ühiskonna hoiakuid ja käitumist, suunates inimesed soovitud suunas mõtlema ja tegutsema, või hoidmaks ära mittesobilikku käitumist. Karistusandmete erilise tundlikkuse tõttu võib aga nende töötlemine kujutada endast eriti tõsist sekkumist põhiõigusesse eraelu puutumatusesse ja põhiõigusesse isikuandmete kaitsele.

Magistritöö eesmärgiks oli anda hinnang avalikus kohtulahendite otsingus ja karistusregistris füüsilise isiku karistusandmete avalikustamise õiguspärasusele. Tulemuse saavutamiseks püstitas autor kolm peamist uurimisküsimust.

Esimese uurimisküsimuse eesmärk oli selgitada, millistel õiguslikel alustel, kuidas ja millistel eesmärkidel toimub Eestis füüsilise isiku karistusandmete avalikustamine. Küsimusele vastamiseks tegi autor magistritöö esimeses osas ülevaate karistusandmete avalikustamist reguleerivatest õigusnormidest ja praktikast ning karistusandmetega seotud õigusloome arengust.

Autor leidis, et Eestis on peamiseks isikuandmete kaitset reguleerivaks õigusaktiks isikuandmete kaitse üldmäärus, mille artikkel 10 näeb ette süüteoasjades süüdimõistvate kohtuotsuste ja süütegude või nendega seotud turvameetmetega seotud isikuandmete töötlemise nõuded ja tingimused. Lisaks täiendab Eesti õiguses isikuandmete kaitset isikuandmete kaitse seadus, ulatuses milles on liikmesriigile antud üldmäärusest tulenev diskretsioon.

Avaliku teabe seaduse § 28 lg 1 punkti 29 kohaselt on kohtulahendid seadusest tulenevate piirangutega avalikud. KrMS § 408¹ lg 2 sätestab, et jõustunud kohtuotsus ja menetlust lõpetav jõustunud kohtumäärus avalikustatakse selleks ettenähtud kohas arvutivõrgus koos süüdistatava nime ja isikukoodi või sünniajaga, sama põhimõte kehtib kui väärteoasja arutab ja karistuse määrab kohus. Kohtuvälisel menetleja otsuseid arvutivõrgus ei avalikustata. Kohtute infosüsteemi põhimääruse § 11 lg 1 alusel avalikustatakse kohtute infosüsteemis asuvad kohtulahendid Riigi Teataja võrguväljaandes. Riigi Teatajas jõustunud otsuste üldsusele kättesaadavaks tegemise näol on tegu andmete avalikustamisega ehk andmete kättesaadavaks tegemisega määratlemata isikute ringile (üldsusele).

Karistusregister on riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu kuhu kantakse kõigi süütegude andmed karistatud isiku ja tema karistuse kohta, karistusregistri pidamist reguleerib karistusregistri seadus. KarRS § 7 sätestatud andmete avalikkuse põhimõte väljendub KarRS § 15 lõikes 1, mille kohaselt on igal ajal õigus saada registrist andmeid enda ja juriidilise isiku kohta, teise inimese kohta

andmete küsimisel tuleb kinnitada andmete küsimise õiguslikku alust või eesmärki. Karistusregistrist andmete väljastamise puhul on tegemist andmete avaldamisega (edastamisega).

Praktikas on seega süüteasjades süüdimõistvates kohtulahendites ja karistusregistrisse kantud füüsilise isiku karistusandmed üldsusele kättesaadavad nii kohtute infosüsteemi kaudu Riigi Teatajas kui ka karistusregistri kaudu. Riigi Teataja kohtulahendite on avalik ja piiranguteta, karistusregistrist andmete pärimisel tuleb end eelnevalt tuvastada, kinnitada õigusliku aluse või eesmärgi olemasolu ning tasuda teenustasu. Kummalgi juhul ei kontrollita ega hinnata päringu õiguslikku alust. Avalikustatud kohtulahendeid taaskasutavad koos isikuandmetega eraõiguslikud ettevõtted, lisades need enda poolt pakutavate tasuliste õigusportaalide funktsionaalsuste osaks.

Karistusandmete avalikustamise eesmärkide paremaks mõistmiseks analüüsis autor seejärel karistusandmete avalikustamisega seonduvat õigusloome arengut.

Eesti Vabariigis alustati karistusandmete keskset kogumist 1919. aastal, karistusandmed olid salajased ning kättesaadavad piiratud isikutele. Nõukogude okupatsiooniajal oli andmete töötlemine läbipaistmatu, isikute karistusandmeid kogusid erinevad riiklikud organid. 1990. aastal vastu võetud riiklike registrite seadus arvestas juba mitmete üldtunnustatud isikuandmete kaitse aluspõhimõtetega. 1997.a karistusregistri seaduse kohaselt olid karistusandmed delikaatsed isikuandmed, millele ligipääs oli piiratud, õigusliku aluse olemasolul oli ligipääs ka tööandjatele. 2000. aastal vastu võetud avaliku teabe seadusega eemaldati karistusandmed delikaatsete isikuandmete loetelust ning jõustunud kohtuotsused tuli avalikustada kohtu veebilehel. Seletuskirja põhjal tingis selle muudatuse PS § 44 sätestatud igäühe õigus saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. 2011. aastal põhjendati karistusregistri andmete avalikustamist sellega, et kohtulahendid olid juba avalikud. Mõjusid põhiõigustele ei kaalutud. Õiguskantsleri märkused võimalikule vastuolule PS § 26 eraelu puutumatusena jäid järgnevatel aastatel tähelepanuta. Andmekaitse reformi järgselt jäi karistusandmete avalikustamine jätkuvalt samadel põhimõtetel toimivaks.

Magistritöö teises osas, vastamaks uurimisküsimusele andmete avalikustamise eesmärkide kohta, kirjeldas autor sissejuhatuseks senise õigusruumi kujunemist ühiskonnas valitsenud väärtuste vaatenurgast.

Ajalooliselt on karistamine Eestis sarnaselt muule Euroopale olnud tihedalt seotud avaliku häbimärgistamisega. Keskajal oli karistuse täideviimine avalik ja sageli häbistav, teenides eesmärki mõjutada mitte ainult süüdlast, vaid ka kogukonda laiemalt. Kui 1920. aasta põhiseaduses sätestatud põhiõiguste kataloog avas tee inimese põhiõiguste väärtustamisele, siis Nõukogude okupatsiooni ajal asendus indiviidi väärtustamine ideoloogiaga, kus privaatsusel oli

vähe ruumi. 1992. aasta põhiseadusega loodi euroopalikku väärtusruumi kuuluv õigussüsteemi aluskord, milles üksikisiku privaatsusel ja andmekaitsel oli keskne roll.

Hinnates karistusandmete avalikustamise eesmärke, leidis autor, et eristada tuleb kohtulahendi kuulutamist kui kohtuliku arutamise kohustuslikku staadiumi ning jõustunud kohtulahendi avalikustamisest arvutivõrgus. Põhiseaduse § 24 lõikes 4 sätestatud kohtulahendi avalik kuulutamine teenib eeskätt avalikkuse kontrolli ning kohtulahendite legitiimsuse tagamise eesmärki. Kui lahend on juba õigusemõistmise raames kuulutatud ja pooltele ning huvitatud isikutele kättesaadavaks tehtud, ei ole selle edasine avalikustamine käsitletav kohtuliku arutamise kohustusliku staadiumina, karistusandmete kui isikuandmete avalikustamine KrMS § 408¹ lg 2 alusel ja karistusregistri seaduses sätestatud korras väljuvad PS § 24 lg 4 kaitseala piiridest.

Autor tõi välja, et kohtulahendites andmete avalikustamise ja karistusregistri pidamise eesmärgid on erinevad. Kohtulahendite avalikustamine määratlemata isikute ringile teenib eelkõige kohtu tegevuse läbipaistvuse ja õigusselguse eesmärke, karistusregistri pidamise eesmärk on usaldusväärse teabe andmine isiku karistusandmete kohta.

Teise uurimisküsimuse raames vastas autor küsimusele, kas Eestis rakendatav füüsilise isiku karistusandmete avalikustamine on kooskõlas PS § 26 sätestatud põhiõigusega eraelu puutumatusle läbi kohaldatava EL õiguse.

Autor leidis, et karistusandmete avalikustamine kuulub PS § 26 eraelu puutumatusle, täpsemalt õigusele isikuandmete kaitsele kaitsealasse.

Hinnates karistusandmete kohtulahendites avalikustamise proportsionaalsust, järeltas autor tuginedes EIK-i kohtupraktikale, et kuigi olemuslikult võib pidada karistusandmete avalikustamist kohtulahendites sobivaks vahendiks tagamaks PS § 44 lõikes 2 põhiõiguse informatsioonile, siis ei pea kohtuotsus olema üldsusele kättesaadav täistekstina, piisab ka kokkuvõtte või osalise avalikustamise viisist, kui sellega on tagatud läbipaistvuse põhimõte. Euroopa Kohus otsustas *Endemol* (C-740/22) kohtuasjas, et eraelu puutumatusle ja isikuandmete kaitse põhiõigus kaalub üles avalikkuse huvi saada juurdepääs ametlikele dokumentidele. Kohus leidis, et süüteoasjades füüsiliste isiku süüdimõistvaid kohtuotsuseid puudutavaid andmeid, mis on kantud kohtu peetavasse andmete kogumisse, ei või avaldada taotlevale isikule ilma, et avaldamist taotlev isik tõendab konkreetset huvi nimetatud andmete saamiseks. Kohtuasjas *Latvias Republikas Saeima* (C-439/19) leidis kohus, et üldmäärusega on vastuolus riigisisised õigusnormid, mis lubavad karistusandmeid sisaldavat registrit pidaval avaliku sektori organil edastada need andmed ettevõtjatele taaskasutamise eesmärgil.

Avaliku huvi kontekstis, leidis autor, et üldisest määratlemata avalikust huvist ei piisa, et õigustada Eestis hetkel rakendatud lausalist kohtulahendites karistusandmete avalikustamist. Sõltumata eesmärgist, võimaldatakse täielikul avalikustamisel isikuandmetele juurdepääs ka siis kui puudub vajadus kellegi õigusi ja vabadusi kaitsta, ka ei ole võimalik kontrollida eesmärgipärast andmete kasutust. Autor leidis et, kuna isiku karistatust saab kontrollida karistusregistrist, siis ei ole avalikes kohtulahendites karistusandmete avaldamine vajalik meede.

Kokkuvõttes järeldas autor, et KrMS § 408¹ lg 2 tulenev kohustus avalikustada kohtulahendid koos isiku karistusandmetega on ebaproportsionaalne, riivates liialt intensiivselt PS § 26 isiku õigust eraelu puutumatusel ning selline privaatsusõiguse piirang ei saa olla põhjendatud PS § 44 õigusega informatsioonile ega muu üldiselt määratletud avaliku huviga.

Karistusregistri avalikkuse õiguspärasust analüüsid leidis autor, et ühiskondlikku ja avalikku hukkamõistu ei saa lugeda legitiimseks eesmärgiks, seda ei kannu ükski põhiseaduses sätestatud põhimõte ega väärtus.

Kuigi eelnõu seletuskirjas põhjendati karistusregistri avalikkust ka avaliku huviga, väites, et juurdepääs teise isiku karistusandmetele aitab kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi, näiteks võlaõiguslike lepingute sõlmimisel, leidis autor, et toodud näidete puhul ei tulene andmete töötlemise vajadus mitte avalikust huvist vaid kolmanda isiku õigustatud huvist.

Autor leidis, et iseenesest aitab karistusregistri andmete vabalt üldsusele kättesaadavaks tegemine kaasa oma vara ja pere kaitsel, teadmine teise poole süütegudest võimaldab hinnata riske lepinguliste suhete sõlmimisel, mistõttu andmete avalikkus kui meede on olemuslikult sobiv.

Tuginedes aga Euroopa Kohtu otsustele *Endemoli* ja *Latvias Republikas Saeima* kohtuasjades, leidis autor, et õigusliku aluse kontroll ei saa piirduda vaid päringu tegija poolse tehnilise kinnitusega, ilma et andmete väljastaja ei kontrolliks õigusliku aluse tegelikku olemasolu. Õigusliku aluse kontroll IKÜM artikkel 6 lõikes 1 punkt e ja ka f mõistes, aga ka huvide kaalumise, ei saa toimuda alles tagantjärele peale andmetöötlust. See läheb vastuollu sätte mõttega, samuti artiklis 10 toodud põhimõtetega.

Kokkuvõttes leidis autor, et ka KarRS § 15 lõikes 1 sätestatud õigus saada registrist teise inimese kohta karistusandmeid, ilma õigusliku aluse sisulise kontrollita, konkreetse õigustatud huvi tõendamise ja huvide kaalumise, on ebaproportsionaalne, riivates liialt intensiivselt PS § 26 isiku õigust eraelu puutumatusel ning selline privaatsusõiguse piirang ei ole põhjendatud.

Vastamaks kolmandale uurimisküsimusele, millised on võimalikud vajalikud muudatused, pakkus autor välja mõned omapoolsed ettepanekuid võimalike õiguslike ja praktiliste muudatuste kaalumiseks.

Autori hinnangul on vajalik muuta KrMS § 408¹ lõikes 2 sätestatud selliselt, et avalikustatavates jõustunud kohtulahendites anonüümitakse ka süüdistatava isikuandmed. Lisaks tuleb luua õiguslik raamistik, mis määratleb, kuidas on võimalik taotleda juurdepääsu isikustatud kohtulahenditele. Autor leidis ka, et ka kohtulahendite avalikult kuulutamiseks veebis, on vaja menetlusseadustikus näha ette selge alus ja kord ning isikuandmete töötlemise tingimused.

Karistusregistri seaduses vajab autori hinnangul minimaalselt muutmist KaRS § 15 lg 1 osas, mis eeldab, et piisab kinnitusest õigusliku aluse olemasolust ning sätestada kuidas toimub õigusliku aluse sisuline kontroll. Autor leidis, et enne muudatuste tegemist vajab nii karistusregistri seadus kui senine tööprotsess põhjalikku õiguslikku ning töökorralduslikku revisjoni.

Praktilisest vaatenurgast võimaldaks autori hinnangul isikuandmete avalikustamise lõpetamine võtta kasutusele andmepõhiseid ja tehisintellektil põhinevaid lahendusi, samuti võimaldada kohtupraktikat avaandmetena piiranguteta kasutada. Autor soovib kasutada privaatsustehnoloogiaid rakendavaid lahendusi ning kasutada õiguslike aluste kontrolliks teisi Eestis kasutusel olevaid lahendusi. Autori hinnangul on karistusandmete avaldamise osas mõistlik anda ka suurem kontroll oma andmete üle andmesubjektile, võimaldades inimesel otsustada, kellele ja millises mahus infot edastatakse. Kolmandate isikute poolt õigustatud huvi korral otse registripidajale tehtavad üksikpäringud peaksid muutuma eelkõige erandiks.

Kokkuvõtteks jõudis autor järeldusele, et Eestis kehtiv kohtulahendites ning karistusregistrisse kantud karistusandmete avalikustamise regulatsioon piirab ebaproportsionaalselt andmesubjektide eraelu puutumatus ning ei ole kooskõlas põhiseaduse §-s 26 sätestatud põhiõigusega eraelu puutumatus, eelkõige õigusega isikuandmete kaitsele.

Riigikohtunik Nele Siitam on tabavalt märkinud, et kord lendu lastud sõna kohtulahendi näol jääb aastateks, kui mitte aastakümneteks, veebiavarustes kättesaadavaks ning võib kaasa tuua ootamatuid ja raskeid tagajärgi nii töö- kui ka eraelus.²⁶⁹ Autor nõustub siinkohal riigikohtunikuga ning märgib, et Eesti senine karistusandmete avalikustamise praktika ei vasta meie põhiseaduslike väärtuste standarditele. Mistõttu on aeg astuda samm edasi või pigem isegi tagasi, tagamaks karistusandmete kui „sotsiaalse survega“ teabe õiguspärane ja vastutustundlik töötlus.

²⁶⁹ Siitam, N. Isikuandmete kaitse ja aus menetlus.— K. Matteus (toim). Aus kohtumenetlus halduskohtumenetluse paradigmas. Riigikohtu menetluskonverents „Kohtumenetlused muutavas ajas: mis jääb ja mis muutub?“ Tallinn: 12.-13.10.2023.— https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/%C3%95iguslased%20materjalid/2023_Menetluskonverentsi_kokkuvote_Aus_kohtu_menetlus_halduskohtumenetluse_paradigmas.pdf. Autor lisab selguse mõttes täieliku tsitaadi: „Kord lendu lastud sõna (kohtulahendi näol) jääb aastateks, kui mitte aastakümneteks veebiavarustes kättesaadavaks ning võib kaasa tuua ootamatuid negatiivseid järelmeid nii töö- kui ka isiklikus elus. Pelgus selle suhtes ei tohiks saada põhjuseks, miks kohtu poole ei pöördata ja eelistatakse õigusrikkumine „ära kannatada“ või veel hullem omakohut. Seepärast pooldan isiklikult avaldatavate kohtulahendite suuremat varjunimestamist (mõistagi on erandeid, nt süüteomenetlus). Avalikkus kui Benthami osutatud „õigusemõistmise hing“ on minu hinnangul tagatud ka siis, kui avalikkus näeb, kuidas kohus õigusest aru saab (õigust sõna otseses mõttes mõistab) ja kohaldab – kelle suhtes ehk kes on andmesubjektid, pole siinkohal üldjuhul oluline.“. (26.04.2025).

ABSTRACT

Data has become one of the most effective tools for shaping society's attitudes and behaviour, directing people to think and act in the desired direction, or preventing inappropriate behaviour. However, due to the particular sensitivity of criminal records, their processing may constitute a particularly serious interference with the fundamental rights to privacy and to the protection of personal data.

The aim of the master's thesis was to assess the legality of the disclosure of information concerning the punishment of a natural person in the public search of court decisions and the criminal records database.

To achieve the result, the author set three main research questions:

- 1) On what legal grounds, how and for what purposes does the disclosure of information concerning the punishment of a natural person take place in Estonia?
- 2) Is the disclosure of information concerning punishments of natural persons applied in Estonia in accordance with the fundamental right to privacy provided for in § 26 of the Constitution through the applicable EU law?
- 3) If so, what are the possible changes?

Based on the objective, the work was divided into two parts. In the first part of the master's thesis, the author gave an overview of the regulation and practice regulating the disclosure of information concerning punishments, while also discussing the historical development of the situation and the development of legislative drafting. In the second part, the Court examined the objectives of the disclosure of criminal records and the lawfulness of the disclosure of criminal records. Finally, the author gave a brief overview of possible solutions and suggestions to consider possible changes.

To achieve the goals set in the thesis, the author primarily used the analysis and interpretation of the procedural documents of the legislation and their drafts, the verbatim reports of the Riigikogu and legal literature. In addition, the case-law of Estonia, the European Court of Justice (ECJ) and the European Court of Human Rights (ECHR) was used, to explain the concepts, analyse and to give examples. The author also used the opinions, comments, articles related to the topic and relevant research carried out by various working groups published in the Estonian and international press and websites. The author used artificial intelligence-based solutions such as Microsoft Copilot, OpenAI ChatGP and the European translation program EU Digital Europe Language Tools to edit the text, translate foreign language sources, and find repetitions in the text of the master's thesis.

The master's thesis did not address the specificity of the data forwarded to the criminal records database by foreign states, as well as issues related to the disclosure of punishments of legal persons, or the disclosure of information concerning punishments through the media. It also did not assess the planned amendments regarding the publication of non-final court decisions set out in the draft Act amending the Code of Criminal Procedure (CCP) and other acts (560 SE), which were still under legislative procedure at the time of writing.

The aim of the first research question was to clarify on what legal bases, how and for what purposes the disclosure of information concerning punishments of natural persons takes place in Estonia. In order to answer the question, the author gave an overview of the legal provisions and practice regulating the disclosure of information concerning punishments in the first part of the master's thesis and the development of legislative drafting related to information concerning punishments.

The author found that in Estonia the main legal act regulating personal data protection is the General Data Protection Regulation (GDPR), of which Article 10 prescribes the requirements and conditions for the processing of personal data related to criminal convictions and offences or related security measures. In addition, the Personal Data Protection Act complements the protection of personal data in Estonian law to the extent that the Member State has been granted the discretion arising from the GDPR.

Pursuant to § 28 (1) 29) of the Public Information Act, court decisions are public with restrictions arising from law. Furthermore, § 408¹ (2) of the CCP provides that a court judgment which has entered into force and a court ruling which terminates proceedings are published in a computer network at a designated place together with the name and personal identification code or date of birth of the accused, the same principle applies as a misdemeanour matter is heard, and the sentence is imposed by the court. The decisions of the extra-judicial body are not disclosed. Under § 11(1) of the Statue of the Courts Information System, court judgments registered in the court information systems are published in the online edition of the Riigi Teataja. Making judgments that have entered into force in the Riigi Teataja available to the public is the disclosure of data, i.e. making data available to an unspecified group of persons (the public).

The criminal records database (punishment register) is a database belonging to the state information system where information on all offences concerning a punished person and his or her punishment is entered and held. The maintenance of the punishment register is regulated by the Criminal Records Database Act (CRDA). The principle of the publicity of data laid down in § 7 of the CRDA is expressed in § 15(1) of the CRDA, according to which everyone has the right to obtain information about himself or herself and a legal person from the register; when

requesting information about another person, the legal basis or purpose of requesting information must be confirmed. The release of data from the criminal record is a disclosure (transmission) of data.

Thus, in practice, information concerning the punishment of a natural person entered in a court decision convicting him or her in criminal matters and the punishment register is accessible to the public both through the information system of the courts in the Riigi Teataja and through the punishment register. Court decisions of the Riigi Teataja are public and unrestricted, upon requesting information from the criminal records database, one must identify oneself in advance, confirm the existence of a legal basis or purpose, and pay a service fee. In both cases, the legal basis of the request will not be verified or assessed. The disclosed court decisions are reused together with personal data by private companies, adding them as part of the functionalities of the paid legal portals they offer.

In order to better understand the objectives of the disclosure of information concerning punishments, the author then analysed the legislative developments related to the disclosure of the criminal record.

In the Republic of Estonia, the central collection of information on punishments began in 1919, the information on punishments was secret and accessible to limited persons. During the Soviet occupation, the processing of data was opaque, criminal records of individuals were collected by various state bodies. The National Registers Act, adopted in 1990, already considered generally recognised fundamental personal data protection principles. According to the Criminal Records Database Act of 1997, criminal records were counted as sensitive personal data, access to which was restricted, still the employers had access if there was a legal basis set. The Public Information Act of 2000 removed criminal records from the list of sensitive personal data and the final court decisions had to be disclosed on the court's website, making the personal data of accused persons public. Based on the explanatory memorandum, this amendment derived from the right of everyone to receive information disseminated for public use provided for in § 44 of the Constitution of the Republic of Estonia. In 2011, the reasoning for disclosing information in the criminal records database was that court decisions were already public. Impact on fundamental rights were not considered. The Chancellor of Justice's comments on a possible conflict with the right to the inviolability of the private life of § 26 of the Constitution were overlooked in the following years. Following the EU data protection reform, the publication of criminal records continued to operate on the same principles.

In the second part of the master's thesis, in order to answer the research question about the objectives of data disclosure, the author described, as an introduction, the development of the current legal space from the point of view of the values that prevailed in society.

Historically, punishment in Estonia, like in other parts of Europe, has been closely linked to public stigmatisation. In the Middle Ages, the execution of the sentence was public and often disgraceful, serving the purpose of influencing not only the culprit, but also the wider community. Whereas the catalogue of fundamental rights provided for in the Constitution of 1920 opened the way for valuing the fundamental rights of a person, during the Soviet occupation the valuing of an individual was replaced by an ideology where there was little room for privacy. The Constitution of 1992 created a fundamental legal order within the European area of values, in which the privacy and data protection of the individual played a central role.

When assessing the objectives of the disclosure of the criminal record, the author found that a distinction should be made between the declaration of a judgement as a mandatory stage of the judicial hearing and the disclosure of a court decision which has entered into force in the computer network. The public pronouncement of a court decision provided for in § 24 (4) of the Constitution serves primarily the purpose of public control and ensuring the legitimacy of court decisions. If a decision has already been pronounced within the framework of administration of justice and made available to the parties and interested persons, its further disclosure does not constitute a mandatory stage of judicial hearing, the disclosure of information concerning punishment as personal data on the basis of § 408¹ (2) of the CCP and pursuant to the procedure provided for in the CRDA exceeds the limits of the area of protection of § 24(4) of the Constitution.

Furthermore, the author pointed out that the objectives of disclosure of information in court decisions and maintenance of the criminal records database are different. The disclosure of court decisions to publicity, i.e. to an unspecified group of people primarily serves the objectives of transparency and legal clarity of the activities of the court, however, the purpose of maintaining a criminal records database is to provide reliable information about a person's criminal record.

In the framework of the second research question, the author answered the question of whether the disclosure of a natural person's criminal record applied in Estonia is in conformity with the fundamental right to inviolability of private life provided for in § 26 of the Constitution through the applicable EU law.

The author found that the disclosure of information concerning punishment falls within the scope of protection of the inviolability of private life, namely the right to the protection of personal data, provided for in § 26 of the Constitution.

When assessing the proportionality of disclosing information concerning punishments in court decisions, the author concluded on the basis of the case-law of the ECHR that although inherently, the disclosure of information concerning punishments in judicial decisions may be considered a suitable means to ensure the fundamental right to information in § 44(2) of the Constitution, the court judgment does not have to be accessible to the public in full text, the manner of disclosure of a summary or partial disclosure is sufficient if the principle of transparency is thereby ensured. The Court of Justice ruled in the *Endemol* case (C-740/22) that the fundamental rights to privacy and to the protection of personal data outweigh the interest of the public in having access to official documents. The court held that data relating to convictions of natural persons in criminal matters, which are included in the collection of data kept by the court, may not be disclosed to the requesting person unless the person requesting disclosure demonstrates a specific interest in obtaining such data. In *Case C-439/19 Latvian Republic v Saeima*, the Court held that the GDPR precludes national legislation which allows a public body which maintains a register containing criminal records to communicate those records to economic operators for the purposes of re-use.

In the context of public interest, the author found that the general unspecified public interest is not sufficient to justify the outright disclosure of information concerning punishment in court decisions implemented in Estonia at the moment. Regardless of the purpose, full disclosure allows access to personal data even if there is no need to protect someone's rights and freedoms, nor is it possible to control the purpose of the use of data. The author found that since the punishment of a person can be legally verified from the punishment register, the publication of information concerning punishment in public court decisions is not a necessary measure.

In conclusion, the author concluded that the obligation arising from § 408¹ (2) of the CCP to disclose court decisions together with information concerning the punishment of a person is disproportionate, encroaching too intensively on the right to inviolability of private life of a person under § 26 of the Constitution, and such restriction of the right to privacy cannot be justified by the right to information under § 44 of the Constitution or by other generally defined public interests.

Analysing the legitimacy of the publicity of the criminal record database, the author found that social and public condemnation cannot be considered a legitimate aim, it is not carried out by any of the principles and values provided for in the Constitution.

Although the explanatory memorandum of the CRDA also justified the publicity of the criminal records database with the possible public interest, arguing that access to information concerning the punishment of another person helps to protect the rights and freedoms of other persons, for example, upon entry into contracts under the law of obligations, the author found that in the given

examples in the memorandum, the need to process data does not arise from public interest but from the legitimate interest of a third party.

The author found that making criminal records information freely available to the public can contribute to the protection of one's property and family, knowledge of the offences of the other party makes it possible to assess the risks in entering contractual relations, which is why the publicity of the information as a measure is inherently appropriate.

However, relying on the judgments of the ECJ in the *Endemol* and *Latvias Republikas Saeima* cases, the author found that the review of the legal basis cannot be limited to mere technical confirmation by the person making the request, without the issuer of the data verifying the actual existence of the legal basis. The examination of the legal basis within the meaning of Article 6(1)(e) and (f) of the GDPR, as well as the balancing of interests of data subjects and interest, cannot take place retrospectively after the data has been processed. This goes against the meaning of Article 6 (1) as well as the principles set out in Article 10.

In conclusion, the author found that the right provided for in § 15(1) of the CRDA to obtain information on punishment from the register concerning another person, without a substantive verification of the legal basis, proof of a specific legitimate interest and weighing of interests, is also disproportionate, encroaching too intensively on the right to inviolability of the private life of a person under § 26 of the Constitution, and such a restriction of the right to privacy is not justified.

In order to answer the third research question about possible necessary changes, the author proposed some suggestions for considering possible legal and practical changes.

In the opinion of the author, it is necessary to amend the provisions of subsection 408⁽¹⁾ (2) of the CCP in such a way that the personal data of the accused are also anonymised in the published court decisions which have entered into force. In addition, a legal framework must be created to define how access to personalised judicial decisions can be requested. The author also found that for the public proclamation of court decisions online, it is necessary to provide for a clear basis and procedure in the CCP and the conditions for the processing of personal data.

In the opinion of the author, the CRDA requires minimal amendment of the § 15(1), which presupposes that confirmation of the existence of a legal basis is sufficient and stipulates how the substantive verification of the legal basis takes place. The author suggests that both the CRDA and the current punishment register work process need a thorough legal and work organisation review. before amendments are made.

From a practical point of view, the author believes that ending the disclosure of personal data in court decisions would make it possible to adopt data-driven and artificial intelligence-based solutions, as well as to enable the unrestricted use of case-law as open data. The author recommends using solutions that implement privacy technologies and using other solutions used in Estonia to check legal bases. In the opinion of the author, it is also reasonable to give more control over the data subject regarding the publication of information concerning punishments, allowing the person to decide to whom and to what extent the information is forwarded. Individual requests made directly to the Register by third parties in the event of a legitimate interest should become an exception.

Justice of the Supreme Court Nele Siitam has aptly pointed out that the “once-floated” word in the form of a court decision will remain available online for years, if not decades, and may lead to unexpected and serious consequences in both professional and private life.²⁷⁰ The author agrees with the Justice and notes that Estonia's current practice of disclosing information on punishments does not meet the standards of our constitutional values. This is why it is time to take a step forward, or rather backwards, to ensure that punishment data, as information subject to ‘social pressure’, is processed lawfully and responsibly.

²⁷⁰ Siitam, N. Protection of personal data and fair procedure.— K. Matteus (eds). Fair trial in the paradigm of administrative justice. Procedural conference of the Supreme Court “Judicial proceedings in changing times: What will remain and what will change?” Tallinn: 12.-13.10.2023.— https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/%C3%95individuals%20materials/2023_Procedural_conference_totalvote_Aus_court_proceedings_administrative_court_proceedings_paradigmas.pdf. (26.04.2025). For the sake of clarity, the author adds a full quote: “Once a word released (in the form of a court decision) will remain available online for years, if not decades, and may lead to unexpected negative consequences in both professional and personal life. Shyness in this regard should not become a reason for not going to court and preferring to ‘suffer’ the offence or, worse still, self-justice. I am therefore in favour of greater pseudonymisation of personally published judicial decisions (there are, of course, exceptions, e.g. criminal proceedings). The publicity, as the ‘soul of justice’ referred to by Bentham, is also guaranteed, in my view, when the public sees how the court understands (literally understands) and applies the law – and with regard to whom, (that is, who the data subjects are), it is generally irrelevant here.”. — Translated by author, using EU Digital Europe Language Tools. (26.04.2025).

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Alexy, R. Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleemid. M. Ernits (tõlk.). – Juridica I/2001, lk 5-13.
2. Arvamus karistusregistri seaduse eelnõule (762 SE). Õiguskantsler. 22.10.2010 nr 18-1/101568/1005746. – <https://www.riigikogu.ee/download/0ffca9bd-8cfa-d29a-f19b-45389b70ebf5> (26.04.2025).
3. Bogdanov, D. jt. Privaatuskaitse tehnoloogiate Eestis rakendamise teekaart. Versioon 1.1. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 31.03.2023.— <https://www.mkm.ee/media/8833/download> (24.04.2025).
4. EALL-i arvamus seoses kohtulahendites nimede pseudonüümisega. Eesti Ajalehtede Liit. 04.10.2018. – <https://www.riigikogu.ee/download/16b10cd7-62a8-427a-88e5-a1f5954e524b> (26.04.2025).
5. Eesti Vabariigi põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse 2. peatükk "Põhiõigused, vabadused ja kohustused" (järg). 01.06.1998.— <https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/202110/P%C3%B5hiseaduse%20%20peat%C3%BCkk%2C%20P%C3%B5hi%C3%B5igused%2C%20vabadused%20ja%20kohustused%20%28j%C3%A4rg%29.pdf> (24.04.2025).
6. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (criminal limb). European Court of Human Rights. Council of Europe. 31.08.2022. – https://icct.nl/sites/default/files/import/publication/guide_art_6_criminal_eng.pdf, (24.04.2025).
7. Guidelines 1/2024 on processing of personal data based on Article 6(1)(f) GDPR. Version 1.0. Adopted - version for public consultation. EDPB. 08.10.2024.— https://www.edpb.europa.eu/system/files/202410/edpb_guidelines_202401_legitimateinterest_en.pdf. (25.04.2025).
8. Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus. Justiitsministeerium. 11.11.2020. — <https://adr.rik.ee/jm/dokument/7898689> (22.04.2025).
9. Haljasmets, K. jt. Karistuste mõju õigusrikkujatele. Lõppraport. Haap Consulting. Rakendusliku Antropoloogia Keskus. 2022. – https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/202209/Uuring_Karistuse%20m%C3%B5ju_%20%C3%B5igusrikkuja%20vaade_l%C3%B5ppraport_2022.pdf (22.04.2025).

10. Hansen, T. Õigus eraelu puutumatusle vs kohtulahendi avalikustamine. Magistritöö. Juhendajad Madis Ernits, Berit Aaviksoo. Tartu Ülikool 2012.
11. Isikuandmete kaitse uue õigusliku raamistiku kontseptsioon. Justiitsministeerium nr 8-1/3755. Eelnõu toimiku number eelnõude infosüsteemis: 17-0584. 18.04.2017.– <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/db80bf57-35ca-41e3-be15-827a2f056fdd#THig1s9C> (26.04.2025).
12. Kaasik, P. Kuidas hoida ühiskonda kontrolli all ja panna inimesed tööle. Kommunistliku partei parem käsi — ametiühingud. Tuna 3/2019, lk 72–85
13. Kohtulahendi avalikustamine ja eraelu kaitse ning huvide kaalumise. Õiguskantsleri 2003.- 2004. aasta tegevuse ülevaade. Õiguskantsleri kantselei. Tallinn: AS Triip 2004. <https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/202412/Ulevaade%202003.pdf> (23.04.2025).
14. Luhamaa, K. Ristikivi, M. Eesti kohtusüsteem ja kohtunikkond reformide keskel 1988–1993.– Riigiõiguse aastaraamat 3/2022, lk 13–45.
15. Lõppseisukoht. Karistusregistri seaduse § 16 lg. Õiguskantsler. 4.07.2014 nr 6-10/140210/1403187. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/2024-11/õiguskantsleri_seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta_karistusregistri_seaduse_ss_16_lg_1.pdf (26.04.2025).
16. Madise, Ü. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj. Tartu: sihtasutus Iuridicum 2020.
17. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste - ja vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004.
18. Mikiver, M. Andmekogud ja isikuandmed: EV Põhiseadusest ja IKÜM-st tulenevad nõuded regulatsioonile. Justiitsministeerium. 2021. – <https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2022-04/Andmekogud%20ja%20isikuandmed.pdf> (26.04.2025).
19. Mikiver, M. Isikuandmeid riskasutav e-riik ja seadusereservatsioon. Kas efektiivsus tõrjub põhiseaduslikud nõuded? – M. Ernits jt (toim). Riigiõiguse aastaraamat 4/2023, Eesti Teaduste Akadeemia riigiõiguse sihtkapital, 2024.
20. Opijnen, M. jt. On-line Publication of Court Decisions in the EU. Report of the Policy Group of the Project Building on the European Case Law Identifier. (15.02.2017). – SSRN. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3088495> (22.04.2025).
21. Pakk, T. Keskaegse õigusliku partikularismi tulek ei näi sugugi utoopiana. Intervjuu Jaan Sootakiga. Sirp. 21.10.2009. – <https://www.sirp.ee/keskaegse-oigusliku-partikularismi-tulek-ei-naei-sugugi-utoopiana/> (24.04.2025).

22. Pikamäe, P. Kergandberg, E. (koost). Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.
23. Pilve, E. „Kurnajate“ ja „rahvavaenlaste“ perekonnaliikmed Nõukogude võimu kammitsais. Tuna 1/2017, lk 58-73.
24. Pilving, I. Sugupuud müügiks ja roolijoodikud häbiposti? Isikuandmetega seonduvad piirangud avaliku teabe avaldamisel.—Juridica II/2004, lk 75-85.
25. Põhiõigused, vabadused ja kohustused. Teema ülevaade. Põhiseaduse assamblee allikakogu. ETA SA. — <https://assamblee.riigioigus.ee/teemade-ulevaated/pohioigused-vabadused-ja-kohustused/> (24.04.2025).
26. Riigikogu kantselei õigus- ja analüüsi osakonna arvamus karistusregistri seaduse eelnõu (762 SEI) kohta, nr 217.09.09.2010. – <https://www.riigikogu.ee/download/a00cc0a4-6be1-6625-76a9-5593bd64c265>. (26.04.2025).
27. Riigikohtu arvamus isikuandmete kaitse uue õigusliku raamistiku kontseptsiooni kohta. Lisa 1. nr 6-6/17-24. 31.05.2017. – <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/db80bf57-35ca-41e3-be15-827a2f056fdd> (26.04.2025).
28. Saar, J. Õiguskultuur ja kuritegevuse kontroll. – Juridica I/2013, lk 56-66.
29. Siitam, N. Isikuandmete kaitse ja aus menetlus.— K. Matteus (toim). Aus kohtumenetlus halduskohtumenetluse paradigmas. Riigikohtu menetluskonverents „Kohtumenetlused muutuvast ajast: mis jääb ja mis muutub?“ Tallinn: 12.-13.10.2023.— https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/%C3%95iguslased%20materjalid/2023_Menetluskonverentsi_kokkuvote_Aus_kohtumenetlus_halduskohtumenetluse_paradigmas.pdf. (26.04.2025).
30. Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2018.
31. Sootak, J. Veretasust kriminaalteraapiast: peatükke kriminaalõiguse ajaloost. Tartu: Juridica AS 1994.
32. Statsionaarse automaatse kiirusmõõtesüsteemi andmekogu põhimäärus. Õiguskantsler. Märgekiri nr 6-1/131334/1301960. 11.03.2013. – <https://adr.rik.ee/okk/dokument/2322486> (24.04.2025).
33. Tupay, P.K. Mikiver, M. Der estnische E-Staat – Zukunftsweisendes Vorbild oder befremdlicher Einzelgänger?. – OER Osteuropa Recht. Nomos. 1.2015. <https://doi.org/10.5771/0030-6444-2015-1-2> (23.04.2025).
34. Tärna, T. Pullonen, K. Kohtute parand Rahvusarhiivis. Kohtute aastaraamat 2020.— <https://aastaraamat.riigikohus.ee/kohtute-parand-rahvusarhiivis/> (27.04.2025).

35. U. Lõhmus (peatoim.). Eesti Vabariigi põhiseaduse kommentaarid. Eesti Teaduste Akadeemia Riigiõiguse Sihtkapital. 2023. — <https://pohiseadus.riigioigus.ee/uno-lohmus> (25.04.2025)
36. Õiguskantsleri 2006. aasta tegevuse ülevaade. Tallinn 2008. — <https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/2024-12/Ulevaade%202007.pdf> (24.04.2025).

ÕIGUSAKTIDE EELNÕUD, SELETUSKIRJAD

37. Avaliku teabe seaduse eelnõu 462 SE. Algtekst, seletuskiri. — <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/8057d22a-6bf5-3317-96d9-8701da255758/avaliku-teabe-seadus/> (26.04.2025).
38. Isikuandmete kaitse seadus 679 SE. Seletuskiri. — <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c9f8086-b465-4067-841e-41e7df3b95af/isikuandmete-kaitse-seadus/> (26.04.2025).
39. Isikuandmete kaitse seadus 679 SE. Seletuskirja lisa 2 (märkused ja ettepanekud). — <https://www.riigikogu.ee/download/3ccecbb8-ab44-4422-9fa0-0ec4c962d2b7> (26.04.2025).
40. Isikuandmete kaitse seadus¹ 1026 SE. Algtekst, seletuskiri. — <https://www.riigikogu.ee/download/56376422-b4f2-34c6-918b-030a4e18c13b> (26.04.2025).
41. Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seadus 650 SE. Seletuskiri. — <https://www.riigikogu.ee/download/a905f53a-3030-4881-ad80-235c9619e318> (26.04.2025)
42. Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seadus 650 SE. Seletuskirja lisa kooskõlastustabel. — <https://www.riigikogu.ee/download/fd3871b3-c326-4e6b-b6c0-ff84499c5422> (26.04.2025)
43. Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seadus 778 SE. Seletuskiri. — <https://www.riigikogu.ee/download/0629e042-d72a-4ae7-b885-58ec0fce0efc> (26.04.2025).
44. Karistusregistri seadus 585 SE seletuskiri. — <https://www.riigikogu.ee/download/4917d46f-b644-350b-ba0e-7af86b2d857b> (26.04.2025).

45. Karistusregistri seadus 762 SE. Seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/download/582051c6-993f-0808-d231-99060d286f9d> (26.04.2025).
46. Karistusseadustik 119 SE. Muudatusettepanekud nr 4. Eelnõu 119 SE teine lugemise jätkamiseks. 04.04.2001. – <https://www.riigikogu.ee/download/5c7ab5ce-fadb-334a-a7fd-01cafacc4a37> (26.04.2025).
47. Kohtute seaduse täiendamise seadus 576 SE. Algtekst, seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/download/d35a55ae-1e82-3a23-b0c0-dd26c62e00d9> (26.04.2025).
48. Kohtute seaduse, advokatuuriseaduse ja teiste seaduste muutmise seadus 764 SE. Algtekst, seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/download/12ceda22-9922-36e4-a157-bea22b8a1911> (26.04.2025).
49. Kriminaalmenetluse seadustik 594 SE. Algtekst. – <https://www.riigikogu.ee/download/913ba844-6c8b-304f-b5a5-d7f1f299b221> (26.04.2025).
50. Kriminaalmenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 578 SE. Seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/download/11565ffa-3ab7-4398-9670-d8693c23636e> (26.04.2025).
51. Kriminaalmenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 578 SE. Seletuskirja lisa 2 (märkused ja ettepanekud). – <https://www.riigikogu.ee/download/e5302316-3575-4c2f-9309-6903c9d02b4e> (26.04.2025).
52. Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus (kohtumenetluse optimeerimine ja kohtulahendite avalikkus) 560 SE seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/download/abb55666-033e-4f11-9c2a-ab268055479a> (26.04.2025).
53. Kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seadus 295 SE. Algtekst, seletuskiri.– <https://www.riigikogu.ee/download/77a71b85-ca14-3c88-9fc3-424f0bb73bd4> . (26.04.2025).
54. Muudatusettepanekud isikuandmete kaitse seaduse eelnõu (80 SE) teise lugemise jätkamiseks. Muudatusettepanek nr 5. 25.05.1996. – <https://www.riigikogu.ee/download/4390f12e-0ac5-3887-be7f-8bf092455154> (26.04.2025).
55. Muudatusettepanekute loetelu karistusregistri seaduse eelnõule 585 SE 11 2. ME loetelu 2. Teise lugemise jätkamiseks. Muudatusettepanek nr 5. 12.11.1997. –

<https://www.riigikogu.ee/download/f3dc2bdd-0b83-3ec0-a107-8bc7843d2098>

(26.04.2025).

56. Riigikogu põhiseaduskomisjoni istungi protokoll nr 175. 16.10.2018. –

<https://www.riigikogu.ee/download/5f513a8c-9a11-4f22-84df-fde58a08c6e5>

(26.04.2025).

RIIGIKOGU STENOGRAMMID

57. Avaliku teabe seaduse eelnõu (462 SE) esimene lugemine. IX Riigikogu, IV Istungjärk, infotund. Stenogramm. 20.09.2000. –

<https://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200009201300?phrase=Avaliku%20teabe%20seadus%20462%20SE&type=ALL#PKP-3798> (26.04.2025).

58. Avaliku teabe seaduse eelnõu (462 SE) kolmas lugemine. IX Riigikogu, IV Istungjärk, infotund. Stenogramm. 15.11.2000. –

<https://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200011151300?phrase=Avaliku%20teabe%20seadus%20462%20SE&type=ALL#PKP-4078> (26.04.2025).

59. Isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsiooni ratifitseerimise seaduse eelnõu (549 SE) esimene lugemine. IX Riigikogu, IV Istungjärk, infotund. Stenogramm. 15.11.2000. –

<https://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200011151300?phrase=Avaliku%20teabe%20seadus%20462%20SE&type=ALL#PKP-4089> (26.04.2025).

60. Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu teine lugemine. VIII Riigikogu, II Istungjärk, täiskogu korraline istung. Stenogramm. 08.11.1995. –

<https://stenogrammid.riigikogu.ee/et/199511081400?phrase=isikuandmete%20kaitse%20seadus&type=ALL#PKP-15805> (26.04.2025).

61. Karistusregistri seaduse eelnõu (585 SE) teise lugemise jätkamine. VIII Riigikogu, VI Istungjärk, täiskogu korraline istung. Stenogramm. 12.11.1997. –

<https://stenogrammid.riigikogu.ee/et/199711121400?phrase=karistusregister&type=ALL#PKP-17684> (26.04.2025).

62. Karistusregistri seaduse eelnõu (762 SE) esimene lugemine. XI Riigikogu, VII Istungjärk, täiskogu korraline istung. Stenogramm. 17:58 16.06.2010. –

<https://stenogrammid.riigikogu.ee/201006161400#PKP-22125> (26.04.2025).

63. Karistusregistri seaduse eelnõu (762 SE) teine lugemine. XI Riigikogu, IX Istungjärk, täiskogu korraline istung. Stenogramm, 15:44. 16.02.2011. –

<https://stenogrammid.riigikogu.ee/201102161400#PKP-25902> (26.04.2025).

64. Kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse, kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse, riigilõivuseaduse, riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse ning riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõu (578 SE) esimene lugemine. XII Riigikogu, VII Istungjärk, täiskogu korraline istung. Stenogramm, 14:20.12.03.2014. – <https://stenogrammid.riigikogu.ee/201403121400#PKP-18617> (26.04.2025).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

65. 24. oktoober 1995 Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 95/46/EÜ füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta. – EÜT L 281, 23.11.1995, lk 31.
66. 27. aprill 2016 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 119, 4.5.2016, lk 1-88.
67. Avaliku teabe seadus. – RT I 2000, 92, 597.
68. Avaliku teabe seadus. – RT I, 30.12.2024, 5.
69. Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi riiklike registrite seadus. – ÜVT 1990, 3 61. Kehtetu alates 19.04.1997.
70. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT C 202, p. 389–405.
71. Euroopa Liidu toimimise leping. — ELT C 202, 07.6.2016, lk 1—388.
72. Euroopa Nõukogu Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (Euroopa inimõiguste konventsioon). 04.11.1950. – RT II 1996, 11/12, 34.
73. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/680, 27. aprill 2016, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK. – ELT L 119, 04.05.2016, lk 89–131.
74. Isikuandmete kaitse seadus. – RT I 1996, 48, 944. Kehtetu.
75. Isikuandmete kaitse seadus. – RT I 2003, 26, 158. Kehtetu.
76. Isikuandmete kaitse seadus¹. – RT I 2007, 24, 127. Kehtetu.
77. Isikuandmete kaitse seadus¹. – RT I, 04.01.2019, 11. Kehtetu.
78. Isikuandmete kaitse seadus¹. — RT I, 31.12.2024, 44.
79. Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seadus. – RT I, 13.03.2019, 2.

80. Karistusregistri seadus. – RT I 1997, 87, 1467. Kehtetu.
81. Karistusregistri seadus. – RT I, 31.12.2024, 37.
82. Karistusregistri seadus¹. – RT I, 21.03.2011, 3. Mitte jõustunud redaktsioon.
83. Karistusteadete määrus. – RT 1935, nr 13, art. 124. Määrus ise avaldati Riigi Teatajas RT 1935, nr 14, art. 134. Kättesaadav internetis: <https://dea.digar.ee/article/AKriigiteataja/1935/02/16/7> (26.04.2025).
84. Kohtuministeeriumi määrus karistusteadete kogumise kohta. – RT 1926, nr 49. – Kättesaadav internetis: <https://dea.digar.ee/article/AKriigiteataja/1926/06/05/5> (26.04.2025).
85. Kohtuministeeriumi määrus karistusteadete walmistamise ja saatmise kohta kriminaal-asjus. – RT 1919, nr 72. Kättesaadav internetis: <https://dea.digar.ee/article/AKriigiteataja/1919/10/07/3> (26.04.2025).
86. Kohtuministri määrus karistusteadete kohta. – RT 1927, nr 79. Kättesaadav internetis: <https://dea.digar.ee/article/AKriigiteataja/1927/08/29/4> (26.04.2025).
87. Kohtute infosüsteemi põhimäärus. – RT I, 21.03.2025, 8.
88. Kohtute seadus. – RT I, 14.03.2025, 24.
89. Kohtute seaduse, advokatuuriseaduse ja teiste seaduste muutmise seadus. – RT I 2005, 71, 549.
90. Kriminaalkoodeks. – RT 1992, 20, 287. Kehtetu.
91. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166.
92. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 12.12.2024, 7
93. Kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seadus. – RT I 2004, 46, 329
94. Kriminaalpoliitika põhialuste aastani 2030 heakskiitmine. Riigikogu otsus. – RT III, 13.11.2020, 6.
95. Kriminaalseadustik. – RT 1929, nr 56, art 396. Kättesaadav internetis: <https://dea.digar.ee/article/AKriigiteataja/1929/06/20/2> (26.04.2025).
96. Riigi Teataja, nr. 167-168, 30 oktoober 1925. Kättesaadav internetis: <https://dea.digar.ee/article/AKriigiteataja/1925/10/30/13> (26.04.2025).
97. Väärteomenetluse seadustik. – RT I, 29.06.2024, 8.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

98. EIKo 15924/05, *Welke ja Bialek vs. Poola*.
99. EIKo 28341/95, *Rotaru vs. Rumeenia*.
100. EIKo 4787/98, *P.G. and J.H. vs. Ühendatud Kuningriigid*.

101. EKo C-13/16 *Rīgas satiksme*, ECLI:EU:C:2017:336.
102. EKo C-131/12, *Google Spain and Google*, ECLI:EU:C:2014:317.
103. EKo C-136/17, *GC and Others*, ECLI:EU:C:2019:773.
104. EKo C-245/20 *X and Z v Autoriteit Persoonsgegevens*, ECLI:EU:C:2022:216.
105. EKo C-252/21 *Meta Platforms and Others*, ECLI:EU:C:2023:53.
106. EKo C-26/22 *SCHUFA Holding*, ECLI:EU:C:2023:222, kohtujurist Pikamäe ettepanek
107. EKo C-439/19 *Latvijas Republikas Saeima*, ECLI:EU:C:2021:504.
108. EKo C-708/18, *Asociația de Proprietari bloc M5A-ScaraA*, ECLI:EU:C:2019:1064.
109. EKo C-740/22, *Endemol Shine Finland Oy*, ECLI:EU:C:2024:216.
110. RKHKo 3-16-11.
111. RKHKo 3-19-1207.
112. RKHKo 3-20-1033.
113. RKHKo 3-3-1-14-06.
114. RKHKo 3-3-1-2-06.
115. RKHKo 3-3-1-3-12.
116. RKHKo 3-3-1-70-11.
117. RKKKm 3-1-1-9-15.
118. RKKKo 1-21-5033.
119. RKKKo 3-1-1-80-97.
120. RKKKo 3-1-1-80-97.
121. RKPJKo 3-4-1-6-09.
122. RKPJKo 5-23-2/13.
123. RKPJKo 3-4-10-12.
124. RKPJKo 3-4-1-1-02.
125. RKPJKo 3-4-1-3-09.
126. RKPJKo 3-4-1-6-01.
127. RKPJKo 5-21-7.
128. RKÜKo 3-1-1-45-12.
129. RKÜKo 3-2-1-62-10.
130. RKÜKo 3-2-1-67-11.
131. RKÜKo 3-3-1-101-06, koos kohtunik J. Pöllu jt eriarvamusega.
132. RKÜKo 3-4-1-17-13.
133. RKÜKo 3-4-1-19-07.
134. RKÜKo 3-4-1-7-01.
135. RKÜKo 5-19-29.

- 136. TlnRnKo 3-17-321/36.
- 137. TrnRnkm 1-12-2192/25.
- 138. TrnRnkm 1-12-701/38.
- 139. VKMm 1-11-13101/7.

ARTIKLID, MUUD MATERJALID JA TÖÖVAHENDID

- 140. Ajalehtede Liit korraldas aktsiooni kurjategijate nimede salastamise vastu. Eesti Ajalehtede Liit. EALL. 12.03.2014. — http://vana.meedialiit.ee/uudised/2014/12_03_14.html (22.04.2025).
- 141. Avalik e-toimik. Justiits- ja Digiministeerium. — <https://etoimik.rik.ee/> (22.04.2025).
- 142. Bittmani parkimisloa kajastamisel rikkus Eesti Päevaleht head ajakirjandustava. Pressiteade. Eesti Ajalehtede Liit. Tallinn, 22. mai 2006. — http://vana.meedialiit.ee/pressinoukogu/uudised%202006/21_05_06.html.
- 143. Estlex õigusinfoteenus. — <https://estlex.ee/> (26.04.2025).
- 144. Euroopa Komisjon. (2025). eTranslation (24.03.2025 versioon 15.3.4) [EL neuromasintõlke teenus] — <https://language-tools.ec.europa.eu/> (26.04.2025).
- 145. ExtendLaw õigusrakendused, xLaw. — <https://extendlaw.com/> (26.04.2025).
- 146. Habakuk, L. Udu, K. Karm reaalsus: küber- või telefonipetise ohvriks võib langeda igauks. Postimees. 05.06.2021. — <https://parnu.postimees.ee/7264337/suur-lugu-karm-reaalsus-kuber-voi-telefonipetise-ohvriks-voib-langeda-igauks> (26.04.2025).
- 147. Heinla, E. Ma ei pea end pööraseks kihutajaks!. Õhtuleht. 16.05.2003. — <https://www.oh tuleht.ee/140188/ma-ei-pea-end-pooraseks-kihutajaks> (23.04.2025)
- 148. Isikuandmete töötlemine töösuhtes. Andmekaitse Inspeksioon. — <https://www.aki.ee/isikuandmed/juhendid-ja-materjalid/isikuandmete-tootlemine-toosuhthes#kandideerimine-8> (26.04.2025)
- 149. Kass, M. Ministeerium: pedofiilide nimed on kohtulahendite registris kõigile kättesaadavad. Postimees. 30.10.2008. — <https://www.postimees.ee/44928/ministeerium-pedofiilide-nimed-on-kohtulahendite-registris-koigile-kattesaadavad> (23.04.2025).
- 150. Kohtute Haldamise Nõukoja soovitused kohtute meediasuhtluseks. — <https://www.riigikohus.ee/et/kohtute-haldamise-noukoda/soovitused-kohtute-meediasuhtluseks> (24.04.2025).
- 151. Krjukov, A. (toim.). Olukorrast riigis": riik peaks kohtute avaandmetele ligipääsu suurendama. ERR. 26.07.2020.—<https://www.err.ee/1117105/olukorrast-riigis-riik-peak-kohtute-avaandmetele-ligipaasu-suurendama> (24.04.2025).

152. Kutseregister. Haridus ja Teadusministeerium. SA Kutsekoda.—
<https://www.kutseregister.ee/> (24.04.2025).
153. Mattson, T. Vaher hakkab võitlema liiklusrikkumiste avalikustamise eest. Postimees. 15.03.2003. —
<https://www.postimees.ee/2020861/vaher-hakkab-voitlema-liiklusrikkumiste-avalikustamise-eest> (23.04.2025)
154. Microsoft. (2025). Microsoft Copilot (26.04.2025 versioon) [suur keelemudel].
<https://www.microsoft.com/copilot> (26.04.2025).
155. Mihkels, D. "Vaadake ette, see on pedofiil!" Inimesed mõistavad sotsiaalmeedias süüdimatult omakohut. Eesti Päevaleht. 02.04.2019.—
<https://epl.delfi.ee/artikkel/85782523/vaadake-ette-see-on-pedofiil-inimesed-moistavad-sotsiaalmeedias-suudimatult-omakohut>; (26.04.2025).
156. NN. (toim.). Pedofiilide register - avaldatud 21. juuli 2008. Postimees. 30.10.2008. —
<https://www.postimees.ee/44877/pedofiilide-register-avaldatud-21-juuli-2008>
(23.04.2025).
157. OpenAI. (2025). ChatGPT (GPT-4.5, 27. aprilli 2025 versioon) [suur keelemudel]. —
<https://chat.openai.com/> (26.04.2025).
158. Pealtnägija. "Pealtnägija" taustakontrolli spikker. ERR. 06.11.2024. —
<https://eeter.err.ee/1609513981/pealtnagija-taustakontrolli-spikker> (22.04.2025).
159. Riigi Informatsiooni Amet. — <https://www.ria.ee/riigi-infosustee/kesksed-platvormid-avalike-e-teenuste-pakkumiseks/paasuke> (26.04.2025).
160. Riigi Teataja kasutusjuhend.— <https://www.riigiteataja.ee/kkk.html#11> (23.04.2025).
161. Riigi Teataja võrguväljaanne. Justiits- ja Digiministeerium.—
https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/koik_menetlused.html (22.04.2025).
162. Riskikontroll OÜ. — <https://riskikontroll.ee> (22.04.2025).
163. Suurvärav, A. Tutvu Tallinna Raekojaga - keldrist pööninguni. Eesti Päevaleht, nr 29 (6582). 31.07.2008.
164. Töötamise register. Eesti Maksu ja Tolliamet. —
<https://www.emta.ee/ariklient/registreerimine-ettevotlus/tootamise-register> (26.04.2025).
165. Viirand, L. (toim). ERR vaidlustab "Pealtnägija" saatelõigu keelamise. ERR. 16.10.2014.—
<https://www.err.ee/522311/err-vaidlustab-pealtnagija-saateloigu-keelamise> (26.04.2025).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mari Keskküla ,
(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Karistusandmete avalikustamine ,
(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja(d) on Paloma Krõõt Tupay ,
(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mari Keskküla
27.04.2025